

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG
KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK
FOLYÓIRATA

EGYÜTT 2018/6

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata, az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben

Felelős kiadó és lapigazgató: *Dupka György*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: *Vári Fábián László* (szépirodalom, kritika)

Szerkesztők:

Csordás László (olvasószerkesztő)

Zubánics László (tanulmány)

Fábián Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967)

Pomogáts Béla irodalomtörténész

Tanácsadók:

Botlik József, Füzesi Magda

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap,
a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap,
valamint a Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége
és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa-Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: kmmi@swi.net.ua, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatóak
a KMMI honlapján: www.kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda: 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Posztolaki tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737
e-mail: dupkagyorgy@gmail.com **Közreműködő:** *Fuchs Andrea*

Készült: Shark magánvállalkozás

Lapengedély száma: 3T №682/274P

A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

KISS ANNA: Vadlúdpehely (vers).....	4
BARTHA GUSZTÁV: Kiút (kisregény, részletek)	7
FINTA ÉVA: Átfonalazva; Éhenkórász költők balladája; hogyan tudtam... (versek)	15
CSEH SÁNDOR: A csavargó (kisregény, részlet)	18
TEMESI FERENC: Kiskakas (novella)	31
NÉMETI ANETT: Porból ködbe; Talán a víz sem; Én (versek)	34
MARCSÁK GERGELY: Az ungvári rosseb (novella)	36
LŐRINCZ P. GABRIELLA: A harmadik (novella)	38
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Az elnök elvtárs (novella)	41
NAGY TAMÁS: a táj helyett; Jelek mentén; Jegyzetek L1010-ről (versek)	44
VASI SZABÓ JÁNOS: Három elvesztegetett nap története (novella) ...	46
LENGYEL JÁNOS: Az Irodalmi Alakok Védegylete (novella)	60
CSORDÁS LÁSZLÓ: A tér, ahol élünk (recenzió)	72
LŐRINCZ P. GABRIELLA: Átlátok rajtam (recenzió)	76
DUPKA GYÖRGY: Történelmi zarándokúton a Kaukázusban és Euráziában (történelmi szociográfia, 3. rész.)	78
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek	113

KISS ANNA

VADLÚDPEHELY

Mi volt itt?,

vadászat?,

*véres
lúdpehely
a szélben,
vándorol
lenn a jégen*

egy véres

lúdpehely,

*mi volt itt?,
 vadászat?!,
hajtói erre
járnak,
hol jégre lát
az ablak,*

a gyertyák

megriadnak,

*kereng a hó
az égen
veszélyes
tintakékben,
tüskén túl,
lenn a jégen*

vadlúdpehely,

*tudja a téli
sólyom,
mi múlik
egy kis ólmon,
fordul a
puszta hegynek,*

hol a vizek

erednek,

*magas
kősziklánál
felnőtt liliomszál
nem találja
helyét, el akar*

bújdosni,

mi volt itt?,

vadászat?,

*véres
lúdpehely
a szélben,
vándorol
lenn a jégen*

egy véres

lúdpehely,

*mi volt itt?,
vadászat?,
hajtói erre
járnak,*

*hol jégre lát
az ablak,*

a gyertyák

megriadnak,

*kereng a hó
az égen,
halálos
tintakékben,
tüskén túl,
lenn a jégen*

vadlúdpehely,

*tudja a téli
sólyom,
mi múlik
egy kis ólmon,
fordul a
puszta hegynek,*

hol a vizek

erednek.

KIÚT

„Nincs el nem rontott élet.”

Goethe

11.

Első lépcsőfok, második, harmadik...

A csalárd mesének se füle, se farka. Az igaz mesének, ha füllentésen kapom, megcibálom a fülét, ha meg hazudni merészel, farkánál fogva úgy elrepítem, hogy sohanapján ér földet. Az én mesém igaz mese, Sárika, mert nem tudom, csiribí-csiribá, az emlékeimet rózsaszínűvé varázsolni. Ha tudnám, akkor tündérmese sikeredne a mesémből. A kerttündérek nem ismerik ugyan a bánatot és a könnyeket, de az igaz szerelmet se. Mivé lenne egy várúrnő igaz szerelem nélkül, hmm? Boszorkánnyá, br-r! Éjt nappá téve gyűlölné, ami után titokban vágyik. Mi más miatt akarná a többi várúrnő sorsát, ameddig csak a csodatükre ellát, boldogtalanná tenni?

Első lépcsőfok, második...

Egy lépést se tovább Emmuska-muska!

Azon kaptam magam, hogy a retikülömben kotorászok, a kézitükroimet keresem. Bezzeg máskor egyből a kezembe akad! Mintha nem lenne egyéb dolgom, csak hogy lépten-nyomon szebbnek óhajtsam magam látni és láttatni. Dezodor, telefon, pénztárca... A telefont elfelejtettem rátenni a töltőre, pénzt se vettem magamhoz. A tárcában jó, ha van, összevissza, húsz hriveny. Mire elég ma húsz hrivnya? Éhbetegségre. Mamám nem fog feltámadni, hogy különb konyhán tartson.

Mély sóhaj, kifúj!

Na, még egyszer!

Addig-addig, hogy a végén majd szétpukkadtam.

A nővérszobában az öltözőszekrényemet lakattal zárom.

– Előlem ne bujkáljon! – szoltam, mit szoltam, kikeltem magamból, és mire se várva, lecibáltam a retikült a vállamról, hogy mihamarább belelássak. – Zsebkendő, fésű, rúzs... Csak nem Sárika... Netovább! Nyugi, Emmuska-muska! Az előszobától kezdve a kisszobáig tele a lakásod tükörrel. Falitükör, asztali tükör, állótükör: szakmányban gyönyörködhet magában.

Sáríka, Sáríka...

A Franko¹ úti iskolában kevés volt az osztályterem, másodikban és harmadikban délután kellett iskolába járnom. Osztálytársaimmal az óráközi szünetekben fogócskáztunk vagy versenyt futottunk az ürességtől kongó emeleti folyosón, meg bemelegedtünk a nyitva felejtett szertárákba, egyszer a tanáriba és... Tanítás után félttem egyedül hazaindulni. Télidőben korán sötétedik. A fiúknak könnyű, tudnak futni a síkos járdán. Ircsi, Anikó, Etuka: tizennégyen voltunk lányok a B-ben, és egyikőnk se lakott közel az iskolához. Legtöbbször apu jött értem, és hazaút közben mindig beszámoltatott: mit tanultam ma, mi a házi feladat, miért a táskámban hordom a sapkám... Csak akkor szakított félbe, egyszer-egyszer, ha a másik osztályról kezdtem beszélni. S olyankor megmagyarázta, hogy miért nem szabad irigykednem az Á osztályban tanuló lányokra.

– Nem a tanuláson fog járni az eszed, hanem az Á osztályos lányokon, hogy mi mindenük van, ami neked nincs.

– Akkor is ötöst kapnak apu, ha nem felelnek. A tanító nénijüknek, Margareta Jozsipovnáknak a születésnapjára kristályvázát és sok csokor virágot vásároltak.

– Hú! – csóválta a fejét apu, majd mondta tovább a magáét: – A végén megbuktat tanító nénid, és kétszer fogod járni a harmadik osztályt!

– Tiszta ötös vagyok, csak számtanból van négyesem – durcáskodtam tovább.

– Hmm! – hűmmögött apu, és nagyon elhallgatott, de amint a sarkon befordultunk az utcánkba, ott folytatta, ahol abba hagyta: – Ígérd meg, kis-lányom, hogy holnaptól nem fogsz irigykedni!

Ígérni könnyű!

– Mamám, délután mehetek benne iskolába?

– Ha délig elkészülök veled, akkor igen.

– Mamám!

– Hallgatlak.

– Sáríkáknak a Mikulás fekete színű bundát hozott a pult alól. Anyunak valakik megsúgták, hogy a nővéremnek tiszta ötös lesz a félévi bizonyítványa, azért, meg azért, mert már nem irigykedem.

– Tudok róla, hogy mit hozott Sáríkáknak a Mikulás. Háromszáz rubelt aggatni egy süldőlányra!

– Nekem három bugyit, két vastag zoknit rakott a cipőm mellé, meg egy bojtos téli sapkát, olyan piros csíkosat, amilyenben az ovisok járnak, pedig csak számtanból van négyesem.

– Anyádra vall. Emmuska, mi történt, valóban veszekedtek apádék, miután eljárt a Mikulás? Elzát másnap ideverte a kisördög, és összehordott rólatok hetet-havat, nem tudom, mit higgyek.

– Hát...

– Kikapsz odahaza, ha elmondod?

– Mamám, én még kislány vagyok, vagy már nagylány? Anyu azt állította, hogy kislány, apu meg azt, hogy nem ejtettek a fejemre, pontosan tudom, mi miért történik körülöttem. Ez azért volt úgy, mamám, mert apu mindig dühös lesz anyura, ha sírni lát. Meg... meg azt is mondta, mikor becsapta maga után a konyhaajtót, hogy a Mikulás ezúttal egy jó nagy fenékbe rúgást érdemel, nem köszönetet.

– Más nem történt?

– De. Szerdán megígértem apunak, hogy nem fogok többé irigykedni az „Á” osztályos lányokra. Tegnap is kivételeztek velük a sztalovába², és én csak azért se irigykedtem. Tudod, az Á-soknak melegen poharazták ki a forralt tejet, a mi osztályunknak langyosan, az ő tejükben elolvadt a cukros kakaó, a mienkbe’ nem. Egyáltalán nem irigykedtem, hagytam, hogy fájjon. Mamám, miért olyan rossz nagyon félni?

– Mit csinált egyszer a drágalátos menyem!?

– Velem, anyu, semmit. Sáríkat íratta be a harmincrubeles tánciskolába. Apunak a gyárban kellett megtudnia, hogy hová jár a nagylánya csütörtök meg szombat délután. Mikor eljött utánam az iskolába, arra kért, hogy most ne kérdezzem, mert emberölő kedve van. Nem kérdeztem, mégis beszélt.

– Miket mondott?

– Káromkodott, meg szidta anyut. Anyu tudván tudta, hogy az iskolában újév után tánciskola indul, meg azt is, hogy csak tíz rubelt kell fizetni Jenő bácsinak. Jenő bácsi kiváló tánctanár, és még azt is mondta róla, hogy akik ma a városban táncolni tudnak, azok mind nála tanultak. Neki bikkfalába van, mégis megtanította a keringőre, a tangóra... A többire nem emlékszem. Anyu haragosan nyitott nekünk ajtót, azt kiabálta, hogy Jenő bácsi végképp nem érdekli, Sáríkáknak ott a helye, ahol a többi városi lánynak. Az igaz, hogy az iskola tornatermében nincsenek tükrök a falon, mint a kultúrházban, bordásfalak vannak, de a nagyfiúk és a nagylányok, ha ráunnak a táncolásra, a mászó kötelekbe kapaszkodva kedvükre hintázhatnak. A kultúrházban ilyen nincs, meg olyan sincs, hogy a tanáraik rájuk néznek. A kultúrházban az van, kiabálta apu a konyhában, hogy a komszomolista³ lányok tudnak vigyázni magukra. Megvigyázzák magukat a kom-

munistáknak! Szajhává válnak egytől egyig! Erre olyan nagy csönd lett a házban, de olyan... Sárika is megijedt, én is megijedtem, reszketünk a meleg szobában, annyira féltünk.

Arra eszméltem, hogy sajtó fenékkal ülök a harmadik lépcsőfokon, nem értve, tudva, hogy miért és mikor huppantam le. Senki nem kért meg rá, vagy parancsolta, hogy csüccs! A retikulóm tartalma ott hevert előttem szanaszét, és a fülemben mind hangosabban zakatolt mamám lábbalhajtó varrógépe. A mamámé, aki, ha neki ült varrni, addig nem állt fel a varrógépe mellől, míg a megkezdett munkával nem végzett. Így szoktam meg, mondogatta az utcabéli asszonyoknak, akik hozzájártak szoknyát, ruhát utána igazítani, felszegetni. Valójában az iskolai hittantanárának köszönhette a szorgalmát, aki, miután feladta a házi feladatot, kórusban, mindig elisméltette az osztállyal az idézetet. Mamám egyszer mondta el előttem, mégis megtanultam, hogy aki csak egyetlen dolgot elvégez, a lehető legtöbbet végzi⁴. Akkor nap mégis felállt, odahagyta a varrógépen a barna színű kabátom. A kifordított lyukas zsebeket, a nagy fekete gombokat, amik jobban passzoltak színünkkel a prémhez, mint a pár szál cérnán fityegő pirosak. Nagyapa télikabátjának prémgallérjából lett a kabátkámnak gallérja, sőt még a kézelőre, a zsebkivágásra is telt belőle egy-egy vékony csík. Ha Sárika jobban megvigyázza, nyugodt szívvel ráfoghattam volna az iskolában, hogy anyu a pult alól vette. De nem becsülte meg. Mamám mikor meglátta rajtam, összecsapta a tenyerét, és azt kérdezte: a kabátom háta mióta uzsonnázik zsíros kenyeret? A messze rikító lilás foltot, a bal zsebbe tört tintásüveg nyomát nem hozta szóba, én meg nem mertem.

Mamám felállt, érted, Sárika, felállt, és azzal ült le mellém, ölelt magához a kiságyon, hogyha legközelebb félni találok, azonnal gondoljak arra, hogy ő engem nagyon, de nagyon szeret!

12.

A testemet naponta szokom, a falitükörben, az állótükörben, a nyitott ablakok üvegében, de az igazság nem ez, és még az sem, hogy egyszer-egyszer hunyorgáson kapom magam, hanem az, hogy az igazság bennem van. Amit mesterkéltnél távlatlalt és félhomállyal, nem lehet csak úgy, ukmukfukk, megszipíteni. Ezért nehéz kimondani. Mi van, ha kiderül, hogy az arcát tucatnyi ránc barázdálja, haja őszül, a teltkarcsú elevensége lassan kétérét görnyed? Hmm? Jön a tessék tovább hunyorgni! Nem, Sárika. A tessék, nem szégyellni jön, hogy majd ötven évig halogattam, mindig majd holnap akartam elmondani.

Egyszer hallgatni helyes, megszólalni helytelen.

Másszor hallgatni helytelen, megszólalni helyes.

„Gyávává vált Emma nővér, állítaná fel a diagnózist Komarov doktor, azért esett fenékre.”

Nem vagyok gyáva!

Ültem a lépcsőfokon, hol az egyik lábamat nyújtottam ki, hol a másikat, hátrafeszítet lábfejjel. Szorongtam, na, mamám szeretetét nem akartam holmi kis lábgörcsökre pazarolni. Ahhoz, hogy ne féljek, elég, ha felállok. Az iskolában felállva feleltünk. Míg a padban ültem, együtt szorongtam az osztálytársaimmal, hogy az elhangzó kérdés után nehogymint szólítson fel válaszádsra a tanítónő. Érdekes, ha tudtam a választ, ha nem, amint felálltam, elszállt a félelmem. Apu drukknak nevezte.

Nem lelátón ülök, apu!

Megy le a várúrnő a lépcsőn, a Sárkányok völgyébe igyekeznek, mert a senki földjéről csak oda vezet út.

– Hogy van?

– Megjött az étvágya, de még mindig hallgat, Igor Vasziljevics, pedig folyton beszélek hozzá, kérdezem, meséket mondok neki. Makacskodna?

– Maga hogy van, Emma Károlvna?

– Nem értem!

– Azért van a három szabadnap, hogy odahaza kipihenje a huszonnégy órás idegi megterhelést.

– Sáríka ápolása nem esik nehezemre, végül is a nővérem.

– Még egyszer megkérdezem, hogy van? Nem szédül? Az étvágyal hogy áll? Szokott lenni székrekedése?

– Na de...

– Engedje meg, hogy beutaljam Sáríkat a nagykórházba. Megmagyarázom. Kihelyezzük a poszttraumás stresszben szenvedő kiskatonákat ide, a rehab intézetbe. Erdő, friss levegő, csend. Májustól az alkoholisták szabadságra mennek, az itt csellengő pár beteg elfér egy kórteremben.

– Mióta tálalgotom már, hogy mit kereshet maga itt!

– Ha odafönt rábólintanak a javaslatomra, újra együtt fogunk dolgozni, Emma nővér. Mit szól hozzá?

– Remélni sem mertem!

– A nagykórházban megszűnik a zsúfoltság, és Sáríkanak is könnyebb lesz, higgye el, nem beszélve magáról, meg arról a kis asszonykáról, akivel a lakásában találkozottam.

– Ágnes.

Ági, hol vagy? Ha itt lennél, segítenél felszedni a lépcsőről a holmimat. A derekam, a hátam, a vállam, semmim sem a régi. Egyedül az igazság nem avul el, Ágikám. Kisolló, kulcsesomó, notesz... Ni, a szemüvegem, hány injekciózást, infúzió-bekötést kellett már végbenéznie, istenem, de hányat! Bárcsak ne jöttem volna ki érte a nagyszobából, most nem hajigálnám a kis dolgaimat, sitty-sutty, a retikülömbé. A paszportom^{5?} Nélküle soha nem indulok el. Hú! Benne van a nyugdíjas kártyám, az adószámról szóló igazolás. Hol lehet? Csak nem... A retikül belső zsebében, én ostoba picca, ahová mindig teszed!

Nem igyekeztem ölbé venni a retikült, hogy kényelmesen hozzáférjek a cipzáras belső zsebez. Felállni akartam mindenáron, a fenekemen közelebb csúsztam a korláthoz, hogy jobban meg tudjam markolni. Istenem, segíts! Elsőre nem sikerült. Nem fogtam a fölösleges kilókra, a kudarc sem én vagyok, tele kell szívnom a tudómet levegővel, és bent tartani, míg lábra nem állok.

Hú, kifűjj!

Az igazság kimondásakor előbb tükörbe kell nézni, nem azon bosszankodni, hogy... hogy Sáríkat ártatlanul megvádoltam. Na! Nem nyúltam bele a retikül belső zsebébe, nem akartam a cipzárral babrálni, húzni az időt, hisz az igazság előbbre való, sokkal, de sokkal, mint a paszportom mellett lapuló ovális kéztükör. Utólag persze másként gondolom. A fordulót követő harmadik lépcsőfokon állva azonban túl közel volt hozzám a lakásom fekete műbőrrel bevont ajtaja és hol volt még a lépcsőház bejárata!

Sáríka, a tiszta ötös féli bizonyítványod, hazugság. A tanáriban Ircsivel belelapoztunk a nyolc Á osztálynaplójába. Hármás, hármás, hármás, egyéb sem állt a neved mögött, csak tiszta hármás.

13.

Nem a hármás osztályzatok változtak ötösökké, és az osztálynapló is igazi maradt, Ircsi nemkülönben. Emlékezetem a tanári szoba hosszú, piros terítővel borított asztalát sem rövidítette meg egy arasznyival sem, a fal mellett álló, kávéfőzést szolgáló kis asztalka a rezsóval és a sok-sok fehér csészécskével meg olyan eleven emlékkép, hogy érezni a pörkölt kávé illatát. Mégis meghazudtoltak. A megszólalásom pillanatában a huzat kisöpörté őket a lépcsőforduló törött ablakán. Huss! Kabátról a tollpíhét.

Nem, nem gondoltam meg magam. Akkor mért nem mondtam azt, amit szándékoztam, amit ötven éve készülök megmondani Sáríkáknak, hmm? Én, a vakarcs, aki istenkémnek és nagymamám konokságának köszönhetően jöhettem világra, és akit a véletlen már kilenc évesen ráébresztett a tanári szoba hosszú, piros terítős asztalánál arra, hogy van valami, ami még apunál is erősebb. Olyannyira, de olyannyira, hogy mamám azt tanácsolta, jobb, ha odahaza hallgatok Sáríka hármásairól. A Mikulás félúton jár, és nincs az az igazság, kislányom, amivel apud vissza tudná fordítani.

Méért nem?!

– Öt kabátom van – mondtam, netán motyogtam, suttoztam? Ha nem fogom erősen a lépcsőkorlátot, biztos összerogyok, hanyatt esek, vagy mit tudom én!

Állva maradtam.

Ki, ha nem én?! Apu rég nem forgathatja előre-hátra a mesék kerekét. Hol volt, hol nem volt, élt egyszer egy Emmácska nevezetű galamblelkű várúrnő...

Állva maradtam, és le-lenéztem az elnyúlhatetlen, letaposott szárú nagy-papa papucsomra. Vajon hány éve mos, főz, takarít, csoszog velem a lakásban? Húsz, harminc... Csissz a jobb lábas, csössz a bal lábas. Vagy fordítva? Hm! Valahol olvastam, hogy az eredeti papucsoknál nincs olyan, jobb vagy bal lábas, a viselés során lesznek jobb vagy bal lábra valók. Ahogyan, mamám szerint, a feleség sem parancsszóra válik konyhatündérré vagy házisárkánnyá, az ura apránként tesz róla, hogy mivé sikerüljön. Na, hogy ezt ő találta ki, hogy legyen mivel bevarnina a zakatoló varrógépe mellett pletykálgató szomszédasszonyok száját, vagy netán olvasta valahol, nem tudhatom. Sok könyvet kiolvasott, az életből se kevesebbet. Fifti-fifti. Nem igaz! Nem! Apu nem akarhatott semmi rosszat kihozni anyuból!

Nem!!!

Széthasogatlak, elégetlek, átkozott papucs!

Nyugi, Emmuska-muska!

Nem nyugodtam, lábamról úgy lerúgtam, hogy a lépcsőház faláig repültek a papucsok. Itt nem kell mosogatni, súrolni, port törölni, a fenébe, és emlékezni sem muszáj.

Méért nem?!

A lépcsőházban le-fel kell járni, az új ruhát vagy kabátot mutogatva, hadd egye a sárga irigység a kukucskálón át leselkedőket!

Első lépcsőfok, második, harmadik...

A nagyszekrényben öt kabát lóg a vállfán. Van egy fűzőld és egy mélykék színű tavaszi-őszi kabátom. Kedvem válogatja, mikor melyiket veszem fel.

Szegény Elemér, ha még élne, lenne gondban. Nálam a csapnivaló hangulat se tart ki délig, a jókedvem meg hamar elpárolog. Mélykék szeleburdiság, fűzőld önsajnálát, szegény Elemér! A térdig érő dzsekkabátom bordó színű. Elég pár szem eső, hogy úgy nézsek ki benne, mint fapalcikáján az összeesett vattacukor. A végig begombolt prémgalléros, béléses fekete színű télikabátomban meg puffancsnak érzem magam. Ez komoly. Ha ne adj isten, egyszer elcsúsznék a jeges járdán, biztos elgurulnék. Ez eddig négy.

Első lépcsőfok, második, harmadik...

Hová, háová mezítláb?

Megy le a várúrnő a lépcsőn, vezeklő ruhában és mezítláb.

– Szép a bundája, Emma Károlná. Örülök, hogy ilyen szépen gyógyulnak a gyerekkorában szerzett sebei, és ennek ezentúl hangot is adhat.

– Igor Vasziljevics, mit akar ezzel mondani?

– Nem kell többé sajnáltatnia magát.

– Én, sajnáltatom...

– Azzal, hogy folyton előhozakodik a nem épp rózsás gyerekkorával, egyebet se csinál.

– Baj?

– Egyelőre nem. De bármikor megtetszhet egy korban magához illő fiatalember...

– Igor Vasziljevics, én...

– Vonzónak talál, Emma Károlná, és maradjunk ennyiben. Kérdem, a reménybeli fiatalembert a gyerekkorában ért sérelmeinek felemlgetésével akarja magába bolondítani? Meg se próbálja! Önmagadért szeressen a fiatalember, Emma, hogy viszonzni tud a szerelmét. Na, azért nem kell mindjárt sírni!

– Apu szerette...

– A férjem szeret, én meg majd sajnáltatom magam, ha baj van a házasságok sehová se vezetnek.

Első lépcsőfok, második, harmadik...

(Folytatjuk)

JEGYZETEK:

¹ Ivan Jakovics Franko (1856 – 1916) ukrán költő, író, publicista

² Étkezdébe

³ Kommunista Ifjúsági Szövetség

⁴ Loyolai Szent Ignác

⁵ Паснопр – személyi igazolvány

ÁTFONALAZVA

*Fényes és éber álomba merülve
átfonalaznak égi képek –
szövi a képzelet a létet.*

*Én vagyok aki tegnap is voltam
állok az álom folyópartján
átmos egy égből jövő hullám.*

*Szervesülnek az absztrakciók is.
A föld determinál terelget
s nem lehetsz ura a vizeknek.*

*A víz a földnek mennyei áldás.
Az embert elsodorja mégis
feltáratlan mélyébe szédít.*

*Noé bárkáján megmenekülnek
Félelem Boldogság és Öröm
s kikötnek majd egy sziklakövön.*

*Maradok aki tegnap is voltam.
Átfonalaznak égi képek
s szavakba zárom az egészet.*

2018. 08. 20-22.

ÉHENKÓRÁSZ KÖLTŐK BALLADÁJA

*hiszékeny voltam s erkölcsös urak!
mi légyen lenne ebből a tanulság?
hogy valaki a markába mulat
s vígan majszolja összegyűjtött jussát
hogy mások veszteségük körét fussák
hűsz semmi el nem vész s meg nem marad
más gyomrát tölti a lenyelt falat
eltűnt a nincs s nem lett belőle van
ki helyben áll az biztos nem halad
s a haladás szintén bizonytalan.*

*ki még egy hangszállal is beérte
költő volt és lelkemre mondom: szent
és szent hitéért mit kaphatott cserébe?
kinek az ég angyalsággal üzent
annak sorsa többnyire gallyra ment
csak el ne higgyük azt hogy így kell lenni
hogy a költőket Isten így teremti
hogy fent és lent egyformán hontalan
hogy embernek lenni emberfeletti
s a haladás szintén bizonytalan.*

*az én világom – csillagrendszerem –
fájdalmasan tanulva néz magába
magamból a legjobbat szenvedem
s mit megtanultam nincsen annak ára
mert létemet a végtelen kitérta
hol minden porszem helyére kerül
s a múlandó mely feszít legbelül
már kozmikus világokat fogan
szivárgó fénye kék egemre ül
a haladás mégis bizonytalan.*

AJÁNLÁS:

*urak kik annyi jó bort ittatok
és annyi olcsó nőt öleltetek
mi lenne hogyha most a pénzetek
a kultúrát nem hagyná rongyosan
hisz bármiként nyújtóztok – egyre megy
a haladás másként bizonytalan.*

2018. 08. 28–31.

hogyan tudtam...

*hogyan tudtam feküdni gyermekként a fűben
teljes egyetértésben a földdel
teljes egyetértésben a fűvel
teljes egyetértésben a testemmel
teljes egyetértésben az ég felhőjátékaival*

*a teljesség volt maga az élet
az élet maga volt a teljesség*

2018. 05. 03.

CSEH SÁNDOR

A CSAVARGÓ

(KISREGÉNY, FOLYTATÁS)

A fenyvesekben zöldellő fenséges Kárpátok látványával, ezzel a turistapadicsommal rövid idő alatt valóban nem lehetett betelni. Egyet nagyon sajnált Karcsi – azt, hogy nincs nála papír és ceruza. Szeretett volna legalább egy vázlatot készíteni a tájról, amelyet majd az otthonban, ha visszatérül, kiegészíthetne. Eszébe jutott a templomban látott két ikon. Természetesen egy ilyen vidék megörökítése is egy színes olajfestménnyel lenne az igazi. Karcsi álmodozott. Vajon sikerülne-e neki egyszer egy tájképet igazi vászonra festeni? A színekből és az árnyalataikból az alakoknak, formáknak, képződményeknek életet adni úgy, hogy azt mások is megcsodálhassák? Szerinte ezt szeretné a Súsú is. Különben miért küldte volna fel ide? Igen, egyszer majd mindenképpen képeket fogok festeni! – mondta. Ez nem kétséges, csak az a kérdés, hogy mikor kezdi el, mikor vehet ecsetet a kezébe, hogy próbára tegye képességeit, megvalósítsa álmait.

A templomot kirabló intézeti fiúknak igyekezetük ellenére sem sikerült észrevétlenül visszatérni az intézetbe. A kis művész már nem volt közöttük, eltűnése nem állt összefüggésben a rablással, tehát nem keltett volna gyanút, de vesztükre, volt egy szemtanú, egy hajnalban kaszálni induló öreg, aki jelentette a milícián, hogy távolról látott néhány fiút azon a bizonyos reggelen a környéken gyalogolni, amikor a templom gondnoka felfedezte a feltört ajtót, és az ezüst ereklyék eltűnését. A fiúk az első perctől gyanúsak voltak, és ez a gyanú be is igazolódott. Egyikük nem állta a pszichikai ráhatást, és mindent bevallott. Ez az ügy nagy blamázs volt a javítóra nézve, de hát mégis megtörtént. Fiatalkorú, problémás jellemű személyek voltak mindannyian, nem tehettek velük egyebet, minthogy intézeti büntetőmódszerekkel megregulázták őket, de Karcsiról senkinek sem volt információja. A nevelők tudták róla, hogy ő valamilyen csavargási betegségfélében szenved, így hihető volt, hogy a beregszászi gyerek szokása szerint ismét vándorútra kelt. Sürgősen meg kellett szervezni néhány civilekből és rendőrökből álló kereső-mentő csoportot. Az intézet híre, becsülete forgott kockán, az igazgató már a felmondását fontolgatta.

A hegy csúcsára feljutni sok fáradságába került volna még egy felnőttnek is. Karcsinak azonban a fizikai erején kívül a lelki ereje is a segítségére volt, amellyel, mint egy hatalmas erejű dzsinn, az ő Súsúja ajándékozta meg őt. A leereszkedést, a hegyi patakig való eljutást sem tartotta nehéz feladatnak, ám nem számolt azzal, hogy idestova már huszonnégy órája nem evett egy falatot sem, sőt vizet sem ivott azon a kevésen kívül, amit a markával merített magának a patakból. Egy ilyen mulasztás márpedig komoly dolog egy ilyen hegyi túra esetében, hát még akkor milyen kétségbeejtő, ha eltéved az ember, mint ahogyan az most vele meg is történt. Hiába próbált visszatérni azon az úton, amelyiken jött. Valahogy most más volt minden. Sokkal egyenetlenebb a környék, mély gödrök álltak el az útját, egy a korábbinál ritkább fenyves erdővel találta magát szembe, a meredek, járatlan út pedig nem akart véget érni. Figyelt, koncentrált, de hiába, a Súsú nem hallotta a hangját. Bizonyára még a dzsinnnek is fogyasztanak valamit, hogy ne apadjon el az energiájuk – gondolta Karcsi. A nap pedig azt gondolta, eleget világított, elég sok szépet mutatott már a fiúnak birodalmának erről a részéről, s nyugovóra készült a látóhatár szélén. Karcsi is leült hát, egy fatörzsnek támasztotta a hátát, lábait keresztbe fonta, mint annak idején a Boriszék küszöbén, a piros lábtörlőn, és várt. Ki tudja, mire? Ahogyan az rá jellemző volt, csak ritkán esett kétségbe, de akkor sem túlságosan, kivéve azt az időszakot, amikor az orosz iskolában Mauglinak csúfolták a társai, és undorral fordultak el tőle. A szemben lévő örökzöld fa ágai között egy szép fűrge mókusra lett figyelmes. A kis állat a mellső lábaival szorított valamit, és rágcsálta. Karcsi sokáig nézte őt, majd gondolt egyet, s mosolyogva elkezdte a mutatóujjával lerajzolni a levegőben. Amikor elkészült vele, lehunyta a szemét, s elképzelte, hogy miképpen festené meg azt a mókust ott fönt, a fenyőfán igazi vászonra, igazi olajfestékkel. Már nem is érzett éhséget, csak fáradt volt. Úgy döntött, ma már nem vándorol tovább, hiszen alkonyodik. Elég hűvösnek ígérkezett az éjszaka, csípős szél zizegett a fenyőfák tűleveleit, még a mókuska is jobbnak látta, ha bebújik az odújába. A véletlennek vagy a dzsinnjének köszönhet-e, de a kis turistát nem hagyta cserben a szerencse. A hegyi mentők időben érkeztek, még a teljes besötétedés előtt, s a magányos csavargót, akinek már jártányi ereje sem volt a gyengeségtől, visszaszállították az inkább rontónak, mint javítónak nevezhető ideiglenes otthonába.

A visszatérés nem jelentett számára keserű napokat. Bizonytalan időre szobafogsággal büntették, ami nem volt kellemetlen fajtájú fenyítés. Maga Hókuszpók vigyázott rá éjjel-nappal, s az ajtó kulcsát senkire se bízta. Ebben a

kis szobácskában történt meg az Karcival, amit élete végéig nem tudott, de nem is akart elfelejteni. A rácsos ablakok mögött olyan hatalmas élményben volt része, s olyan lelki feltöltődést kapott, amelynek a hatására világossá vált előtte élete célja. Az intézeti pszichológusok, nyilván gyógyító, nevelő, lélektani befolyásolás céljából három olajfestmény reprodukcióit függesztették ki a falakra. Az egyik falon, kézzel elérhető magasságban, Lenin képe volt látható. Ilyen nem kimondottan művészies jellegű képet Karsci már több helyen látott, de nem is ez ragadta meg a figyelmét. A szoba másik két egymással szemben lévő falát egy híres festőművész alkotásai díszítették, s ez a látvány a fiút percekre elnémította. A templomban látott ikonok is ámulatba ejtették, de ezek a képek, Repin *Hajóvontatók a Volgán* és *A zaporozsjei kozákok levelet írnak a török szultánnak* című munkái valósággal elbűvölték. Karsci ezeknek a képeknek minden kis részletét külön-külön is megcsodálta. Állva vagy az ágyán fekvé órákon át nézegette őket, s utána mosolyogva aludt el.

Most aztán volt módjában rajzolgatni is. Először emlékezetből lerajzolta a fán táplálkozó mókust, s egy ragacsos kenyérdarabbal kitűzte a falra. Ezután következtek a többiek, a magányos kirándulása alatt látottak alapján. Ezeket is emlékezetből sikerült lerajzolnia, és meg is volt velük elégedve. A nevelők, Hókuszpókot is beleértve, nem tudták kellően értékelni ezeket a ceruzarajzokat, nem vették észre rajtuk a fiú jellegzetes vonásait, amelyek már egy leendő festőművész oroszlánkarmait jelezték előre.

Karsci körülbelül három hónapot töltött a javítóban. Ez alatt számos olyan tapasztalatot szerzett, amelyek hatással voltak a további életére. Ezek a pozitív és negatív élmények olyan mértékben befolyásolták a jellemét, a gondolkodásmódját, hogy segítségükkel teljesen nyilvánvaló lett a számára, hogy azon az úton fog haladni, amely a vágyai eléréséhez vezet. Igen, csakis azt akarom, csakis azt fogom csinálni, amit szeretek, amit csak a szemeim által az agyam tudatosít. Imádom a mozgást, a mozdulatlanságot, a szelet, a napot, a formákat, a színeket, mindazokat, amelyekre nekem szükségem lesz a továbbiakban, hogy egyszer festőművész lehessen. Ilyen gondolatokkal volt elfoglalva, ezekkel kelt reggel, és feküdt az ágyába este.

„Jellemileg labilis természetű gyerek. Elég komoly felelősségtudat-hiány tapasztalható a viselkedésében. Könnyen befolyásolható, de olykor határozott és céltudatos. Egy autista karakterhez hasonló. Nehéz eset. Javasoljuk a gyermekpszichológiai kezelést a továbbiakban.”

Ez állt Csinka Karsci jellemrajzában, amelyet a helyi pszichológus és az intézet igazgatója írt alá. Elérkezett az a pillanat, amikor a vasúti jeggyel a

kezükben, Karcsi és a kis köpcös méregzsák Napóleon – aki látott ebben a fiúban valamit, valami mást, valami egyedit, olyat, amit eddig még egy neveltje viselkedésében sem tapasztalt – beszálltak abba a Zsiguliba, amely a vasútállomásra viszi őket. A beregszászi gyerek elbúcsúzott a fiúktól, vetett egy utolsó pillantást a körülöttük örökdő, felhőket karcoló hegy-csúcsokra, aztán véget ért ez az időszak is, amelyet úgy minősített, hogy jó is volt, meg nem is. Jó azért volt, mert ebben a bolondokházához hasonló állami intézetben érdekes és tanulságos emberi kapcsolatoknak volt a része, s a természettel, a vizuális élményekkel való találkozásainak az emlékét örökre a szívébe zárhatta. Rossz pedig azért volt, mert még mindig nem értette pontosan, miért is van a világon? Türelmetlen volt. Vajon milyen további hatás, milyen sors fogja befolyásolni az ő életét? Titokban azért sejtette, hogy valószínűleg nem más, mint az ő saját Súsúja lesz az.

A vasúti fülkében kellemes volt az utazás. Karcsi szívesen nézegette volna az ablak mellett elrohanó és a távolba vesző tájakat, ám ebben egy mellette ülő személy, egy tinédzser formájú kislány akadályozta. Karcsi sohasem barátkozott lányokkal, egyszerűen nem értett a nyelvükön, s ha szóltak is hozzá néha, ő inkább elfordult, nem válaszolt, nem tartotta érdemesnek beszédbe elegyedni velük. Ez a kislány azonban különbözött a többiektől. Valamilyen megmagyarázhatatlan kifejezés ült az arcán. Csak előre nézett az égszínű szemével, de az ablak és Karcsi felé sohasem fordult. A haja szőke volt, amelyet közepén egy rózsaszínű szalag díszített. A gondosan fésült frufruja majdnem a szemöldökéig ért. Szépen öltöztetett, ápolt külsejű gyerek volt, s ami a fiúnak nagyon is imponált, az a kellemes rózsaszínű illat volt, amely mint egy finom felhő vette őt körül. Ahányszor csak lopva rápillantott, annál jobban érezte azt a varázst, amely a nemek közeledésének a velejáró törvényszerűsége. Rádöbrent arra, hogy nem csak egy fán ülő mókus lehet szép, de egy lány is. Elképzelte, milyen izgatottan kezelné az ecsetet, ha egyszer ő, mint művész, egy ilyen lánynak az arcképét festené meg a vásznan. Sok idő telt el így, míg Karcsi gondolatokba merülve ábrándozott a vágyairól. A kerek monoton kattogása kissé elálmosította, s ettől meg is ijedt. Nem, nem szabad aludnom – most nem! Ez a mellettem ülő lány nem alszik. Még a nevét sem tudom, talán megszólíthatnám – ötlött fel benne a gondolat. Miért is ne, ha nem tudok ellenállni a kísértésnek, akkor megteszem! Nyelt egyet, és bátortalan hangon megszólalt. Oroszul beszélt, hiszen nem tartotta valószínűnek, hogy a kislány magyar.

– Szép ez a táj, ugye? Utaztál már erre felé?

A lány kissé az ablak felé fordította a fejét, és ukránul szólalt meg.

– Igen, szép – mondta. – Nagyon szép.

– Nézd ezt a völgyet, hát nem gyönyörű? Ott fent pedig azok a vörös színű felhők olyan hatást keltenek, mintha egy izzó lávafolyam öntené el az eget. Nem is tudom megmondani, milyen színű az a lenyugvó nap, narancsszínű vagy olyan, mint a kovácsok tüze. Szerinted milyen?

A szőke lány kissé lehorgasztotta a fejét, a hangja szomorú volt.

– Én azt nem tudom megmondani. Én vak vagyok.

Karcsi elnémult a meglepetéstől. Szinte alig tudott szóhoz jutni.

– Bocsáss meg, de hát ezt én nem tudhattam. Sajnálom. Mikor veszítetted el a látásodat?

– Én így születtem – mondta a lány –, de ne sajnálj, ezt nem szabad. Inkább beszéljünk. Mi a neved?

– Karcsinak hívnak. Nem tudom, milyen érzés lehet az, ha valaki semmit se lát. De hiszen akkor te még azt sem tudod, hogy milyen az arcod. Azt sem tudhatod, hogy szép vagy-e vagy csúnya.

– De igen. Tudom, hogy szép vagyok, mert mondták már. Viszont ezeknek a szavaknak érthetetlen előttem a jelentésük. Mikor lehet csúnya, és mikor mondják azt, hogy szép valami? Nekem is vannak érzéseim, mint a látó embereknek, de eddig még senki nem tudta nekem érthetően elmagyarázni ezeket a dolgokat.

Karcsinak megjött az önbizalma. Ez a lány nem lát engem – gondolta. Bármiről beszélhetek, akár a szívemet is kiönthetem neki, most levethetem a gátlásaimat.

– Engedd meg, hogy én is megpróbáljam! – szölt Karcsi. – Nektek, vakoknak kifinomultak a tapintásotok és úgy hiszem, hogy a szaglásokotok is. Hogy mit jelent a szó, hogy szép? Azt valahogy úgy képzeld el, mintha a kezvedbe vennél egy tárgyat, amely mindegy, hogy puha, vagy kemény, de kellemes a tapintása. Nem szúr, nem karcol, gömbölyű vagy gömbölydedek a kiszögellései, vagy arányosan szögletesek. Itt van például ez a ceruza. Fogd meg! Sima henger alakú, kellemes tapintású, szép tárgy. Azon kívül jó szagú, könnyű és selymes tapintásúak is lehetnek ezek a szép tárgyak. Ezeket növényeknek, virágoknak, rózsáknak nevezzük. Fogtál már a kezvedben rózsát? Nagyon szép. Te is ilyen szép vagy.

– Köszönöm! – mondta a vak lány. Igen, adtak már a kezembe rózsát. Ismerem a szagukat és a tapintásukat. Még az ízüket is ismerem, s tudom,

hogy jók, mert megízleltem őket kiskoromban, de a színüket, azokat nem tudom elképzelni magam előtt.

Ahogy a lány ezeket próbálta Karcsinak elmagyarázni, a nagy kék szemei, mint két mozdulatlan üveggolyó, nem könnyeztek, inkább kedvességet, meleget sugároztak. Ehelyett Karcsinak szöktek könnyek a szemébe a lány szavait hallgatva.

– Tudod – szólalt meg a fiú, miután megnyugodott –, mivel látok, én nem csak ismerem, de szeretem is a színeket. Neked elárulom, hogy egyszer festő szeretnék lenni. Képeket akarok festeni. Igaz, te persze azt sem tudhatod, milyen lehet egy olajfestmény. Hát figyelj, a színek... Először is vannak alapszínek: piros, zöld, kék és így tovább. A piros vagy vörös, az egy nagyon szép szín. Tapintással nem tudod érzékelni, csak azt érezheted esetleg, hogy meleg vagy forró, mint a tűz, mert ilyen a tűz, a láng színe is. A vérünk is piros, ha nem olyan lenne, nem is élhetnének az emberek, de az állatok sem.

– Az íze meg édeskés – tette hozzá a lányka. – Egyszer megsértettem az ujjamat, és amikor a számba vettem, akkor ezt éreztem. És mondd csak, ha a látó emberek vöröset látnak vagy ízlelnek, akkor fájdalmat is éreznek?

– Nem, dehogyan! – nevetett Karcsi. – A vörös a szenvedély, a boldogság színe is. Hogy példának említsem, ha egy fiú szerelmes, piros rózsacsokrot visz a lánynak, és piros az a csók is, amelyet a lány a fiú arcára csókol, ha ott marad a rúzsfoltt. A vörösnek az árnyalata a rózsaszín. Ez egy kellemes, meleg szín. A hajadban lévő szalag is ilyen színű.

– Á! Értem – mosolyodott el a világtalan szőke lány. – Akkor a vörös, az jó szín. És a többi?

– Minden szín jó szín – magyarázta Karcsi –, legalábbis nekem. A szivárvány például gyönyörű, amikor a sok szín együtt van, de lássuk a zöldet! Ez is nagyon szép szín. Ezt a színt sokat látjuk, mert ez általában a természet színe. Zöldek a növények, a fák levelei, zöld a fű, amelyen jársz. A tapintásuk puha, az ízük néha keserű, éppen ezért csak az állatok eszik. Azonkívül zöld még a reménység színe is. A régi emberek zöldre festették az ablakaikat és a kapukat is. Nevezik még az újjáéledés s az élet színének is. Ez az én kedvenc színem. A kék viszont egy éles, hideg szín. Ha látnád az eget, kékben látnád, persze, ha süt a nap. A tengerek, tavak, folyók vize is kéknek látszik messziről, sőt, még a Föld is kék színben látszik, ha a világűrből nézik. Érdekes szín ez, mert ha színes ceruzával sárgára satírozzuk a papírlapot, s rá kéket festünk, akkor egy érdekes zöld árnyalatot

kapunk. A sárga a szerénység, a kedvesség, de lehet akár az irigység színe is. Az éjszakai égbolt fekete, a hideg hó és a szobánk plafonja fehér. A színeket festhetjük világosra és sötétebbekre. Sok-sok árnyalatot érhetünk el így velük külön-külön is, de egymással keveredve sokkal izgalmasabbak ezek a színkombinációk. Ezek nélkül lehetetlen szép képet festeni. Ha a te arcképedet festeném, csak akkor lennék vele elégedett, ha olyan tökéletes lenne, mint amilyen a külsőd, amilyen te magad vagy. Ezt a képet én feltenném a szobám falára, és minden nap érezném a rózsa illatát. Én olyan festő szeretnék lenni, hogy kezem nyomán az a portré megszólaljon, beszéljen azzal, aki azt nézi, és ha például erdőt, rétet vagy virágokat festnék, érezni lehessen az illatukat is. Hát ilyen, pár szóval elmondva a színek világa. Ja, igen, majdnem elfelejtettem. A te szemed kék, de mégsem hideg, inkább bájos, mint egy mezei virág.

– Nagyon érdekesen beszéltél – szólt elgondolkodva a lány. – Én el is hiszem, hogy festő szeretnél lenni, és azt is elhiszem, hogy az leszel.

A vonat eközben fékezett és megállt. A vak lányt karon fogta egy nő, aki eddig szemben ült vele. Ő is szőke volt, valószínűleg az anyja lehetett.

– Köszönöm a társaságot, jó volt veled beszélgetni – mondta a kislány. Ha esetleg majd meglátsz valahol, szólíts meg, a hangodról biztosan megismerlek. Szervusz!

Karcsi viszonzta a köszönést. Még az állomás s a város nevét sem olvasta el, ahol a vonat megállt, a lelki túlhevültségtől nem látott semmi mást, csak a vak ismerősét követte a szemével. Amikor a nyitott ablak alatt mentek el, kihajolt rajta.

– Még a nevedet sem tudom. Hogy hívnak?

– Tánya vagyok – mondta a lány. – Légy boldog!

A szőke hölgy Karcsira nézett, és elmosolyodott. Karcsi ezután az ablakhoz ült, a Tánya helyére, Napóleon pedig mellé.

– Láttam, tetszett neked a csaj – mondta Napóleon viccesen –, legalább megbeszéltél vele egy randit?

– Randit nem beszéltem meg vele, de biztos vagyok benne, hogy egyszer még találkozunk.

– Aztán miért vagy ebben olyan biztos?

– Azért, mert egyszer mindenképpen meg fogom festeni az arcát, de ez a kép csak az enyém lesz.

– Ja, vagy úgy! Tehát ilyen formában gondolod a találkát. Na, és te? Te legalább tetszettél neki?

– Nem tudom – felelte Karcsi. – Ő nem látott engem, mert vak volt.
– Hm – bólogatott együttértőn Napóleon. – Ó, Istenem! Milyen szomorú!
Mint egy különös, megható románc. Különben, ha festő szeretnél lenni, Karcsi, van egy ismerősöm Odesszában. Szovtan Fegyir Ivanovicsnak hívják. Festőművész. Ha módodban áll, keresd fel! A Csapajev utcában lakik valahol, őt mindenki ismeri ott. Fiatalok járnak hozzá, tanítja őket, tanácsokat ad nekik.
– Jól van – mondta Karcsi.
A vonat elindult, és ő Tányára gondolt, aki boldogságot kívánt neki.

A hazatérés nem volt egy örömteli pillanat, épp ellenkezőleg. Minden porcikájában úgy érezte, nemcsak az anyja és mostohaapja házában nem jó lenni, de ebben a városban sem, ahol sokan ismerik, s csak gúnyt és megve-tést éreztetnek vele szemben. Napóleon azt tanácsolta az anyjának, foglal-kozzon egy kicsit többet a fiával, próbálja éreztetni Karcsival, hogy ő nem haszontalan, nem felesleges, szükség van rá odahaza, és máshol is. Karcsi már nem kisgyerek, de nagyon érzékeny, s a lelki problémáit nem osztja meg másokkal, senkiben sem bízik, inkább magába fojtja, és itt a baj. A viselkedésében és a lelkivilágában olykor hullámok jelentkeznek. Néha nagyon gyámoltalan, máskor meglepően erős és határozott, de általában csendes, szófogadó. Az intézet inkább ártott, mint használt neki. A többi fiú közül a rendkívüli képzelőerejével, a színészi humorával és az alkal-mazkodóképességével tűnt ki. Még nem késett semmi, de mindenképpen a szülők odafigyelését és gondoskodását igényli. A pszichológusoktól viszo-lyog, ilyenkor makacs. Ami szembeötlő, az a gyerek rajzolási kedve. Ezt a tulajdonságát talán érdemes lenne kamatoztatni a jövőben.

Csinka Karcsi számára ezután olyan üres Súsümentes évek következtek, de azért, ha nem is napokra, gyakran kijárt a természetbe. Magányos kiránduláso-ka-t tett a Beregszász környéki hegyeken, egy kölcsönkért csónakon pedig fel-evezett a Vérkén a borzsai duzzasztóig. Ezt a vízi utat különösen élvezte. Min-den kanyar, minden kilométer egy-egy meglepetést tartogatott. Olyan szaka-szokon evezett, ahol sem földművelő ember, sem horgász nem járhat a part megközelíthetlensége miatt. Ezeken a helyeken szinte érintetlen volt a vízi világ. A sással, náddal és kákával sűrűn benőtt részeken zavartalanul élhettek a vízi madarak. Más partokon kertek, szántóföldek, fák, ligetek váltakoztak üdén, élénk zölden, bizonyítva a kis csatorna nagy csodáját. Ezek a kirándulások létfontosságú jelentőségűek voltak az ő életében. A természetbeli barangolásai során mindig szeretett valami újat felfedezni, amelyeket a rajzaiban fejezett ki.

Minden jel arra vallott, hogy a fiú a javulás útjára tért, de soha, egy pillanatra sem felejtette el, hogy ő egy nagy próbatétel előtt áll, és ennek a sikeres megoldásától függ az ő életének sorsa. Kedvenc időöltése a rajzolás, a bélyeggyűjtés, a biciklizés és a zenehallgatás kívül nem is nagyon volt. A televízióban inkább a rajzfilmek érdekelték, és akkor is inkább a rajztechnikai megoldásokra figyelt, mint a tartalomra. Az iskolatársaival ellentétben ő nem kedvelte a pókembereket, a szupermeneket, az űrlényeket és a transzformereket. Ezek a könnyen utánozható, de nem élet-szerű figurák az ő ízlésével ellentétesek és természetellenesek voltak. Volt azonban neki egy különlegesnek mondható esztétikai érzéke. Napóleon, a nevelője is jól vette észre még az intézetben, hogy Karcsinál páratlan képzelőerő volt jelen. Ez a gyerek a szemeivel is tudott rajzolni, s bárhol, akár a csillagos égen is, ha három vagy négy, a szemeknek, az orrnak és száznak megfelelő szimmetrikus pontra lett figyelmes, máris talált olyan fantáziát, amelynek folytán ezek a pontocskák tökéletes emberi arcokat vagy állati fejeket és testeket öltöttek a nyitott, álmodó szemeiben. A színek s azoknak a harmóniája, csak az éjszakai álmait foglalkoztatták élénken, különösen a vak lánnyal való találkozása után.

Az orosz tannyelvű iskolában már úgy-ahogy boldogult, legalább annyira, hogy nem buktatták meg. Amikor a munkás ifjak esti középiskolájában tanult, hegesztő tanulónak jelentkezett egy gyárban. Ebből az alkalmából a mostohaapjától, a jóhiszeműségétől vezérelve egy fényképezőgépet kapott ajándékba. A fiút eleinte érdekelték ezek a fehér-fekete képek, ügyesen el is sajátította a fotózás gyakorlati tudnivalóit, és az eredmény sem maradt el. Azonban bármilyen szórakozást is nyújtott a fotózás számára, ő mégis úgy érezte, az mégsem ér fel azzal az élménnyel, amit a szemek és az ujjak együttes, összehangolt munkája hoz létre, a rajzzal.

Karcsi számára egy jól sikerült rajz hozott sikerélményt, s úgy érezte, csakis ez ad tartalmat az életének, és ez olyan önbizalommal ajándékozza meg őt, amelyre nap mint nap nagy szüksége van. A rajzlapokat egy mappában gyűjtögette, s csak nagy ritkán mutatott meg belőlük egyet-egyét a mostohaapjának vagy egy vendégnek. Ezek különböző rajzok voltak. Tájképek, amelyeket nagyon szeretett ábrázolni, csendéletek virágokkal, állatokkal, városrészek és néhány arckép. Az arcképekkel nem szívesen foglalkozott. Érezte, hogy ezek még nem az igaziak, rájuk fér némi határozottság, de volt egy arc, amelynek a felidézésével bár, szeretett volna, nem sikerült megbirkóznia. Szemei előtt ott lebegett a bájos arc, a mosolytalan, friss, üde, ártat-

lan tekintet, de ez a látomás nem kerülhetett ceruzavégre, mert az ujjai egyszerűen nem engedelmeskedtek az akaratának. Számptalan papírlap került emiatt a szeméttbe, a göröcsös igyekezet megbosszulta magát. A vak lány, a szöke és kékszemű Tánya volt az, akinek ő a vonaton olyan szenvedélyesen beszélt a színek titokzatos tartományairól, melyekben ő maga is szeretne barangolni már. A rajzokat nézegetve mind gyakrabban felmerült benne egy aggasztó gondolat. Milyen esélyei lehetnek élete nagy céljának az eléréséhez? Fog-e egyáltalán, illetve hogyan és mikor fog találkozni egy igazi festői vásznon a színek határtalan szépségű világával. Ez az aggdódás gyakran idegességet és szorongást okozott neki. A kedélyére sokszor a türelmetlenség volt a jellemző, s ez az állapot, ez a viselkedés, amelyet a munkahelyén is észrevettek, valamilyen változást követelt, egy olyat, amilyen egy hön óhajtott tavaszvárás, egy megújhdás és kiteljesedés. Karcsi sokáig gyötrődött, de egyelőre nem mert szólni arról bárkinek is, hogy mi nyomja a szívét. Végül elmondta az anyjának, aki sajnós kinevette őt.

– Van egy jó szakmád, a hegesztők jól keresnek. Ne kapaszkodj olyan szekérre, amelyik nem vesz fel, és ha fel is vesz, nem olyan biztos, hogy oda visz, ahová menni szeretnél. Azonkívdül egy olyan iskolában nem csak festeni tanítanak, ott mást is oktatnak, te pedig sosem szeretted tanulni.

Pedig Karcsinak tanítómesterre lett volna szíksége, s ha nem is művészi szakra járt volna egy tanintézetben, de legalább egy tapasztalt festő segítette volna az első lépéseit, és mutatott volna neki utat. Próbálkozott ő akvarelleket festeni, de egyikkel sem volt megelégedve, s úgy semmisítette meg őket, hogy azokat soha senki sem láthatta. Úgy érezte, ha további kísérleteket tesz, annál jobban elkeseredik, s csak kínozni fogja önmagát. A göröcsös akarat, a sóvárgó vágy inkább akadályozta, mint elősegítette volna ezeknek az alkotásoknak a létrejöttét, úgy, ahogyan azt ő művészi fokon megálmodta. Félmunkát, giccset nem túrt, és teljesen ki akarta zárni az életéből a csak anyagi haszonnal járó kontármunkát.

Ismét eltelt egy-két év. Amikor a tizennyolcadik életévét betöltötte, s a felnőttkorba lépett, egyáltalán nem érzett, nem tapasztalt magában különösebb változást. Holott ő titokban mindig is erre az időpontra várt, amikor leérettségizik, és majd megkapja a személyi igazolványát, tehát egyre függetlenebbé válik, és nem ismer majd kompromisszumot, senkinek sem engedi át a döntések jogát. Hát, ez nem így történt, egyelőre nem, s ez csalódást okozott neki. A következő tavasz hozta meg számára azt a pillanatot, amikor fordult a sarkán az ajtó, és kitarult előtte egy új, meglepő világ.

Karcsi a gáz- és villanyhegesztéshez egyaránt értett. Nem keresett rosszul, és mivel nem voltak különösebb igényei, össze tudott magának gyűjteni egy kis pénzt, amiből meg tudott vásárolni egy robogót. Így a kerékpárt a kis piros Verhovina váltotta fel. Ezzel már messzebb is el tudott jutni, távolabbi helyekre, falvakra, városokba. A természetjárási szeretete sohasem lankadt, s most, ahogy ez a robogó nagyban hozzásegítette az újabb és újabb élmények átéléséhez, kiszélesedtek előtte a térségek. Eszébe jutottak a gyerekkori kalandjai, s azok a rejtélyesen szuggesztív Súsú hangok, amelyeknek engedelmeskednie kellett, mert erősebbek voltak az emberi hangoknál, hiszen ezek az ő saját dzsinnjének a hangjai voltak. A nosztalgiazások közben rádöbönt, hogy a meséknek vége, felnőtt lett, közben kis bajuszkát is növesztett. Azok a hangok csak azoknak a gyermekéveknek voltak a kísérői, a Súsú már csak egy emlék maradt, de micsoda emlék! Tévedett. Alig két órával a gyári munkakezdés után, ahogy szorgalmasan építette a hegesztési varratokat az alkatrészeken, a védősíak alatt, tisztán kivehető hangon ismét jelentkezett az elveszettnek vélt Súsú. A hangja sokat változott, erélyesebb, férfiasabb lett, de egy dologban nem változott. Most is, mint mindig, magyarul szólt hozzá, pedig ő az első osztálytól kezdve sokat tartózkodott oroszok között, sokszor beszélt ezen a nyelven, mert gyakran úgy kívánta a helyzet.

– Utazz el! Utazz el! – súgtak-búgtak a Súsú hangjai. – Csak el! Csak el!

S a varratok ettől kezdve nem szaporodtak tovább. Karcsi levette a sísakot, kikapcsolta a készüléket, és a műszakvezetőhöz lépett.

– Sürgősen haza kell mennem – mondta. – Eresszen el! Valami történt otthon. Lehet, hogy ma már nem jövök vissza, majd holnap megmagyarázom.

– Rendben van – mondta a főnök, s nem kérdezősködött –, ha muszáj, hát muszáj. Eredj!

Otthon nem volt senki, a szülei a munkahelyükön voltak. Nem tudhatta, hogy hová, merre készül, csak egyet értett meg, itt az idő, elérkezett a pillanat, vár a feladat. Az utazáshoz pénz kell, s akkor a legjobb, ha minél több van belőle, s egy ilyen bizonytalan időtartamú utazásnál az ember nem tudhatja, hogy mennyi kell. Magához vette a személyi igazolványát, a megtakarított pénzét, a fényképezőgépét, egy táskába ennilalót és a rajzolásához szükséges eszközöket rakott. Nem sietősen begyűjtötte a robogóját, felült rá, és sebességbe tette. A Súsú mintha helyeselte volna ezt, és még egyszer szólt hozzá biztatóan.

– El! El!

– Igen! – mondta Karcsi, és gázt adott.

Ahogy sok év múlva visszaemlékezett erre a sorsdöntő indulásra, megmagyarázhatatlan rejtélyként tartotta számon mindvégig azt, hogy miféle ösztön, boszorkányos sugallat vezérelte őt akkor éppen a rég nem látott Borgyár környéki ismerőseihez, a „kutyákhoz”. Pedig a Súsú nem határozta meg az útirányt, és mégis... A kutyák közben nagykutyák lettek. Már nem tartotta velük a kapcsolatot, de köszönőviszonyban volt velük. Borisz volt továbbra is a falkavezér közöttük, továbbra is folytatták kétes, gyanús üzelmeiket, s csak a csodával határos módon úszták meg eddig, hogy egyiküknek sem volt dolga a milíciával. Borisz szerencsére otthon volt. Elég slamposan nézett ki, ahogy kilépett az ajtón. Karcsi az első pillantásra észrevette, hogy ittas, amit a nehezen forgó nyelvével igazolt is. A falkatagok általában alkoholizáltak és drogoztak. Ebben a veszélyes, züllött kompániában csak egy fiú volt a kivétel, Mikinek hívták. Ő dohányzott ugyan, de volt tartása annak ellenére, hogy időközben meghalt a nagyanyja is, és tizenhét évesen egyedül maradt az öccsével. Boriszban meglepetést váltott ki a Karcsi megjelenése.

– Jé, te vagy az? – hebegte kigúvadt szemekkel. Alig ismerlek meg, olyan ramatyul nézel ki. Iszol te rendesen?

– Én igen, én rendesen – mondta Karcsi –, de te, úgy látom, rendetlenül. Na, szóval, beszédem van veled. Egy bizniszről lenne szó.

– Helyes. Ki vele! De muszáj nekünk itt, az ajtó előtt hadoválnunk? Behívnálak, de az ősök itthon vannak. Van egy ötletem. Elmegyünk Mikihez, de először fizetsz egy felest a találkozásunk örömére. Jó ötlet, kutyuskám?

– Én nem iszom.

– Te nem piálsz? – csodálkozott Borisz. – Nem szégyellsz ilyet mondani kutya létedre? Hiszen te vagy a keresztapánk! Vagy talán elkorcsosodtál?

– A kutyák között is vannak különbségek. Igaz, hogy én sem vagyok egy fajtiszta eb, de azért nem elégszem meg csak az utcára kidobott csontokkal.

– Ahogy megláttalak, azonnal észrevettem, hogy már nem a régi vagy. Te, várj csak! Nem vagy te zsaru? Mert ha az vagy, a tegnapi balhéről én nem tudok semmit sem mondani. Én az éjszaka itthon voltam. Az alibim tuti.

– Nyugodj meg, nem vagyok zsaru – vágott közbe Karcsi. – Én egészen másról akarok veled tárgyalni.

– Én nyugodt vagyok, nyugodt, mint nyúl a hurokban, de tényleg nem akarsz fizetni legalább egy huszonötöst? Na, kutyuska!

– Egyelőre nem – válaszolta Karcsi –, de ha nem fogod végre be a szádat, úgy lerajzollak most itt rögtön, hogy rád jön a hányinger.

– Lerajzolsz? Ezt a szlenget még nem hallottam, de jól hangzik. Azt jelenti, hogy leszózol egyet?

– Te tisztára elittad az eszed, Borisz – bosszankodott Karcsi –, hagyj már végre szóhoz jutni! Ha segítesz, fizetek egy féllitert is, de most hallgass! Arról van szó, hogy most nekem, ahogy egy jó kutyához illik, futnom kell. Szerencsét akarok próbálni. Azok a hangok, amelyekről a megismerkedésünkkel beszéltem neked, még mindig velem vannak. Ma ismét hallottam őket, úgyhogy most nekem el kell utaznom.

– Na, ne mondd! Aztán hová? A hangok elől nem futhatsz el, azok továbbra is ott lesznek abban a bamba fejedben!

– Na, most már aztán elég! – szólt Karcsi mérgesen. – Pénzre van szükségem. Van egy Verhovina robogóm, meg egy Szmena fényképezőgépem. Segíts eladni őket! Még ma este vonatra akarok ülni, és fogok is. Ez olyan biztos, mint ahogy én Csinka Károly vagyok.

– Ó, Károly! Ó, bocsáss meg, Károly úr! – színészkedett Borisz. – Hát persze, hogy segíték, Károly! A jó kutya a fajtáját nem tagadja meg. Na, indulás Mikihez!

TEMESI FERENC

KISKAKAS

Nagyapám huszárkaplár volt mind a két világháborúban. A kardja a hálószoba egyik szekrényének tetején volt elrejtve, fölötte egy kép. Vásári giccs. Az ördögök épp elviszik a halálos ágyáról a bűnöst, mert visszautasítja az utolsó kenetet. Becsuktam a szemem, úgy féltem a naturalista ördögöktől, de a kardot levettem, és a hónom alá felkötöttem. Kicsi voltam még. Kardra pedig azért volt szükség, mert új kakas érkezett a tyúkudvarba, a fehér mellé. Egy kendermagos. Harcias volt, miként egy lúd. Ha a közelébe mentem, nekem rontott citromszínű, csípős csőrével. Pedig nem vettem el a gyémánt félkrajcárját, a tyúkjait, semmijét. Rózsatarajúnak mondták, pedig szépen csipkézett, egyenletesen fűrészelt volt az, vérvörös. Húsos, hosszú áll-lebenye volt, rövid, sarkantyús, erős lábai. Kékesszürke, fehér pöttyös farktol-lai, mint zászlók meredeztek. Az a fajta volt, aki elhitte, hogy a Nap is az ő kukorékolására kel föl.

A nap most megcsillant a hosszú pengén, alig tudtam kihúzni. Megsuhogtattam, az aranyozott bojt majd a könyökömet verdeste.

Kard ki, kard!, kiáltottam.

Nagyanyám meghallotta. És ez baj volt. Nagyanyám verte az állatokat. Még a disznót is. Mit tudtam én arról, hogy a börtönben rajta nyomták el a csikket a fegyőrnők, és egyesével verték ki az aranyfogait? Hogy két évet kapott, mert nem fogta be a makacs száját. Mit tudtam én az ötvenes évekről? Nyakig benne éltünk a végében.

Nagyanyám kijött a baromfiudvarba.

Hiss, pitye, te, hiss!

Seprűvel fölzavarta a tyúkokat az óljukba (ahonnét a tojásokat szedeggettem reggelenként), s a merész tekintetű kisebb kakast, amely így is volt három kiló, a meszelt falhoz szorította. Ott, ahol a hátíve hirtelen véget ért, és dús, sarló alakú tollazata kezdődött, leszorította egy lapáttal. Elkapta fehér pöttyes, fénylő nyakát. Nem nyiszitalta sokáig, hanem egy bárdal lecsapta a fejét. Réműletemre, a kakas még futott egy kört fej nélkül.

Zavarjuk e' a macskát a tűzhelyrű'!, adta fel a szót a konyhában nagyanyám. Vagyis gyűjtsunk be az agyaggal tapasztott sparheltbe. Hozzá' tojást!

A kamrában, amelyet spájnak hívtak, hatalmas, öblös szájú üvegekben savanyúságok laktak. Kisebb, a boltokban látható, vastag falú cukorkás-üvegekben sokszínű lekvárok sorakoztak, befőttek. Odébb zsírban eltett karajseletek. De itt lógtak a füstöltek is: sonka, kolbász, májas hurka, ablaknyi szalonnák. A tojástartó nagyapám fekete, magas, simléderes húszárcsákója volt. Dióbéllal feltámasztott üvegek voltak az egérfogók. Nagyanyám nem bízott a boltiban. Semmiben sem bízott, ami bolti volt, legkevésbé Erdei Katóban, a vegyesbolt tulajdonosában. Hányszor küldött vissza, mert a bolti mérleg sosem mutatta azt, amit az otthoni!

A mélyvörös, pogány paprikafűzér ott lógott a stelázsin, a polcos állványon. Hegyes, marós volt, de a nagyapám csak az édesnemest szerette. Se a valaha írt legnagyobb sikerű könyv, *Rézi néni szegedi szakácskönyve*, se semmilyen receptgyűjtemény nem volt a kisteleki házban, pedig a nagyapámnak gazdag könyvtára volt.

Ha ott időztem, öreganyám kikergetett az utcára játszani, azután meg utánam jött, és hazazavart. Ostorral.

A Piócás Teca jött a napi pálinkájáért.

Isten hírive', vetette oda neki alacsony, tésztamód szétfolyó öreganyám.

Isten á, mondta a férfiruhában járó javasasszony. Hallottam a fekete nagykapu fölé akasztott csengőt, a dörrenést. Nagyanyám beírta az összeget egy kockás füzetbe. Mit ad Isten: az én nevem mellé. Apám neve azonos volt az enyémmel. Nyilván kölcsönkértünk tőlük. Én a bölcsesség vizét vettem a számba, és ezt bizony jól tettem. Így is volt félnivalóm.

Tisztítottam, amit a nagyanyám engedett, sárgarépat, gyökeret, zellert, karalábét. A hagymához nem nyúlhattam. A feketeborshoz se. Az volt a lelke az egésznek. A szerecsendióról, amelyet csak a főzés vége felé reszelt bele nagyanyám, nem is szólv. Valamikor csemegeüzletük volt. Hat elemi után nagyanyám ebben tanult tovább. Aztán jött a vagyoneklobzással járó politikai elítéltetés, 1950-ben.

Ez a leves is kettős volt, mint minden itt, a hajdani gazdagság nyomai, házi telefon, nem használt könyvtár és iroda, a fürdőszoba, ahová kiadóablak nyílt a konyhából.

Az étel paraszti és polgári volt egyszerre. És virág- és levélmintás, cifra, bécsi porcelánból ettünk.

Akinek sója, paprikája, bors van, mindön fűszorszáma mögvan!, mondta nagyanya.

A kakas három teljes órán át főtt.

Sűrű, vastag leves volt, de nem nehéz. Nem csillogott a zsír a felszínén – nagyanyám lekanalazta, lefölte a leves habjával együtt –, de fényes volt, mint a méz, ahogy leemelte a csipkés fülű porcelántálban föltalalt levesről a kupoláját, a fődőt!

Tompa szagú ételt nem adott föl még nagyanyám az asztalra soha, de ez! Mint amikor a nap kibújt a felhők mögül. Mintha megállt volna a gőz a levegőben. Vasárnapi délibáb, a fűszerek aromája, az íz és zamat a szájüregben a garat felől érinti meg az embert. Az illatok műhelye a száj, a nyelv, az íny, a szájpadrás, amelyeknek az orr csak kéménye.

Én a nagyanyám tésztája miatt ettem a levest. A csipedettje, metéltje sárga volt, mert a tojás sárgája sötét volt, sőt vörösbe játszó. Nemhiába szórt a tyúkok kilenclyukú itatójába egy kis pirospaprikát öreganyám.

Aki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott!, mondta nagyapám.

Ammen. Mindhárman keresztet vetettünk.

A fedeles vesszőkosárban vastag héjú, két hétig is frissen maradó kenyér volt. Talicskával toltam a lisztet a pékhez. Akinek nem volt lisztje, ehette a gumiszertű, hókadtt bótít. A festett üvegburájú, rézvázás, láncról lógó mennyezeti petróleumlámpa alatt, a padszéken ültem. Külön székük csak a nagyszüleimnek volt.

Nagyapáé lett a kakas szíve, a taraja is (ennek örültem), nagyanyáé a mája, az enyém a zúzája. Na, meg az egyik combja is. Próbáltam megfosztani a fehér, omlós húst a bőrétől, de a végén bizony meg kellett ennem. Nem volt mese. A kanalak, mint az evezők, egyszerre csobbantak.

Kéccő' született a világra. Tojásként, csibeként. Kántorságot viselt, hisz énekelt. Nem vétközött soha, mégse üdvözült, mondta nagyanyám. Tört a kenyérből, és csámcsogott hozzá. Úgy tettem, mintha nem hallottam volna, akár a nagyapám szürcsölését.

Ejnye, hát rád nézött a kakas?! De nagy vitéz vagy! No, kukuríkú, hogy ízlött a másik?, mondta nagyapám, és egy barackot nyomott a fejemre. Én még a kakas bőrével voltam elfoglalva.

Róka halálát kakas sé gyászoli, tette hozzá öreganyám. Az a fő, ami a fazékba' fő.

NÉMETI ANETT

PORBÓL KÖDBE

*Hasztalan pislogó fáklya a szélben,
tüll-puha kézzel takargat az álom.
Emberi szó-töredék; feketében
vágat az éj, – hideg arca – halálom.
Bölcs szeme tűz, melegít, csupa szépség,
ám messze a térben nagy máglya lobog;
ember a vágó, a mosoly, a fehér ég,
de vérében őrzi a kárhozatot.*

*Átfon a tűnt korok vérengző ökle,
e bizarr vidéken nincs maradásom,
ember a tűz fölött, porból a ködbe,
hallgat az éj, hideg arca – halálom.*

TALÁN A VÍZ SEM

AZ ÁLOM

*Szeszélyes menedék csupán az álom,
de benne sem pihen a létkerék,
a világ szürke indáival átfon –
fehér, vakító jövődönk a tét.*

*A porból feltűnik a furcsa ember,
eltölti léte fájó éveit,
reménye: bírni tűzzel, értelemmel,
eszmélni jött, ez lesz a sorsa itt.*

*Fel is riad, a változásra készen
a testtől elvált lélek örömeivel,
és feloldódva az ébredésben
bolond hite mennyországgal ér fel.*

*S kísérfenek bár esztelen kéjek,
nem kell hozzá, csak egy csepp méreg,
– a hiú világ bárcsak értené –
lassan jutunk a Teremtő elé.*

ÉN

*Hazug világotat leleplezi,
hiába zártam el jó mélyre
a titkokat, mert mind élém teszi,
s én lelkemet adom cserébe,*

*mert forró tűként szúr a félelem,
hogy hamar véget ér e furcsa álom,
ajkam már imádkozik, vértelen,
s az értelmetlen tisztulásra vágyom.*

*Amíg a lelkem szabaddá teszi,
megismerek ezer halálnemet,
halottaimmal föld alá temet,
s mi visszatart, kegyetlen elveszi.*

*Aztán leejt a kapzsi múltba,
növekszenek az átkozott sebek,
el kell fogadnom: létem útja
s rajongó szeretetem ára lett*

*e fájdalom, ahogy kettéveszt,
sötéten letelepszik mellém,
a kínok kútjából nagyot merít,
de bomlasztó vizét hiába nyelném,*

*mert belülről szakítja szét az álom,
ártó ízét is rajtam kéri számon,
és nézi, mint fuldoklom jajongva,*

*...csak enyhüljön e kínzó szomjam,
körmöm kapar sötét piszokban,
de ezt talán már a víz sem oldja.*

MARCSÁK GERGELY

AZ UNGVÁRI ROSSEB

1969-et írtunk, és a monoton hétköznapiakba belefásult Ungvári járás szinte felbolydult az olaszok érkezése óta. Mindenki arról beszélt, hogy Alsószlatina mellett már forgatják a Waterloot, és az emberek többségének volt is egy-egy rokona vagy ismerőse, aki katonaként statisztált a csatajeleneteknél. Persze, ahogy az lenni szokott, ez az időszak sem volt botránnyoktól mentes.

Miután a filmesek megjöttek, a városi kórházban rövidesen ötszörösére nőtt a szifilisszel és tripperrel kezelték száma. Erdős Sándor főorvos-helyettes éppen a pártbizottság titkárához, Melnyicsukhoz igyekezett, hogy a feltűnően sok megbetegedésről jelentést tegyen. A folyóparton, a tanácsépület közelében azonban összefutott író és tankönyvszerkesztő ismerősével, Dezsővel, akivel beszédbe elegyedett, és természetesen szóba került Sándor jöveteleének célja is.

– Barátocskám, hát ez az év sztorija. Suttognak ezt-azt a városban, de nem hittem, hogy ilyen komoly a helyzet. Ki gondolta volna, hogy a radai rosseb újra lecsap, ráadásul pont itt, Ungváron? – szólott mosolyogva Dezső.

– A radai rosseb? Hát az meg micsoda? Úgy értem, hallottam már ezt a kifejezést, de nem tudom, mit jelent.

– Te nem ismered a Pajzán Toldit, s abban nem olvastál még a talján asszonyok mérgezett szemérméről? Nem légből kapott marhaság az. Nagy Lajos király valóban hadba vonult egykor Nápoly ellen, s a hadjáratból vitézei szuvenírt is hoztak a mediterrán nőcskéktől: a vérbajt. A betegeknek Nagyradán állítatott ispotályt a király, így lett a szifilisz magyar neve a radai rosseb. Igaz, akkoriban még gyógyíthatatlan betegségnek számított.

– Tőled aztán mindig tanul valami újat az ember.

– Most a digó katonák jöttek ide, ráadásul Napóleon seregéből, egy kis ajándékkal. Még mondja valaki, hogy unalmas nálunk az élet. Ha megölnének, sem tudnék ekkora sztorit írni. Mit meg nem adnék, hogy egy napig színész lehessenek. Az olaszországi élet ígéretével itt minden bigét az ujjad köré csavarhatsz. De te menj csak, el ne késs, tedd meg azt a jelentést.

Sándor nem is késlekedett. Melnyicsuk éppen az oroszot törve beszélő Giuseppe Conti segédrendezőt kísérté ki irodájából, akinek újra ígéretet tett kolhozi hátszlovak beszerzésére a forgatáshoz. Arrivederci – szólott kedélyesen a párttitkár, majd Sándorunkat hívta be, és hallgatta végig.

– Veneriás morbiditás, meg kritikus állapot? Miféle sületlenségeket hord itt össze, Olekszandr Sándorovics? – fakadt ki váratlanul Melnyicsuk. – Maga asszonyaink erkölcsösségét próbálja megkérdőjelezni. Tudom jól, miről beszélnek a városban. Tegyük fel, hogy Bondarszuk rendezőelvtárs olasz kollégái valóban hordoznak valamilyen nemi betegséget, nyugaton bármi elképzelhető. De maga szerint a szovjet anyák, a dolgozó nők fognak ezekkel összefeküdni?

– Én csak tényeket közlök, Melnyicsuk elvtárs, ez a dolgom. Csak aktuális számadatokról van szó, nem gyártok elméleteket.

– Azt nagyon helyesen teszi. Tudja jól, hogy társadalmunk rég kítaszította magából a szexuális aberrációkat. Nincs hűtlen házastárs, nincs homoszexualitás, nincs szabadosság – ergo nincs nemi betegség sem. De mondok én magának valamit, Olekszandr Sándorovics: nem vette még észre, hogy a várost elárasztó olaszok folyton bejárnak az uszodába? Valószínűleg ott, a medencében terjesztenek valamit. Az uszodát tehát bezárjuk, fertőtleníjtjük, a témát pedig ezzel lezártnak tekintem. Megkérem, hogy amiről most nekem beszámolt, a továbbiakban tartsa a száját. Két hét múlva várom magát a friss adatokkal.

Sándor csalódott volt Melnyicsuk szűklátókörűsége miatt, de be kellett látnia, hogy ennél többet már nem tehet. Újabb betegek az uszodabezárást követően is jelentkeztek, így a következő két hétben személyesen ellenőrizte és jegyezte föl számukat. Arra gondolt, hogy legközelebb jól a párttitkár orra alá dörgöli a mutatókat, és az talán megszegyenülve elnézést kér a kioktatásért.

Mikor elérkezett az újabb beszámoló napja, Sándor hiába kereste Melnyicsukot az irodájában.

– Magának kéne tudnia, hol van. Beteget jelentett, állítólag súlyos gynommergezése volt, és a kórházban kezelik – szólt komolyan a szomszédos irodából kilépő férfi.

Sándor nem hitt a fülének. Azonnal a kórházba sietett, és a recepción érdeklődött a párttitkár felől. A nővérek rövid unszolásra elmondták, hogy az intézmény magánrészlegén fekszik.

– A párttitkár elvtárs kérte, hogy senki se zavarja – mondta erélyesen a főnővér, majd megenyhülve hozzátette –, de ha a főorvos-helyettes elvtárs mindenképp bemenne hozzá, várjon egy kicsit, éppen vannak nála.

– Bizonyára a családja. Kíváncsi vagyok ennek a házastársi hűségről szónokló embernek a neijére – töprengett Sándor, míg elérte a megjelölt kórtermet. A szoba ajtaja résnyire nyitva volt, s ő azon – illő vagy nem illő –, de belesett. Melnyicsuk ágya mellett a két hete látott Giuseppe ült aggódó arccal. Egymás kezét szorongatták.

LÓRINCZ P. GABRIELLA

A HARMADIK

Mikor anyám vajúdott, a bába elküldte apámat, mondván, hogy ez még egy napig is eltarthat. Hiába erősködött anyám, hogy hamarosan világra hozza áhított harmadikját, s hogy ez már a tizenharmadik terhessége, tudja mi fán terem a szülés. A bába megrántotta a vállát és nem törődött azzal, hogy mit beszél anyám. Én, aki már akkor is siettem, a vajúdo szobában jöttem a világra, nem volt idejük anyámat a szülőszobáig vinni. Az örömködés nem tartott sokáig, mert ugyan ki örül egy harmadik lány gyermeknek? Nagyanyám csak kurtán jegyezte meg:

– Na, Béla, ezért kellett? Írd a neved a szemöldököfába, hogy megmaradjon!

Szegény apám a maga módján örült, elment a szomszédhoz, s ott addig ivott, amíg úgy nem érezte, hogy épp elég.

Az első gyermek kedves, a második szükséges, a harmadik pedig az ágy alatt is felnő. Furcsa mondás ez, de valóban úgy nőtem, mint a dudva. Hiányt nem szenvedtem semmiben, ruhát és cipőt örököltem a nővéreimtől, az étel meg kikerült. Gyakran a padláson üldögéltem, szűk ablakon szökött be a napsugár, de arra épp elég volt, hogy a könyvlapokon a betűt megvilágítsa. A meséket nemcsak felületesen olvastam, hanem mélységesen hittem, hogy mind rólam szól, a harmadik lányról. Néha arról álmodoztam, hogy a kórházban elcseréltek, és a gazdag szüleim egyszer rám találnak, meg arról, hogy egyszer egy királyfi értem jön majd és tökéletes életet biztosít.

A meséknek hamar vége lett, tizenhat éves voltam, mikor a szomszéd Géza felcsinált. Nem én voltam az első és nem is az utolsó. Amint elmondtam anyámnak, gondolkodás nélkül abortuszra akart vinni, amit ő csak kapárnak hívott. Nagyanyám, a vén boszorkány csak az orra alatt motyogta:

– Ezért kellett a sok könyv, a haszontalan olvasás, a harmadik pulya nem jó semmire!

Nem szóltam vissza egyetlen morgására sem. Ő is harmadik lánya volt az anyjának, igaz, aztán lett még kilenc testvére. Jobbnak láttam befogni a számat. Az abortuszt rettenetesnek tartottam, az állapottommal kibékültem, szertefoszlott az összes álomom. Hozzámentem Gézához. Nem látszott még

rajtam, hogy gyermeket várok, de pusmogott az egész utca. Mindenki tudta, hogy ilyen rövid udvarlás csak akkor végződik házassággal jegyesség nélkül, ha gyermek van a dologban.

Sem nagy szavak, sem nagy szerelem nem volt az életünkben, a könyvekben leírtakról kiderült, hogy csak hazugságok. Tudomásul vettük, hogy ez a világ rendje. Géza húsz éves, dolgozó fiú volt, álmok és vágyak nélkül. Nem áhítózott jobb élet után, nem akart a városba költözni, olyan életünk volt, mint bárki másnak.

Az elsőszülött lányomat hamarosan követte a második. A városi kórházban már volt ultrahang, hamar kiderült, hogy ő is kislány. Nekem nem volt ezzel bajom. Becsületesen neveltem őket, jó feleség és ügyes asszony lett belőlük. A városban örököltünk egy lakást a férjem távoli rokonaitól, így otthagytuk a falusi életet. Gyári munkás lettem. Furcsa volt megszokni, hogy sem fát nem kell hasogatni, sem vizet hordani a kerek kútról, és állatokat sem kell gondozni. A kényelmes életre hamar rászoktam. A lányok az iskolapadot, én a varrógépet koptattam. Minden ment, mint a karikacsapás. Nekik jobb életet szántam.

A faluba csak ritkán jártunk, időnk sem volt, meg kedvünk sem nagyon. Géza lakatos lett, jól keresett. A lakásban is bármit megjavított, már nem is bántam, hogy annak idején hozzámentem.

Apám egy éve halott volt, mikor anyám megbetegedett és utána sietett. A nővéreimmel úgy döntöttünk, hogy eladjuk a családi házikót, az árán pedig osztozunk. Mindenki vitt, amit akart, anyám régi ruháit, kendőit tűzre vetettük, a bútorokat az ismerősöknek adtuk. Igyekeztem minél kevésbé belegondolni, hogy mi lett volna a sorsom, ha a faluban maradok. Pakolás közben fölmásztam a padlásra. Minden poros, kormos volt. A könyveim ugyanúgy heverték szétdobálva, ahogyan hagytam őket tizenhárom évesen, mikor nagyanyám lekergetett a padlásról. Már jó ideje ott üldögélhettem az olvasmányok között, belemerengve a királylányos álmokba, mikor a vénasszony egy söprűvel a kezében megjelent és nagyot ütött rám, mert nem hordtam ki a jóságok alól a ganét. Aztán nem is olvastam többet.

Most azonban lekuporodtam a földre, a keskeny ablakon a napfény úgy kúszott át, mint gyermekkoromban. Olvasni kezdtem. Az idő nesztelen suhant, csak akkor álltam föl, mikor besötétedett. Álmodoztam. Kétgyermekes városi asszonyként megint betemetett a szerelem és a gazdagság utáni sóvárgás. Géza egész nap nem keresett. Vendégeskedett a régi barátoknál, rokonoknál. Mikor visszajött ugyanúgy viselkedett, mint addigi

életünk minden napján. Csak én láttam őt akkor másként. A hibái hatalmasra nőttek. Sem forró, sem hideg, csak langyos és egykedvű volt. Tudomásul vett mindent és elfogadott. Eladtuk a házat. A faluba vezető utat is elfelejtettem. Minden emléket mélyre ástam a lelkemben, nehogy véletlenül egyetlen sebem is felszakadjon.

Hétfő van. Hatkor indulok a varrodába. Újabb hétköznap. Tegnapról maradt húsleves, vacsorára meg összedobok valamit. A férjem dolgozik, a lányok már egyedül is ellátják magukat. A sarkon nem fordulok jobbra, nézem, ahogyan a lámpa zöldre vált. Balogh doktor rendelője.

– De asszonyka, maga még nagyon fiatal, s lehet, ez már kisleány lesz, ez még a terhesség korai szakasza, nem tudhatjuk. A lányok nagyok már és segítik majd mindenben!

Nem érti, doktor úr! Lány lenne ez is. A harmadik lánnyal nem történik csoda, tegye a dolgát, kérem.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

AZ ELNÖK ELVTÁRS

A Kommunizmus Fényei Kolhoz elnöke, ha éppen nem volt más elfoglatltsága, ha nem hívatta az első titkár raporra, előszeretettel látogatta gazdasága különböző ágazatait. Maga akarta látni, hogy a termelés zökkenőmentes, elsőként szeretett értesülni az eredményekről, de az itt-ott felmerülő problémákról is.

A tejjgazdaságban esti fejéshez készülődtek éppen, amikor az elnöki Volga begördült az istállóor elé.

– Na, hogy megy a munka, emberek? Jó minőségű a tej? – szolt az istállóba lépve magasra tartott fejjel az elnök.

– A tejjel semmi gond, elnök elvtárs – libben elő máris az egyik nyelves fejjő –, csak ilyenkor már annyi a légy meg a szúnyog, hogy a tehen is csak izeg-mozog, alig hagyja magára rakni a fejőtömlőket. Nem ártana már lepermeteztetni az istálló belsejít.

– Ki mondta azt neked, Bözsi, hogy sok a szúnyog? Most se’ látok egyet se!

– Majd megtudná az elnök elvtárs, ha neki is itt kén’ izzadni – szóal meg valaki – inkább csak magában dünyögve – a félhomályban.

De előkerült a szóváltásra a farmvezető is, hogy rendre intse beosztottait.

– Befoghatnátok már azt a lepcses szátokat. Mondtam, hogy nekem szóljatok, ha valami bajotok van, ne Lajos Árpádovicsot bosszantsátok minden marhasággal.

– Igaz is – vált hangot Bözsi –, minek most a szúnyogokat emlegetni, amikor úgy hallottuk, születésnapja volt tegnap az elnök elvtársnak. A Jóisten ezért éltesse sokáig, amíg szakálla nem ér le bokáig!

– Úgy a’! – tódítja valaki – csakhogy a kívánság úgy ér valamit, ha isznak is rá!

– Kari! – szólitja az elnök a gépkocsivezetőt. – Hozd csak be a kesztyűtartóból azt az üveg vodkát! Lelsz ott szalonnát, hagymát, kenyeret is. Ha eccer inni kéne, hát igyunk!

Kari, akit háta mögött csak az isten sofőrjeként emlegetnek, engedelmesen kiballag a Volgához, s már szedi is elő a holmit.

– Lajos Árpádovics! – szól hátra. – Itt két üveg van. Vigyem a másikat is?

– Hozzad hát, vagyunk rá elegen – hangzik a biztatás.

Kari egy összehajtogatott konyhakendőt is talál a kesztyűtartóban, viszi magával azt is, hadd lássák az emberek, hogy az elnök elvtárs felesége gondos asszony, aki tudja, hogy emberére bárhol rátörhet az éhség, s akkor legyen mit leteríteni a kenyér alá.

Az első pohár után jól esik a durvára aprított szalonna, de a hagymát is úgy hersegetik, mint a legfinomabb csemegét. A második pohártól az asszonyok vihogni kezdenek, s az elnök homlokán megjelennek az első verejtékcseppek. A fél literes üveg ezzel ki is ürült, sorra kerül így a második is.

– Lajos Árpádovics – szól a sofőr az elnök füléhez hajolva –, letelt a munkaidő, az asszony már üzent, hogy menni kéne hazahordani a krumplit, a lovakat meg csak én tudom befogni.

– Felőlem mehetsz – jön a beleegyező válasz –, haza tudom én vinni a kocsit.

Az isten sofőre elment, s rövid búcsúzkodást követően utána indult a farmvezető is.

Buly-buly-buly – szólongatja a poharakat a második üveg szája, s a kezek egyre tévőbben nyúlnak a poharakért. – Na, Isten-Isten! – bíztatja az ünnepelet az asszonyokat, azok meg szót fogadva, magukba erőltetik a maradékot.

Kint sötétedik, de bent az erős lámpafénynél mindannyian látják, hogy az elnök feje kezd céklavörössé válni. Mire akadozó nyelvvvel elsorolja, hogy engedelmes neje mi mindent rakott tegnap a rangos városi elvtársak elé, s hogy az első titkár egy fasza vertyikálkával* ajándékozta meg, eltelik negyed óra, s Lajos Árpádovicsról már tudni lehet, hogy rövidesen el fog dőlni a szalmabálákon. A fejjönők összesúgnak, s azt egyelőre csak ők tudják, min vihognak ismét. Aztán bezárják az istálló széles kapuit, de egy közülük kívül marad, bent pedig ketten vetkeztetni kezdik az öntudatlan elnököt. Lefejtik róla a nadrágot, inget, gatyát, s a zoknit is, majd az istálló közepére hurcolják, s egy hosszabb borjúkötéllal jó alaposan odakötözik egy oszlophoz, hogy el ne dőljön. Feje oldalra csuklik, a nyála csorog. – Na, Isten-Isten, Lajos Árpádovics – szól valamelyikük, s kuncogva elhagyják az asszonycsíny színterét.

A hajnalban érkező farmvezető és a fejjönők egy csoportja döbbenten látja, hogy az elnöki Volga ott áll, ahová tegnap Kari leállította. Csak nem történt valami rendkívüli? – villan át a farmvezető agyán. S amikor az istálló szélesre tárt ajtaján betódul a fény, nem akarnak hinni a szemüknek. A farmvezető rohan, hogy kiszabadítsa a félalélt elnököt, de az asszonyok csak tisztes távolból meresztgetik kíváncsi szemüket. – Te Jolán, nézzed má’! Emlék-

szel még, amikor Laci bácsi az iskolába a Lúdas Matyit magyarázta? – kérdezi Bözsi Jolánkát. – Pont így nézhetett ki Döbrögi, amikor Matyi az erdőben félhótra verte, de ennek még a töki is veresre van dagadva!

Jolánka azonban nyitott tenyérrel szemét szemérmesen eltakarta, s úgy merészkedett közelebb, majd szánakozva megszólalt.

– Jaj, drága elnök elvtárs, hogy bánhattak el magával ilyen kegyetlenül azok az átkozott szúnyogok?

– A szúnyog az csak szúnyog – szólalt meg elcsigázott hangon az elnök –, de aki a két szopós borjút eleresztette, az szto procent**, még ma repülni fog a kolhozból!

JEGYZETEK:

* vertyikálka (orosz) – egymás alatt elhelyezett, dupla csövű vadászfegyver

** szto procent (orosz) – száz százalék

NAGY TAMÁS

a táj helyett

*emlékeibe merült, az őszt előbb-utóbb
korszakká rendezi magában, mint a tenger
az elsüllyedt hajókat. vörös hajfűrtökre
gondolt, és hogy ronccsá tette a három
hónapnyi egyediüllét. a táj helyett
esőcseppek versenyét nézte a busz ablakán.
háta mögött ismeretlen városok és szántóföldek,
de saját határait most sem lépte át.
egy mondat, vagy annak következménye
hiányzott. a száj, amelyből elhangozhatott volna,
mint kagyló a gyöngyeit, őrizte a szavakat.*

JELEK MENTÉN

*Valahol a város gyomrában várok rád,
egy forgalmas kávézó előtt,
és arra gondolok, túl korán rátalálni
a megfelelőre, mint egy beteljesedett jóslat,
gyanús. Persze, régen máshogy volt,
csigákat és gilisztákat kerestünk,
naphosszakat építettük homokba otthonainkat,
aztán közösen próbáltuk megszámlálni
a szeplőidet, amiket bolygóknak képzeltünk.*

*Most itt várok, ebben a hömpölygő hársfaillatban,
ahol a héliumsúlyú éjszaka már csatornák mélyéből,
szemétben heverő üvegekből, és macskakövek
titkos réseiből szívárgott át.*

*A múlt, akár egy seben maradt vattafoszlány,
észrevétlenül belém evődött az összes szavaddal együtt,
amit még iskolakezdés előtt mondtál.*

*Mire megérkezel, a test titoktartása csődöt
mond: mint friss hó, ropognak az ujjak.
A tegnap estére gondolok, melleid érintésére,
és combjaid feszes ívére, ahogy közéljük
szorítottál. Hirtelen átkarolsz, mosolygunk:
pontosan úgy, mint abban az augusztusi szürkeületben,
amikor egy villám hangjeggyé alakult
az ég villanydrót-kottáján.*

JEGYZETEK L1010-RŐL

*A hideg kőlapról csak a kezeim csúsznak
le néha. Figyelem ennek az idegen
bolygónak a törvényszerűségeit, ahogy
az örök naplemente átszűrődik az
óriás gombák közt, amelyek kedvük
szerint forognak, akár a Szaturnusz
gyűrűi. Tanácstalanok a körülvevő lények:
amit magammal hoztam, azt
gömbölyödő csontok közé rejtem.
Ott kering ez az állandó bizonytalanság,
hogy végtermékei a nyelvcsőn keresztül
szavakká alakuljanak, és akár légnemű
állapotukban is karcoljanak, sértsenek.
Az utolsó érintés felszínes, a bolygólakók
közelsége elszívja a termelődő oxitocint.
Hogy ki lesz az áldozat, arról nem
vitatkozunk, csak a megfigyelések precízségével
törődünk. Mert lenni kell magyarázatnak
a kettőnk közti oxigénhiányra.*

VASI SZABÓ JÁNOS

HÁROM ELVESZTEGETETT NAP TÖRTÉNETE

ÚTON, ÚTFÉLÉN...

I.

A szerkesztőségtől átirányított fura levelet hozott a postás, egy tolnai olvasóm adta föl. A nehézkes szépírással címzett hasas boríték a világháló drótposta küldemények után magnetikusan vonzotta elmém kíváncsiságangionjait vagy inkább gyógyírként hatott a képernyőbetegségtől egyre gyakrabban rozsdálló szemereimre.

Szerzője hosszasan mutatkozott be, régi nemesi család – a kommunizmus fagyos évei alatt a Pannon-táj dombjai közt áttelelt – utóda volt, név szerint: Frányássy Nesztor Ovidiusz. Ne ítéljen el a kegyes olvasó, de ekkor a kézügyemben lévő borospohárban rubinló Vaskeresztesi kékfrankost – 2015-ös évjáratú, első osztályú bort – az íróasztal laminált tölgyutánzat lapjára lötyintve felkacagtam. A nevetés hullámokban gyöngyözött ajkamról. Csak azután olvastam tovább, mikor megkönnyebbülve abbahagytam – és nagyot kortyoltam a száraz, erős hegy-levéből. (Május eleje volt, a kertem gyümölcsfái az áprilisi fagy után lábadoztak tépetten – a küldemény átvétele előtt azon sópáncodtam, hogy idén a család vitaminigényét alig-alig fogja a ház mögött húzóódó ötszáz négyszögöl kielégíteni –, de az álnok kikeleti verőfény balzsamecet színű, derűs napot ígért.)

A dagályos bevezetés nem sok jóval kecsegtetett, ám utána a levélíró köntörfalazás nélkül a tárgyra tért: fatornyos szülőföldjén esett csodás esemény hírért adta; a helységet határoló vadrezervátum dzsungeléből előkerült ember-szerű lényről; aki – az érzékletes leírás szerint – igencsak humanoid, mi több, formás leányzó képében jelent meg. Egyedül bőrének, vagy a bőrnek tűnő testfelületnek a színében mutat páratlan jelleget: smaragdzöld színű... Levélírónk odáig ment, hogy – kiváltva ezzel a falu apraja-nagyja, előjárói és alantasai ellenszenvét – a házába fogadta... Egyúttal – pontos címet a feladó rovatban gyöngybetűkkel rögzítve – meghívott az örökölt kúriába, hogy legyen az első zszurnaliszta, aki nyilvánosság elé tárja esetét. Annyit tett még hozzá –

némi hájjal megkenetve önbizalmamat –, hogy egy korábbi írásom olvasása kapcsán merült föl személyem azon lehetséges tudósítóként, aki méltónak mutatkozik a kényes feladatra. (Azt sajnos elfeledte közölni, mely unikális publicisztikám okán jutott erre az elhatározásra...)

Képtelenség, ez lett volna az első gondolatom, ha nincs mellékelve egy automata masinával készített fotó. Félhomályos helyiségben készült, ám közepén a földre terített párnákon oldalt fekvő alak jól kivehető volt...

II.

Reggel végigböngésztem a világhálós közösségi oldalakat, Ellenségem aznap sokáig pihent, nem volt fönn, egyetlen blogom se kapott támadást tőle. (Sokáig azt hittem, fizetett „net-troll”, mint oly sokan, ám közben kiderült: egykor neves író volt, underground körökben némi visszhangot vert majd húsz éve kiadott *Pedómaci gumicukorkája* című forma- és erkölcsromboló regénye; sarkos politikai véleményem okán pécézett ki.)

Ám ekkor az újságtól kapott mobilon megszólalt Paul Mauriat *El amor es triste* jének andalító dallama, azért választottam „csengőhangnak”, mert a délelőtti hívások a felelős szerkesztőtől legtöbbször az egekbe emelték a vérnyomásomat. Rosszabbul nem is kezdődhetne: Köves Andrea köszönt a maroktelefonba.

Üdvözlöm, János. Mikor nézett rá utoljára a drótpostájára? Egy érdekes levelet kaptunk valami isten háta mögötti helyről, a szerzője kifejezetten magát keres-te. Elküldtem a címére. A főszerkesztő úr beleegyezett: nézzen utána a sztorinak. Menjen le Sásnyár falvára – megesküdtem volna, itt a markába röhögött –, készítsen interjút Frányássy úrral, szaglásszon körbe, ha lehet, készítsen fényképeket is, dokumentálja a történeteket. Ennyi. Már ma, de legkésőbb holnap indulhat, a kiküldetési díjat a folyószámlára utalják. Jó munkát, szép napot!

A ravasz boszorkány! Holnap lesz a meeting. Sikerült megszabadulni a legveszélyesebb vitapartneredtől. Nem tudom, milyen hátszél fújta a laphoz Andreát (a széthullt szadesz-médiából szalajtott nőt). Az Öreget teljesen behálózta...

A Dusternek teli a tankja, akár most indulhatnék, ám az út hosszúnak ígérkezett Dél-Dunántúl hepehupás „sztrádáin”. Döntöttem: csak másnap megyek.

III.

Majdnem letört az ujjam a Duster csomagtartó-gombjával küszködve: telipakoltam kajával, útközben nem kívánok megállni sehol, méregdrágák az éttermek, a kiskocsmák. Sásnyáron se tudom, milyen vendéglátás vár. Napo-

kig esős, langy májusi idő volt, a reggeli pára már a kora nyarat idézte. Indulás után bekapcsoltam a légkondit, négy lukon tódult a kocsiba a hideg, nem győztem megfelelő irányba tekergetni a kézi beállítót, akár egy negyvenéves Dáciában... A 74-esen kényelmes száztízessel hajtottam a zalai dombok irányába – többet nehéz kisajtolni ebből a típusból –, igaz, nincs az a kukullódüllő minőségű aszfaltpálya, ahol el nem megy. A hajnalt követő gyöngyházsárga derengés a kisebb-nagyobb dombok hullámtaraján átbukva előbb kadmiumzöldre, majd borsószíntől a turmalinig a zöld féltucatnyi árnyalatát festette az elsuhanó földhátakra. Nagykanizsa után már a 61-esen túráztattam a kocsit Kaposvárig. Ott kis pihenő, befaltam a tokaszalonnás, ecetes paprikás szendvicsek harmadát. Dombóvárig nem is volt gond, ám onnan – valami karbantartási munka miatt – Kurd, Csibrák, Dus, meg a jó ég tudja, milyen települések felé kellett kerülni. Viszont az elkopott falusi utakon a Duster megmutatta, mit tud, szinte észrevétlen futott a toldozott-foltozott, gödrös aszfalton. Sióagárd után ismét járható ösvényen, az 56-oson gördültem Szekszárdig. Ott hosszabb pihenőt tartottam, megmozgattam az izmokat, feltöltöttem a megcsappant készleteket – különösen a víz fogyott az egyre melegebb időben –, a tolnai megyeszékhely után egy darabig még az 56-oson, immár sík vidéken hajtottam Várdombig, ám onnan már csak egy mellékúton tudtam tovább haladni Sárpilisig. Jellegzetes „háromutcás” faluban, a felújított posta előtt parkoltam le; járókövekkel kirakott, tisztára söpört terecskén. Magas, barna nő lépett ki az épületből, hollóhaját hátul copfba kötötte, két kis purdé kapaszkodott karjába, csinos ruhákba öltöztetett csöppségek, az asszonyon is látszott, gondosan ügyel a megjelenésre.

Kíváncsian fordult felém az ébenszínű arc. A Sásnyárra vezető útról kérdeztem. A fiúcska felvihogott a hóna alatt: *Bolondfalvára megy a bácsi?* De a cigány nő zengő hangon letorkolta, lelkesen mutogatva irányított a dűlő felé.

Építési törmelékből döngölt „úton” zötykölődtem, két oldalán bűzlő pocsolyák kísérték, sással és liliummal benőtt dagonya, a lép gyékénnyel tűzdelt felületén buján zöldellt a magaskóró elfántfülnyi levélzete, az égerfák spenótzölden kúposodtak. Beljebb – arra talán elvezették a talajvizet –, szárazabb göröndön álltak a falu első házai, mind alacsony, cserepekkel fedett, mézsfehér falú épület, inkább hajazott skanzenre a látvány, mint egy huszonegyedik századi településre. A főutca nem volt hosszú, közepén néhány modern építmény – az egyik a községháza, a másik a „Nádvágó” kft telephelye, és egy meglepően új, emeletes hajlék –, utóbbi jelezte: lakik itt módos ember is. A megadott címre kissé odébb letem; valamikor szebb

napokat látott tornácok kulákház állt ott. Az utcára néző oldalán a homlokzati stukkók, a galambszürke vakolat málladozott, az ablakok barna keretéről darabokban kunkorodott le a festék. Faragott, egykor impozáns nagykapuja kitérve. Az udvaron kézikulló állt ki a csalédból.

Középmagas, kerek képű, pocakos alak csoszogott elő. Kopasz fejbübbja, őszes loncsos haja verejtéktől fénylett. Sajna, a publicista-én azonnal hasonmásokat keresett a „praxisból”, s bármennyire is igyekeztem az emóciót elhessegetni, de egy másik idősík, a szocialista kisváros hírhedt cukrosbácsija, Hápleier „hápi” papa képe ugrott be a hunyorgó köpcösről. A füledt idő ellenére nyakig gombolkozott, tokája szinte lefolyt az inggalérről. Vizenyőskék malacszeme ravaszskán mért végig: *Tiszteletem, VSzJ úr! Frányássy Nesztor Ovidiusz vagyok, de hívjon úgy, mint itt falun min-denki: egyszerűen Ovinak!*

Üdvözlöm, Frányássy úr, nem hiszem, hogy találkoztunk...

Ah, maga aztán pont úgy fest, mint az újságcikk fölött a képen, össze se téveszthettem volna, kerüljön beljebb! A kocsit kinn hagyhatja nyugodtan a ház előtt.

A bejárat előtt három sor lábtörlő hevert: egy durva fémszerű, egy vastag gyékény, majd közvetlen az ajtó előtt egy szőnyegszövet. Az volt az érzésem, a házigazda – ha nem szégyellné –, belépés előtt a cipőjét rögtön levetné. A keskeny ablakok szűrt fényében impozáns „tisztaszoba” fogadott, balkézről egy falba mélyített cserépkályha állt, így egyszerre két helyiséget fűtött, szembe vele díszesen faragott támlás sarokpad, előtte szintúgy patinás tölgyasztal, a meszelt falakon aranyozott keretű képek, és mintás dísztányérok, tálak – a legtöbb kék-fehér színű – sorakoztak. Jobbra az ajtó mellett tulipán és gránátalmadíszes pohárszék, csipketerítővel, festett opálos burájú lámpa lógott a gerendás, stukatúros plafonról. A lenyűgöző tájház-jellegesen csak az állott szag rontott. A csaphornyos parkettáról kiéreztem némi vilupál-bukét is...

A vendégszoba is onnan nyílt, szerencsére ott a patinás stíl helyett a teret modern fenyőfa keretű, szivacsmatracos ágy, komód, kétszárnyú – és hála égnek, tövig kitért – szúnyoghálós ablak uralta.

Az ajtó mellé állítottam a gurulós bőrdönt, rám izzadt az ing és a szövetnadrág, de nem maradt időm lecserélni, kopogtak, s egy kendős fej nézett be. Egy rebinéne, három dimenzióban, a székig hátráltam a látomás elől, az indigókék főkötőt, hasonló színű térdig érő munkakötényhez, a melegben is nyakig gombolt, hosszú ujjú csipkés fehér inghez, lapos-sarkú kopott félcipőhöz tar-

tozott. Pedig a csontos, nyúlánk nő, alaposabban szemügyre véve, nem lehetett idősebb harminc évesnél. Amit a fityula látni engedett: barna arcán széles homlokát, vastag fekete szemöldöke alatt ravaszokás szénszemét, hegyes orrát – ahogy zavarában eltátotta száját: porcelánfehér, szabálytalan fogsort –, férfiasan határozott állát. *Jó napot! Elnézést, ha megzavartam, a házvezetőnő vagyok. Frányássy úr kérdi, ha nem túlságosan fáradt, vacsorálna-e vele?*

IV.

Én vagyok az öregebb, megtisztelne, ha tegeződnénk! A konyhából kulacsformájú üveget hozott, bronzos árnyalatú ital lötyögött benne: *Saját ágyas szilvapálinka, egészségedre, János öcsém!*

Egészségedre, Ovidiusz bátyám!

Ha kérhetlek: Ovi!

Akkor Ovi bátyám, mi is ez a zöld nő dolog?

Rögtön mondom, de előbb harapjunk valamit a finom pálinkára. Falatozás után könnyebb a beszéd.

A kemény sötét héjú, láthatóan kemencében sült kenyér mellé füstölt bőrös sonkát szelt fel. A nagy lapostányér mellé hosszú zöldpaprika, és karikákba vágott paradicsommal teli tálka került. Rendesen izzadt „Hápi-Ovi” bátyám kobakja, becsülettel falta a sonkát, miközben némi köntörfalazás után beismerte: utazásom célja, a különleges lény már nem tartózkodik a házában. A levél feladása után pár nappal eltűnt az ideiglenes lakhelyéből, az épület nyugati oldalán álló nyári konyhából. Majd a torkomon akadt a finom falat, mikor kész tény elé állított.

Most kérdeheted, miért nem értesítettelek, viszont itt van néhány titkon készült kép, a falusiak kikérdezhetőek, a házvezetőnőm pedig napokig ellátta élelemmel, sajnos, mások előtt nemigen mutatkozott, magam is csupán akkor láttam, mikor előjött a kert végében a dzsumbujból, a fényképet is titokban csináltam róla. Holnap beszélj Csamakkal, szoltam neki, hogy lesz pár kérdésed. Kilencre végez a kerttel és a szobák takarításával.

Az öreg derekasan behúzott a szilvóriumfogyasztásba. Talán elszégyellte magát az idegen újságíró előtt, a beszéde is összefüggéstelenné vált.

Kérlek alássan, a természet nem multinacionális nagyvállalat, ami mindenben a célszerűsége, tökéletesedésre hajt. Ez evolucionista humbug, a zöldsasszony léte is ezt bizonyítja, léte a magamagáért fejlődés eredménye, az, hogy emberhez hasonlónak lett, a mimikri kifejlesztése, hogy ebben a rengetegben megmaradhasson, hisz vannak részei a rezervátumnak, ahol évtizedekig nem jár ember.

Mondom, csak egyszer láttam, mikor a kert végében megjelent, aztán a nyári konyha félhomályában töltötte az idejét, ha hiszed, ha nem... Beszél-tél a potentáttal? Meg van győződve róla, hogy azért hívtam ide újságíró-t, mert a bizniszelését akarom kikürtölni; pedig ő is tudott a nőről! A villában takarító Csamakot kikérdezte felőle, a Pendelyesből húztam ki az infót, két gombóc citromfagyi megoldotta azt a hadaró nyelvét. Az apja, mikor nincs idején, a Nádvági telephelyén biztonsági őr, jó haverja az újjagzagnak.

Szása azt híreszteli, hogy meg akartam kapni a nőt. Irigy ruszkicigány! Darabig bogárbaszónak csúfoltak a Sárköziek a kocsmában.

Hogy mért nem volt állat szerintem? Hát egy állat is tud a maga módján gondolkozni, sőt, képzetársításra és szerszámhasználatra is alkalmas, visszaem-lékszik dolgokra, erre bármely értelmesebb kutya, macska, sőt egyszerű háziállat is képes. Ám a zöldasszony – aki szerintem telepatikusán kommunikált, méghoz-zá olyankor, amikor az emberi ráció nem uralkodott a lélek fölött, az álom idején – szabatos, értelmes gondolatokat adott, kérései azt bizonyították.

Dühös voltam, ugrott a sztori, elvesztegettem legalább két, de inkább három napot. *Értesíteni kéne a szerkit*; ám Sásnyáron nem volt se vonalas telefon, se térerő, a távoli kisvárosból vezették ide a villanyt is.

A nyitott szúnyoghálós ablak mellett igyekeztem átnézni a jegyzetei-met. Ekkor kaptam az újabb – végső? – sokkot, a laptop lemerült és Wi-Fi sincs a faluban. Világvége!

A helyzet alapvetően változott, nincs bizonyíték, csak a parasztok szóbe-széde... Holnap beszéllek néhányukkal.

SÁSNYÁRI MONTÁZS

V.

Csamak még a virágokat öntözte a ház előtt, ezért nyakamba vettem a falut. Sárköziék házát kerestem, a falu „túlsó végén”, ami persze pár száz lépés sétát jelentett. Már várt a középmagas, fehér férfi, kedélyesen oldalba bökött: *Hal-lottam, te vagy az a firkász, az öreg vendége. A bogárnő miatt jöttél, mi?*

Üdv, maga, ha nem tévedek, Szása. A helyi minden lében kanál...

A férfi teli torokból hahotázott, rövid, oldalra fésült, egykor szőke – ma már őszülő – haja, a hőség-től nyakig izzadt piros trikója, kopott farmer csónadrágja, tornacipője alapján valami poszt Szergej-bohócra gondolnék, ám neves elődjével ellentétben Szása nem törve, hanem folyékonyan be-szélt magyarul.

A hírem megelőzött, a vén lóköető mondta, ugye? Bizony, úgy hívnak: Szása. Én vagyok a cigányvajda, haha!

Maga valami orosz? Nem úgy néz ki, azok egynolcvannál kezdődnek. Van vezetékneve?

Van hát, mindenkinek van, ismeri, a viccben is ott van: én vagyok Szása Gyep...

Ne szórakozzon! Ha azt mondja Gyeprefos, már megyek is, eléggé gőzöl az agyam a melegtől a marhasága nélkül is.

Pedig úgy hívnak: Gynyepropetrovszj. Na, viccelni se szabad? Szásának tényleg Szása a keresztnevem, méghozzá Szokirnyij.

Jól beszél a nyelvünket.

Harminc év gyakorlat, amúgy rusznyák vagyok, nem orosz, se ukrán, otthon Ballák és Csucskák voltak a szomszédjaim.

Hogy a ménkűbe került ide?

Paks, fiatalember, Paks! Az építkezés hozott ide a szovjet időkben, aztán úgy gondoltam: kényelmesebb ebben az országban élni, mint a nagy SzU-ban. Nem szépítem: megszőktem a hazatérés elől, sokáig bujkáltam a Duna déli erdősegeiben. Jól beszéltem magyarul, nem volt gondom. Sásnyár akkoriban, egy fiatal agronómusnak hála, fejlődésnek indult, szövetkezet alakult nádbegyűjtő kisüzemmel. A lakosság zömét adó cigányok befogadtak, magyarok mindig kevesen lakták, az olyan kulákokat leszámítva, mint a Frányássy. Ennyi a sztorim. De ne haragudj, utálok a magázódást, az idősebb jogán kérlek: tegeződjünk! Nyitva a krimó, megisszuk az áldomást rá!

VI.

Gyorsan melegedett, a derékszíjamig csorgott a hátamról a verejték a kocsmában ledöntött hamis-konyaktól. A falu közepén, zöld táblakerítéssel határolt területen állt a modern lapos lemezépítmény, mögötte egy régibb téglapépület, arról jó darabon lehullott a vakolat. A széles kapun popszegecselt cégtábla: Nádvgő kft. A területen nyoma sem volt emberi tevékenységnek... Mellette sátor tetős új ház emelkedett. Krétafehér fal váltakozott a gránitszürke terméskőfelületekkel, a nagy műanyagkeretes ablakokon bőven áramlott az épület belsejébe a fény. A porfirvörös térkővel takart udvaron metálszínű Honda állt, a számítógépes grafikákat idéző toszkánzöld fű gőzölgött a rejtett öntözőfejekből spriccelő víztől. Az egyik nagy üvegajtó kinyílt s a potentát cingár alakja jelent meg. Csúnya látvány volt: karóvékony, töpszli ember puffadt hassal, kerek fejfel és nagyon kifí-

camodott stílusérzékkel. Pocakját nem rejtő fehér Eterna ingben, ólábát szinte kihangsúlyozó nyírfaszínű GAS sortban, zokni nélkül hordott Ralph Lauren mokaszincipőben sietett elém.

Üdvözlöm, VSzJ úr! Bucser Tivadar a nevem, de mindenki potentátnak hív, talán a megbecsülés jele... Fáradjon beljebb. Mi járatan egy neves publicista itt, a világvégi zsákfaluban?

Rafinált fickó, óráig nyomta a süket dumát, de minden kérdésre kitérő választ adott. Az viszont kétségkívül érdekelte: kitől hallottam a falu nevezetességéről. Elismerte: öreg házgazdámom és fura házvezetőnőjén kívül senki nem találkozott vele. Amúgy Csamak rész munkaidőben Bucsernál is takarított, végezte a ház körüli munkát. Mikor egyre többet pislogott a Citizen órájára, tudtam, lejárt az idő, amit a meghallgatásomra szánt. Személyesen kísért ki az épületből. A potentát óvatosan neki támaszkodott az aranymetál Honda Civic oldalának. *A maga helyében Csamakkal beszélnek, Frányássy vén bolond, de annak a nőnek van sütnivalója, ha hajlandó megszólalni... Azt gondolja, valami cseléd drabszolgaként tartjuk itt szegény nőt? Pedig nem. Elismerem, az elején volt kis riadalom a Csamak származása miatt, hisz a vak is látta: valami közel-keleti forma nőszemély. Nem hiányzott senkinek a belügy vagy a bevándorlási hivatal. A falu viszont befogadta, nemcsak serény, de igen jólelkű teremtés, még ha kicsit „ibeccsűf” is... és volt tavaly az a különös eset... Van pár hektárnyi szántóm kinn, a szilárd földön. A falusiak tőlem bérlik, biztosíthatom, jelképes összegért. Az a fontos, hogy művelje valaki, mert különben kapom a bírságot a parlag miatt. A helyieknek a Nádvágo kft-n és az orvhalászaton kívül ez az egyetlen jövedelme van. Ezért volt katasztrófa a tavalyi aszály. A föld megrepedezett a szárazságtól, a gabona inkább égett, mint érett. S hogy a baj csőstől jöjjön, június derekán megjelentek a sáskák. Gondolom, délről ette ide a fene őket, ennyit életemben nem láttam, a rozsdaszínű gabona kizöldellt tőlük. Aki a faluban volt, mind rohant a földre kereplővel, cséphadaróval, vagy egyszerűen valami ruhával csapkodva. Itt-ott megzavarták az átok rovarokat, ám a tarolást nem lehetett megakadályozni. Elkésérítő volt nézni a síró-rívó parasztokat. A földút szélén ekkor láttam meg Csamakot, mint valami didergő óriásholló állt ott és bámulta a népet. Aztán szétártá vékony karját, a feje szinte hátra csuklott, s valami zümmögő hangot adva énekelni és forogni kezdett. Ennek is felforrt az agyvíze a kendő alatt – gondoltam. Az idősebbek akkorra már feladták, csak pár kölök szaladgált még a mezőn leppegetve. Rövid időre felhő takarta el a napot, de nem pára,*

hanem élő szürkésfehér gomolyag. Méltóságteljesen szárnyaló nagy madarak, a kepelelésük is hallatszott. Ahogy a seregyeni gólya árnya a gabona-földre vetült, a rovar tömeg egyként emelkedett a talajról, mint abszintszínű köd, ám a cakók lecsaptak s délutánig lakomáztak. Az előbb még könnyező falusiak arca földerült, Csukás tata érces hangján szólt a rigmus, amit átvettek a többiek, és most már örömben sírtak és tapsolva énekeltek:

sáska sáska sziszere
jól vigyázz a bőrödre
mert a gólya erre jár
megeszen a csőrivel*

Kevesen figyeltek a kis Sárközi lányra, amint a tábla szélén ugrált előre nyújtva karját, lekvárfoltos ujjacskája az akkor már mozdulatlan madár-ijesztőként álló nőre mutatott. Vékony hangján kiabálta: – Camak idehí'tta a góját! Camak hí'tta a góját!

VII.

A szálásom felé elbandukoltam Sárköziék alacsony háza mellett. A kitárt ablakon csábító illat áradt. Az udvaron tollcsomó, a lavórban víz bizonyította: baromfit pucoltak. Ketrin, a nagylány öntött ki a szemétdombra valamit, csingilingi-karkötőit, láncait most se vetette le, ám a szűk farmernadrág fölé kötényt kötött, Cintia vihogva szaladgált körötte. Az ajtóból Szása kerek feje kandikált ki, hangosan üdvözölt: *Szép napot, zsumnál uraság! Nem ugrasz be? Szívesen látunk!*

A szűkös konyhában – aminek az élénk málnaszelészínű festés furcsa hangulatot adott – a csikótűzhelyen már párolódott a földarabolt hagyma, az asszony akkor adta hozzá a piros paprikát. Kortalan, szikár, festett szőke haját felkötve hordó nő csak bólintott felém, s már fordult is vissza.

Ráérsz, János? Épp készül az ebéd. Ilyen finomat még nem kóstoltál, Jolán kakaspörköltet készít. – A szűk, gőzös, hagymaszagú helyiségbe besurrant a kislány is és göcögve szájalni kezdett: Őjeg kokac jábusba, finyomság a pocóba!

Közben a kakashús is a sercegő zsírba került. Aztán elhúzta az alacsony, csontos asszony a sparhelt olyan pontjára, ahol nem volt tűzforró a fedő-

*magyar népi mondóka nyomán

lap, kevés vízzel felöntötte, a kredencről fűszeres dobozkákat vett le, Ketrin a felkockázott paradicsomot is a lábosba szórta. A fedő aztán került rá. Szása hátba veregetve irányított a szoba felé: *Még egy óra, mire kész, addig beszéljessünk, múltkor egyikünknek se volt elég ideje rá.*

A nappali se volt „szürkébb” a konyhánál, élénk pisztáciazöld falán egy csomó fotó, kép, giccses dísztárgy éktelenkedett. A plüss kanapéból dohszag áradt, ahogy belezöttyentem, szemben vele régebbi típusú, nagyképernyős LG tévé állt bútorlapokból összetákolt szekrénykén, alatta három zsinór egy elektronikai műemlék Philips video-lejátszóhoz csatlakozott, mellette VHS-kazetták halma. Cintia borzas buksija itt is felbukkant:

Vinyteus fíjmek vannyak jajta! A manyus tök ojan, min' az ócatejhenyd! Hosszúpuzska báci!

Pendelyes, takarodj! Segíts anyádnak a konyhában! – Szása hangosan, ám harag nélkül zavarta ki a kis szurtost. Elnézésed kérem! Tudod, hogy van ez: késői – nem várt – pulya, félek, sose lesz iskolaérett... Speciális óvoda, ahol talán fejlődhetne, messze a megyeszékhelyen van. A védőné néha kijön megnézni, azt mondja: a beszédhiba, hadarás ellenére nem buta, meg van a magához való esze.

A bőséges pörkölt, meg a két pohár kadarka megtette a hatását: a házból kifelé ügyesen kijjebb eresztettem az övet, persze, Ketrin észrevette és csábosan kacsintott. A potentát palotája felől Csamak tűnt föl. Járás közben is bókolt a fejkendője, mintha magában beszélne, ám nem volt annyira belemélyedve, hogy a közelünkbe érve ne köszönjön nekünk hangosan: „*Jó napot!*”

Szása szipákolt a cigiből, majd a hosszú, egyenletes léptekkel távolodó nő után bólintott: *Mondta-e Frányássy, hogy Csamakot a Kádár-szigetnél húzták ki a Dunából a Sárköziek? (Ne kérdezd, mit kerestek ott!)* A tarkóján csúnya seb volt. Ketrin tanult újraélesztést az iskolában, szerencsétlen Csamak fölköhögte a tüdejéből a vizet, de nem lett jobban. A körzetis doki jött ki megnézni a partra, a saját kocsján vitte a rendelőbe. Ott ellátta a sebet, injekciót, meg infúziót adott, be akarta küldeni a kórházba, de a potentát leintette, látszott a nőn, hogy valami migránsféle, nem hiányzott a faluban a sok szimatoló rendőr... *Lassan tért magához, gyöngye és zavart volt, se a doki, se a potentát nem értett egy szót se a hablatolásából. Még a seregből támadt emlékem szerint: leginkább az azeri szoldátok beszédjére hajazott, de fogalmam se volt, mit mond. Pár nap múlva megerősödött annyira, hogy fölkelt az ágyból. Az első dolga volt az asztalterítóból fejkendőt csinálni... Ne röhögj, így történt! Magyarul gyorsan megtanult, meg cigányul is, ha ezt a Sárközi-féle nyelvjárást annak*

lehet nevezni... Amúgy dolgos lélek, még ha nem is egy matyó hímzés a szentem, főz, mos, takarít, szóval cselédkedik a potentátnál, meg Frányássynál is. A zöld asszony, állítólag, csak Csamakot engedte be magához, az öregén kívül, persze. Ha többet is tudni akarsz arról a valamiről, kérdezd Csamakot.

Csamak, Csamak, Csamak! Ez a név köszönt vissza minden beszélgetésből. Ha létezett esély valami használható infóra, akkor rebinéni helyi replikáját kellett megkeresnem.

VIII.

A magas, csontos nő az ajtó előtt a betonjárdát söpörte, amikor visszatértem. *Jó munkát! Ha végzett, zavarhatom pár kérdés erejéig? Frányássy úr említette, hogy ön többször is látta a zöldasszonynak nevezett élőlényt. Mondana erről pár szót? Egy vidéki újság publicistája vagyok, de ezt, gondolom, tudja – a barna arc felém fordult, homlokráncolva fürkészett az ónixszínű szempár, vastag szemöldöke a kendőig szaladt, ám megbillent a fejkötő, ezt igennek vettem.*

Láttam egy homályos képet róla, de maga közelebb került hozzám, mint bárki: milyenek írná le? Rovarszerűnek, ahogy itt emlegetik?

Nem, a félhomályban keveset láttam, a leterített pokrócokon hevert, formára nő volt, nagyon széles derekú, a feje kicsi, de hosszúkás, de nehéz volt kivenni az arc formáját, a szeme volt a legfurcsább...

Ezek szerint humanoid volt, Frányássy is erről gyözködött, sokat volt vele?

Nem, az öreg se látta, csak egyszer, amikor kijött a mocsárból, aztán a sötét konyhában heverészett, nem csinált semmit, mindent megkapott amúgy is... Mivel én takarítottam a házat, hát persze hogy én vittem neki az ételt, más nem is próbálkozott, pedig Frányássy még sírt is egyszer, Csikaszné már nem akarta mosni az alsógatyáit, állandóan összerondította reggelre.

Milyen ételt fogyasztott? Látta, ahogy táplálkozik?

Nem, enni se láttam, vittem neki gyümölcsöt és néha párolt húst is, mindig elfogyott a tálkáról. A cukrozott vizet szerette a legjobban.

Beszélt magával? Hogyan kommunikált? Frányássy nem hallotta beszélni, szerinte képes volt a gondolatátvitelre.

Nem hiszem, hogy gondolatokkal irányított, beszélni soha nem beszélt, a szája mintha rajz lett volna csupán. A végtagját használta, hisz a saját lábán jött ide, a kézfejhez hasonló valamivel tudott fogni is, egyszer rossz helyre tettem le a gyümölcsöstálat, valami rövid zizegésféle jött felőle, kinyúlt és maga elé húzta oda, ahol lenni szokott.

Az öregúr szerint intelligens...

Nem, szerintem a zöldsasszony nem okosabb még a számár Sárközi Szásánál sem. Azt, hogy az öreg kutyaként teljesítette minden akaratát, meg hogy a falusiak nem háborgatták, pedig a férfiak viszkető középsővel mentek el már az ajtaja előtt is, a szagnak köszönhettem, különös volt, maga is érezheti, ha benéz a nyárikonyhába, pedig napokig szellőztettem utána.

Lehetséges, hogy egy fejlett állati mimikrivel volt dolguk?

Nem tudom, mit jelent a mimikri... Van még kérdése? Mert délután Bucser úrnál is dolgom van, meg kell etetnem a kutyáját.

Szerencsétlen állat, reggel arra keltem, már azt hittem, valakit nyúznak, olyan fájdalmasan vonyított. Az utolsó és nem faggatom tovább: az a zöld... dolog, mikor tűnt el? Frányássy szerint azután hagyta ott, hogy megírta nekem a levelet.

Nem, akkor ment el, amikor a potentát drága kutyája is megszökött, az a nagyfejű maszti. A párja azóta vonyít hajnalban, maga is hallhatta: arra ébred a falu.

Köszönöm, hogy válaszolt.

Csamak szó nélkül hátat fordított és bevitte a söprűt a nyitott ajtajú fészerbe.

IX.

A novellának, ha profi szépíró írná, itt lenne a vége. Több érdemi esemény nem történt. Úgy döntöttem, még egy éjszakára maradok Frányássy házában – úgy kell a vén lókötnének, ha már egyszer kiugrasztott a Dunán túl másik végéből, megdézsmálom az éléskamráját.

Délután az udvaron ültem a mogyorófa árnyékában, és holmi kockás fületlapokra próbáltam emlékezetből a *Thulcandra* című kisregényemhez jegyzeteket írni, amikor a gyommentesre kapirgált földön, a talajvíztől kialakult tócsában méretes pöttyös toccsant, betérítve a legyezőszerűen körém rakott lapokat. Kócos buksi kukkantott be a kapufélfa mellől, csöppet sem megszeppenve.

Boceszhuszúpuszka! Nyem akajsz japdásznyi vejem?

Hát ez a koszos purdó nem látja, hogy elfoglalt vagyok? A foltos – egykor tán bézsszín – hosszú ruhából sáros, barna piszka állt ki, a strandpucсот a kapunál lerúgta, lába a langyos tócsát tapicskolta.

Hé, kölk! Óvatosan a labdával! – kelleetlenül fölálltam és visszadobtam, megdöbbenésemre kapásból visszarúgta, olyan pontosan, hogy a maszatos gumi pecsétet hagyott a fehér ingemen.

Jonyajdójúgja, goooj!

Nem lehetett erre a kis ébenszín szutykosra haragudni: passzolgattunk egy darabig, de se a labda, se a felszerelésem nem volt alkalmas a játékra. Egy félfordulat után ráadásul belenyilallt a fájdalom a derekamba. Cintia hóna alá kapva a koszos laszti elcsattogott.

Az öreg vigyorogva nézte, ahogy fájdalmasan tapogattam a hátam. Rögvest ajánlott is gyógyszert a „reumámra” valami büdös kenceficét, vagy: nézzek át a cigánysorra, az a sukár Sárközi lány majd „kiakupunktúrázza” a derekam. Csamak épp behozta a vacsorát, hát rákérdeztem: tud valami gyógyírt? Csípőre tett kézzel megállt a csillár alatt – a fejkendője majdnem elérte –, összehúzott szemmel méregetett.

Nem, a hátfájásra nem jó az akupunktúra, se a kámforos krém, viszont ha levelibéka pofájába köp, kigyógyul belőle.

Azt hittem, tréfál, de komolyan nézett, a házigazdám ércesen röhögött: *Jól van, no, hozz inkább a tavalyi kadarkából, az orvosság mindenre!*

Nem, kénytelen lesz maga menni a borért Frányássy úr. Havibajos vagyok, a bor ecetté válik, ha az üveghez érek...

Eh! Csamak, nem látod, hogy a nagytitzeteletű vendégünket derékzsába nyúzza. A jó kadarka majd meggyógyítja. De az is lehet, amíg annál a Sárközínél vizitelt, megbabonázta a csinos bátiséj, a Ketrin... – szívesen letöröltem volna a vigyort „Ovi-bácsi” izzadó holdvilág-képéről, de újból belém nyilallt a „hexencsúz”, az illatozó gombás-szalonnás rántottától is elment a kedvem.

Nem, a szemmel verés nem működik, a cigánylány, ha azt akarja, hogy a vendég úr bolonduljon utána, más boszorkánysághoz folyamodik. A kérdés az, maga akarja-e a lányt? Mert ugye kettőn áll a vásár. Csinos fehérnép... – amikor nemet intettem, mintha villant volna a fekete szeme, orrát dörzsölve sziszegte – ha nem, akkor vegye le az ingjét odakinn, aztán vizeljen át a nyakán és a jobb ujján, biztosan megtörik a boszorkányság.

Ovidiusz már kezdett lefordulni a hokedliről, úgy rázta a nevetés: *Csamakunk nagy bűbajos ám! Mindenhez ért! Ám elég volt rápillantani a nő komoly arcára, rögtön megfeledkeztem a fájdalomról, egy kérdés szaladt ki a számon: Mondja, Csamak, hisz maga a természetfölöttiben? Mi a véleménye Istenről vagy... Allahról?*

Nem jól mondja, vannak az emberek, például Frányássy úr, maga, Szása, a potentát, és van az erdő, a mocsár, van a zöldasszony, a gólyák, a halak...

Értem, maga panteista természet-hívó!

Nem jól érti, ez mindegy. Van még a Gazda.

Különös, elsőre nem is tűnt föl: a nő arcán mélyreható változás mutatkozott. A férfias vonások ellágyultak, mint amikor télutón a kemény barna agyagra langy esőcseppek hullnak, majd meleg bronzosság önti el: a köd-szürke égen felsjlik a kora tavaszi nap fénye. Gyöngyházként ragyogott a szabálytalan fogsor. Még Frányássyba is bennszorult a levegő a látványtól: mert Csamak, ittlétem alatt először, elmosolyodott.

Őszintén, kicsoda maga? – a nő értetlenül nézett rám: Nem tudja? Csamak vagyok, más válasz nincs.

Ez már a finálé...

X.

A Duster csomagtartójába pakoltam. Frányássy „bőkezű” ajándéka – talán negyed kiló mangalica-szalonna – füstösen szaglott. Csamakra lettem figyelmes, néhány lépésre ácsorgott a kocsitól az oldalánál ökölbe szorítva kezét. A szokásos baboskendőt viselte, hozzá galléros, hosszúujjú bézsszínű inget, a meleg ellenére se maradt el az ujjatlan, térdig érő indigókék köpeny. Feje páternosztart járt, hol a cipője orrát, hol vállam fölött a mogyorófa lombját bámulta. Közvetlenül mögötte Pendelyes kuncsorgott, a nő dereka mögül pislogott a Duster felé; természetes akadályt képezve Csamak menekülési útvonalán.

Elszégyltem magam, a nagy búcsúzkodásban – Frányássy, Szása, a potentát – megfeledkeztem kéretlen pesztonkámról... Mit mondhattam volna? Legalábbis olyat, amire rögvest nem felel meg egy tagadással indítva? Akaratlan jött: a pár tért ölelő lépés, ahogy előtte teremtem, s egy elhadart „*Mindent köszönök!*” után, elkaptam jobbját – nem ellenkezett –, ajkamhoz emeltem, és régimódi kézcsókot leheltem öklére.

Csamak hörögve kapkodott levegő után, tán bölintott is, legalábbis a baboskendő úgy lendült, aztán ballal megmarkolta a csuklónál a tehetetlenül lógó jobbját, s mintha égő fáklyát tartana vele, elszaladt.

Pendelyes fürtös kobakját oldalra billentve figyelt, aztán játékosan sípcsonton rúgott. *Hosszúpuszka, asziszem bíj téged a cajt!*

Szombathely, 2017

LENGYEL JÁNOS

AZ IRODALMI ALAKOK VÉDEGYLETE

„A világot gyilkosok építik.”
Ser Sandor Clerane

Amikor Mitracsek Ödön, hogy ezúttal némi hivatalos ízt kölcsönözzenek a megszólításnak, az Édes Annával való találkozásának elmesélése közben, lelépett a színről, az ügyvédhez sietett. Hosszasan tárgyaltak, aztán a Belvárosba indult, hogy felkeressen egy újabb érdekvédelmi szervezetet. Ez kicsit más, mint a szakszervezet, amiben főként, a magyar irodalom kitárlt alakjai tömörültek. Az Irodalmi Alakok Védegylete tulajdonképpen világszervezet, ami azt jelenti, hogy külföldiek is a tagjai lehetnek, mint ahogy vannak is a különböző szekciókban.

Színes plakátok borították a terem minden falát. A bejárattól balra és jobbra kopott bőrfotelok. Valamikor feketére tervezték őket ügyes kezek, okos elmék. Talán ezekben még Szinbád, Hannibál tanár úr vagy éppen Kopjáss István, esetleg gróf Pongrácz István is üldögélt. Mitracsek nem ült le, pedig volt hely, csak hárman várakoztak a helyiségben. Hogy elüsse az időt, a plakátokat nézegette, holott már mindegyiket látta, elolvasta. Nem először jár itt. Amikor elhatározta, hogy a rajta esett sérelem miatt az író t perbe fogja, első útja ide vezetett. A Költött Irodalmi Alakok Védegylete tárt karokkal fogadta, hiszen anno éppen ezért hozták létre, bár a panaszát felvevő tisztviselő rögtön megvallotta, hogy ilyen esettel korábban még nem volt dolguk. Eddigi praxisukban nem akadt olyan ügyfelük, aki a saját íróját akarta perbe fogni. De hát mindennek eljön az ideje, Mitracsek ügye pedig a jövőben hivatkozási alap lehet, jogi precedens. Hatékonyságukat jól érzékelteti, hogy olyan több évszázados konfliktusokat sikerült megnyugtatóan rendezni, mint a Vuk és a Simabőrű közötti ellentét.

Mitracseken kívül még két egyén tartózkodott a váróteremben. Egyikük csendben olvasott, de a másik láthatóan ideges volt. Hol leült, hol felállt, túltengett benne a feszültség. Időközönként letörölte az izzadságot kopasz fejéről, kezében sapkáját szorongatta. De a legfurcsább az volt, amikor vá-

ratlanul szoborrá merevedett, és mint egy élő útjelző, karjával Nyugat felé mutatott. Mitracsek odalépett az ablakhoz, és kinézett abba az irányba, amerre a kopasz kecskeszakállas férfi integetett. Odalenn egy kezdő építkezés mély gödre tátongett. Mitracseket egy idő után már komolyan kezdte idegesíteni ez az idegesítő alak, hiszen már eleve idegesítő volt. Valóban idegesítő lehet a háromszoros szóismétlés egyazon mondatban.

A másik, a tömött bajszú, ősz hajú férfi, aki rangjelzés nélküli egyenruhát viselt, amolyan proletár szabású fazont, amiben a keretlegények anno emberek millióit gyilkolták halomra. Lassan, kimérten mozgott, mintha fájdalommal járna számára minden mozdulat. Gondolom, nem csupán Mitracsek ismerte fel a jellegzetes kaukázusi vonásokkal bíró idős embert. Ha lehet ezt embernek nevezni. A Weekelicks kiszivárogtatott egy CIA-jelentést, amiben az állt, hogy a két férfit bizonyos egyének lepecsételt vonaton, lepecsételt kocsiban hozták elő a történelem lomtárából.

– Jozsif, szerinted mit keresünk mi itt? – fordult a tömött bajszúhoz az izgága kopasz.

Iljics elvtárs, vedd elő a levelet, amit neked küldtek, és minden világos lesz a számodra – válaszolta. Engedd meg, hogy figyelmesen elolvassam a neked címzettet, utána már többet fogok tudni én magam is.

Ide eredetileg a fenti szöveget grúzul is be akartam gépelni, de nem sikerült beszereznem a kellő billentyűzetet. Képzelem, milyen gondban lehet egy gépíró nő mondjuk Kínában vagy Japánban. (L. J.) Az irodalmi hitelesség és a történelmi emlékezett kedvéért leközlöm a teljes levelet.

*

Jozsif Viszárionovics Sztálinnak!

Címezve: a Kénköves Pokol legmélyebb bugyrába.

Engedje meg nekem, hogy ne szólítsam elvtársamnak, kétlem, hogy valaha volt-e valakinek az elvtársa, az úr megszólítást pedig bűn lenne a számra venni egy olyan ember esetében, mint amilyen Ön. Az életműve árnyékában nem is tudom, hogy egyáltalán emberszámba vegyem-e. Aki ilyen bestiális dolgokat elkövet, vagy csak parancsot ad az elkövetésükre, az csak a gonosz megszállottja, vagy maga a Sátán földi helytartója lehet.

A háború után elhurcolt kárpátaljai emberek, főként magyarok és németek, a megnyomorított, eltiport családok nevében ragadtam tollat. Ismerve

tébolyodásig feszülő kegyetlenségét, egy percig sem gondoltam, hogy szemernyit is sikerül meghatnom soraimmal, ezért eredeti szándékomat felhagyva, eltekintek a népünket ért veszteségek számszerű adatainak felsorolásától. Lelkiismeret-furdalása csak annak lehet, akinek van lelkiismerete. Én még azt is megkérdőjelezem, hogy egyáltalán ember voltál-e?

Bocsánatot kérek az indulataim elhatalmasodásából fakadó személyeskedésért. Sajnos, én is elszenvedője voltam annak a végzetes folyamatnak, amikor a dicsőséges Vörös Hadsereg, azok elkeseredett ellenkezése ellenére, felszabadította a Kelet- és Közép-Európa szerencsétlen népeit.

Én is az elhurcoltak között voltam, akiket a felszabadító vörös horda katonái háromnapos munkára kényszerítettek. Életösztönöm megsúgta, hogy ebből csak baj lehet, de attól félttem, ha nem jelentkezem, a családom kerül veszélybe. Évekkel korábban értesültem a proletár államban rendszeresített maffiamódszerekről, bármelyik szicíliai vagy nápolyi keresztapa beiratkozhatott volna a Sztálin Akadémiára, hogy továbbképzést kapjon brutalitásból.

Szerencsém volt, amíg gyalogosan vándorogtunk a szolyvai gyűjtőtábor felé, a keretlegények alaposan lerészegedtek. A vodka ezúttal a kezemre játszott. Már alkonyodott, amikor egy megfelelő pillanatban kiléptem a sorból és elrejtőztem a fenyőfák között. Valószínűleg, az életemet köszönhetem ennek az elhatározásomnak. Csak azért írtam le, hogy bebizonyítsam, az ön emberdarálójából is volt menekülés, mert aki csak tehetett, menekült a Szovjetunió áldásai elől. Sajnos ez a legtöbb esetben katasztrófával végződött. Az emberi élet teljesen értéktelen volt ebben a modernkori rabszolgatartó államban.

Sajnálatos tény, hogy sok tízezer honfitársamnak nem volt ilyen szerencséje. Néhányuk még Szolyváig sem jutott el, több ezren pedig a tábor kegyetlenségének estek áldozatul. Meglehet, hogy erről ön nem is tudott, nem akart tudomást venni. Kiadta a parancsot, a többit elvégezte a gyilkoló gépezet, csak be kellett indítani, és a fogaskerekek olajozottan működtek, bedarálva emberi testeket. Állítólag azt mondta, hogy a magyar kérdés va-gonkérdés. Micsoda cinizmus, hiszen a marhavagonokba terelt embereket valóban a vágóhídra hurcolták.

Hát így szerette ön a magyarokat? Pedig budapesti helytartója, Róth Manó, akit Rákosi Mátyásként gyűlölt meg egy egész ország, minduntalan azt hangoztatta, Sztálin elvtárs mennyire szereti a magyarokat. Sztálin elvtárs maga is magyar. Furcsa, de a székelyek egy része is ebben a tudatban élt, hogy a nagy Dzsugászvi li sosem mulasztja el megkérdezni a román kommunista vezetőktől, hogy vannak az én székelyeim. Kétségtelen, hogy a vi-

lágörténelem nagy manipulátora volt. A félelem volt a legnagyobb fegyvere. Tökélyre fejlesztette a rettegés légkörét. Ahol Pávlik Moroz, és hozzá hasonló mosott agyúak, a saját családjukat jelentették fel a hatóságoknál, akik bűne csak az volt, hogy nem akartak éhen halni.

Furcsa, de ma is akadnak olyan eszementek, akik tisztelik a földöntúli kegyetlenséget. A közelmúltban új szobrot avattak fel Zaporozsjében. Egy olyan országban, ahol a nagy Sztálin parancsára emberek millióit ítélték éhhalálra, kényszerítették kannibalizmusra. Azt mondják, az idő megszépíti a dolgokat, de van, amit nem lehet, ami mindig ott fog kísérteni az emberiség kollektív tudatában.

Mi nem felejtünk, nem tudunk felejteni. Nem felejthetjük el az idegen földben, jelöletlen sírokban nyugvókat, a megnyomorított életeket, a tönkretett családokat, az elrabolt értékeket. Nem felejthetjük el, hogy a szovjet jótevény tevékenysége Kárpátalját, legalább száz évvel vetette vissza a fejlődésben. Az „itt ezer évig nem volt semmi” szlogennel láttak neki a módszeres rombolásnak.

Az ázsiai barbarizmus beköltözött Európa közepébe, és úgy tűnik, tartósan berendezkedett. Személyes tragédiánk ez, hogy mi sem tudunk szabadulni hatása alól. Egy kaukázusi gazember vértől mocskos csizmájával tiporta el embermilliók álmát. S a rémálom nem akar véget érni.

Ezt a levelet azért vettem papírra, mert érzem, hogy már közeleg a vég. Halálom utáni sorsomat nem tudhatom, de a Teremtő irtalmazzon önnek, ha egy helyre kerülünk! És ezt nyugodtan vegye fenyegetésnek!

*Egy túlélő az egykori Bereg vármegyéből
Kelt Beregszászon, a XXI. század elején*

*

Sztálint egy pillanatig sem hatotta meg a levél, talán kicsit felbosszantotta annak számonkérő, pimasz stílusa. A halála óta megtanulta, hogy ahol most lakik, nem ő a legfőbb, korlátlan hatalommal rendelkező nagyúr.

Eközben egykori mentora, a nagy Lenin, a lángeszű tanító végre leült az egyik fotelba, hogy megpihentesse szifilisztól elgyötört testét. Mitracseknek a szó hallatán eszébe jutott, hogy több ezer éve, Gilboa hegyénél a szifilisztesusok győzték le Saul királyt, ebben az ütközetben nemcsak a zsidók első királya, de fia, Jonatán is elesett. S mivel kiontották a herceg vérért, innét kapta nevét a piros Jonatán alma. Különben, róla szól az új Oscar-díjas magyar film, a Saul fia.

– Elég legyen, végre! Ezek itt most komoly dolgok. A Mitracsek család megúsza a vészterhes időket, egyetlen tagja sem járta meg a GULAG vagy a GUPVI táborait. Ezzel a névvel nyugodtan kiadhatták magukat szlováknak, és akkor mentesültek minden jóvátételi munkától. De az vesse rájuk ezért az első követ, aki nem ezt tette volna a túlélésért.

Eközben Sztálin röviden ismertette, mi áll a neki írt levélben, szerinte Iljics is hasonló tartalmút kapott. Igaz, hogy a Vezető nem foglalt el egyetlen négyzetméter magyar földet sem, és nem is hurcoltatta el őket.

Az idegességtől remegő kézzel halászta elő a zakója belső zsebéből a szemüvegét. Már életében is sokszor kellett használnia. Talán, ha hamarabb íratja fel magának az orvosával, még idejében felismerte volna Dzsugásvili igazi természetét. Sajnos nem így történt, embermilliók sorsa dőlt el Lenin rövidlátásán.

*

Tisztelt Vlagyimir Iljics elvtárs!

Címzés: Moszkva, Kreml, Mauzóleum.

Amennyiben a címzett már nem tartózkodik a megadott helyen, kérem, ezt a levelet küldjék utána a pokolba!

Több mint húsz év után jöttem vissza szülővárosomba, Beregszászba. Arra számítottam, hogy időközben nagy változások mentek végbe a város arculatán. Láttam, hogy kibővült a régi piac és épült egy új is, a belváros megszőpült, számos bank, patika, bolt, bár stb. nyílt, de a legszembeütőbb változás a hiányod. Igen, a régi emlékeket felelevenítve hiába kerestem talapzaton álló, ércebe merevedett alakokat a szürke beton köntösbe bújtatott zsinagóga előtt, amit „Dom Kultúrnak” csúfolt a vörös csillagos humor.

Emlékszem, gyerekkoromban mennyi történetet hallottam a jótéteményeidről. Már az óvodában megtudtam, hogy te vagy a megváltó, igaz, nagymamám a templomban egy kereszten lógó, vézna, hosszú hajjú, szakállas férfiről állította ugyanezt, de én akkor nem hittem neki, hiszen már jól tudtam, hogy a klerikálisok a nép ellenségei. A vallás a szegények ópiuma, a papok pedig a babona vámszedői. Igaz, a szocializmust építgető proletár öntudatomat egy kicsit megingatta nagyanyám finom almás pitéje, amit azért süített, hogy a kedvemben járjon. De mégsem hagytam magamat lekenyerezni vagyis lepitézni. Bár akkor még kalácsnak hívtuk, mint ahogy a zsemlet bulácskinak.

Kezdetben, csak képekről, a könyvek illusztrációiból ismerhettelek, aztán egyszer, amikor a szüleimmel sétáltunk a városban, ott álltál teljes valódban, a mennyei magasságokban. Lenin papó, a nép jószágos útmutatója. Három éves lehettem, akkor úgy hatott rám e látvány, mint felnőtt turistára a Szabadság-szobor, Amerika előszobájában. A szívem megtelt melegséggel. Feltűnt nekem, mennyire hasonlítasz apai nagyapámra. Talán az öreg is, az irántad való tiszteletből öltözködött az 1920-as évek proletár rokokó divatja szerint. A petrográdi jampit hozta, hitelesen. Sosem mulasztottam el köszönni neked, valahányszor csak elhaladtam előtted. Akkor még nem értettem, miért mondja édesanyám sajnálkozva: „Na, ebből a gyerekből is egy nagy kommunista lesz.” Hát nem lettem, mert később mégis megértetem mi is az igazság veled kapcsolatban.

Hallottam, hogy a szobor árát „önként”, kétszer is levonták a lakosságtól, diáktól kezdve a nyugdíjasig. Ez is csak az irántad való, végtelen szeretetet tükrözte. Később én is szégyenkezve néztem a tükörbe, amiért évekig elhittem a képtelen történeteket. Ugye, azt a finnországi kunyhót te sem gondoltad komolyan? Na, és a lezárt német szerelvényről egy szót sem hallottam korábban. Meg hát a svájci száműzetés mégiscsak más volt, mint 25 év a GULAG-on. Igaz, ez már nem a te kivételes agyad nagyszerű terméke volt. Legjobb tanítványod ördögi elmével fejlesztette tovább korai kezdeményezéseidet.

Istenem, ha belegondolok, hogy az évek során mennyi virágot raktam le a lábaid elé, a zöldek biztosan a fejemet követelnék. Minden ünnep nálad végződött, az új házások is a színed elé járulva kezdték meg közös életüket. Az iskolában büszkén vettem át a gyerekkori képmásoddal ékesített oktróbia csillagot. Ekkor ötlött fel bennem először a kérdés, hogy Uljanovból hogyan lettél először Lenin, aztán meg Grád?

Később megesezt, hogy fehér éjszakákon, a rendőri őrzáratot elkerülve, kísétáltam hozzád, hogy kérdőre vonjalak. Miért szemétkednek velem az iskolában a magyarságom miatt? Miért kell nekem belépnem a pártba, hogy magasabb beosztásba kerüljek a munkahelyemen? Miért kell többet dolgoznom a kevesebb fizetésért? Miért kell már hajnalban sorban állnom két vekni kenyérért? Hol marad a beígért jólét? Mikor jön el végre a proletár Kánaán?

De mégis, hozzá tartoztál a gyermekkoromhoz, a fiatalságomhoz, a városhoz, ahol megszülettem. Amikor úgy döntöttem, hogy elhagyom ezt a tejjel-mézszel folyó örömtanyát, még egyszer eljöttem hozzád, hogy veled együtt magam mögött hagyjam az addigi életemet is. Most is azért jöttem ide, az egykor szebb napokat megért Népszínház épülete elé, hogy visszakö-

veteljem az emlékeimet, amit akkor nálad hagytam letétben. Erre tessék, azt kell megtudnom, hogy te már két évtizede leléptél.

Cserbenhagytad az országot, a fél világot, a várost és cserbenhagytál engem is. Most kitől kérem vissza az életemet? Mondd, ki adja vissza az emlékeimet?

Tisztelettel: egy volt beregszászi lakos

*

Lenin befejezte az olvasást, majd láthatóan megkönnyebbülve, átnyújtotta a papírost Sztálinnak. Miután ő is elolvasta, indulatosan földhöz vágta.

Mitracsek nem ügyelt rájuk, gondolataiba temetkezett. Pedig a két ss egyén miatta, vagyis az ügye miatt érkezett a védegyelet irodájába. Ugyanis L. J. több könyvében is szerepet kaptak. S ezek a szerepek nem vetnek éppen jó fényt rájuk. A védegyelet szakemberei azt gondolták ki, hogy meghívják Lenint és Sztálint, s megpróbálják valamiképpen felhasználni az író ellen indított hadjáratukban, hiszen kései követőik ma is nagy befolyással bírnak Európában. Nem árt egy kis politikai tőke, hátszél. Mitracsek úr ezt ekkor még nem tudta, az nem ment a fejébe, mit keresnek ezek ketten a kitalált alakok védegyeletében, hiszen ők nagyon is valóságos, eszméjükben ma is élő személyek. Ellentétben mondjuk vele.

Elmosolyodott, amikor arra gondolt, milyen arcot vághatott az író, amikor megszökött a koporsóból. De hát ő előre figyelmeztette, megmondta neki. Vele aztán nem lehet packázni! Ő mégiscsak egy nemesi sarjadék, ő Mitracsek úr! Ez a név már fogalom. Na, nem fogíny, mint e szó szinonimája. Sokkal inkább egy erős tépőfog, egy fogsor, egy megalodon fogsora, egy kardfogú tigrisé, amit majd megemleget az író.

Hát nem lehet, hogy egyszer csak és kizárólagosan vele foglalkozzon? Csak rá szánjon egy egész kötetet? Hát akkor mivégre alkotta meg őt, ha már az elején bevégezteti? De még most sincs semmi veszve, hiszen történt már a szakmában számos eset, hogy egy mű szereplője visszatér a halálból. Ott van Sherlock Holmes, akit Doyle az olvasók nyomására menekített ki a vízesésből, vagy egy újabb-kori példa, Boby Ewinggé, aki dacára annak, hogy tucatnyi részen át volt hullá, mégiscsak szerepel a legújabb sorozatokban. Eszébe jutottak más alakok is, de még neki is be kellett látnia, hogy e tekintetben Drakula vagy Conor McLoud nem a legjobb példa, a zombikról nem is beszélve. Az egyik ilyen amerikai sorozatban egy őrült tiszteletes a zombikat feltámadott szenteknek tartotta, és követendő célként

tűzte ki a halált, hogy hívei is feltámadottakká legyenek. Hát most ő is feltámadt holtából, de korántsem agyhalottként született újjá. Nagyon is felvilágosult vagy inkább megvilágosodott.

Ekkor kinyílt az ajtó, és egy hölgy Mitracseket szólította, pedig a kecskeszakállú már ugrott volna. Sztálin továbbra is mozdulatlanul ült a fotelban, a régi szép időkhöz merengett, amikor az operából két felvonás között áthajtatott a Ljubljankába, agyonlőtt egy-két elvtársat, és a kezdésig még vissza is ért. De ugyan, ki merte volna nélküle elkezdni a következő felvonást?

– Kérem, foglaljon helyet! A telefonban azt mondta, hogy az ügyvéd végül elvállalta az ügyét. Most meg kell beszélünk a stratégiát. Elsősorban rendeznünk kell az anyagiakat. Ez nagyon fontos a számunkra, de gondolom, önnek sem közömbös téma. Sajnos a szervezetünk nem valami gazdag, de bizonyos mértékben hozzá tudunk járulni a perköltségekhez, na persze, amennyiben nem sikerül megegyezniük peren kívül.

– Ez nem valószínű. Ön nem ismeri az írómat. Makacs ember. Amit a fejébe vesz, abból nem enged. L. J.-nek már nagyon sok kellemetlensége származott a konokságából. Nehezen hajlik a kompromisszumokra, ebből kifolyólag számos szerkesztővel keveredett már vitába. A vége az lett, hogy egyre kevesebb publikációs lehetőséghez jut.

– Nos, közben azért végeztünk némi háttérvizsgálatot, ami azt bizonyította, hogy az ön írója sok helyen publikál rendszeresen. Gondolok itt napilapokra, hetilapokra, havi és negyedéves kiadványokra, az internetes folyóiratokról nem is beszélve.

– Arra kérem, hogy inkább ezekről a témákról zárt ajtók között beszéljünk! Nekünk sem lenne jó, ha ebből valami plusz probléma adódna. Ki tudja, talán a NAV illetékesei is olvassák a könyvet. Arról már nem is beszélve, ha mondjuk az ukrán adóhivatal egyik magyar származású munkatársa kezdi el feszegetni az író és egyben az én anyagi ügyeim. Ne felejtse el, kérem, hogy Mitracsek úr kettős állampolgár! A Facebookról (Huss!) már úgyis értesültek az ismerőseim és a barátaim, de nem szeretném, ha a lehetőségek országának hatóságai ezért rám szállnának. Tudja, nálunk odahaza, nem nézik jó szemmel a kettős állampolgárságot. Mindenki szeparatistát és árulót látnak. Az autonómia szóra kiveri őket a hideg verejték. Bár nincs állami vagy önkormányzati tisztségem, de ha nem vagyok elég óvatos, könnyen felkerülhetek én is a halállistára. Nem szeretném, ha az ukrán békejobb az arcomon csattanna.

Szóval, az íróhoz visszatérve, kötve hiszem, hogy hallgatna a szép szóra, és önként teljesítené a követelésemet, legyen az anyagi vagy más jellegű.

– Ki tudja, talán most mégiscsak meggondolja magát. Az ő karrierjének is sokat árthat egy ilyen ügy, egy botrány. Egyébként elgondolkodott már azon, hogy milyen következményei lesznek ennek a pernek magára nézve? Ha megnyeri is, az író örökre szakít magával, és több művében már nem fog szerepelni. De más írók sem szeretnék olyan alakot, aki perbe fogja alkotóját, még ha azt jogosan teszi is. Ezzel a következménnyel nem számolt? Senki sem fogja átvenni és tovább írni a történetét. Még mellékszerplő sem lesz. Végül az író akarata mégiscsak beteljesül.

– Természetesen mindent jól átgondoltam és számításba vettem. Ilyen esethez, amennyiben a bíróság nem kötelezi az íromat életrajzom folytatására, több lehetséges szerzővel is tárgyaltam. A legígéretesebbnek P. mester mutatkozik, de azt kérte, hogy ameddig nem biztos a dolog, ne említsem sehol a nevét. Most jut eszembe, hogy ő sem említette. Mindenesetre, a Kárpátinfóban és a Beregi Hírlapban hirdetést adtam fel, hogy írók vagy egyéb tollforgatók keresek életem regényének folytatásához. Sajnos eddig csak egy idősebb feljelentés-író, és Uhrin Benedek jelentkezett egy Rebeka nevű kutyával.

Mitracsek elgondolkodott: pedig ezek a firkászok mind a hírnévre, a sikerre hajtanak, mégha olykor álnevet is használnak. De ha száz könyvig is élek, akkor sem fogom megérteni őket. Külön állatfaj ez a valós emberek között. Sokszor jutott eszébe, miközben vakon követte az író utasításait, és keveredett az egyre kellemetlenebb helyzetekbe, megesis, hogy már nem tudja követni a történet menetét. Most még mindig az író, akit ő keresztre akar feszíteni, szövi tovább a mesét, vagy önálló életre kelt és sodorja magával a szereplőket? Nem lehet, hogy éppen ő, Mitracsek úr ébredt öntudatra, és eddig képzelt elméje olyan dolgokra lett képes, amit fel sem tudott korábban fogni? Sem ő, sem az író, sem az olvasó. De ez esetben az olvasó volt a legnehezebb helyzetben. Pedig dehogyis. Az olvasóknak az a dolguk, hogy elolvassák a szöveget és értelmezzék, ha tudják. Az írónak viszont ki kell találnia, meg kell alkotnia, még ha a végtermék értelmetlenül sikeredik is. A szereplő csak szerepel, egy forgatókönyvre erősítve mozog a szöveg adta keretek között. Mitracseknek éppen ebből volt elege, hogy holmi kárpátjai íróska marionettbábuként rángassa történetről-történetre. De legalább valami izgalmas történetet rittyentene köré.

Mondjuk James Mitracsek néven titkos ügynökként mentené meg a világot, de legalábbis házról-házra járva adná el L. J. soros (sicc), következő

könyveit. Á, nem, semmi köze a magyar származású milliárdoshoz. Sajnos, mert akkor lenne pénze a létre, és művészete is nyugodtabban, s főleg jóllakottabban teljesezhetne ki. Na, persze, pont az utóbbi fogja pénzzel támogatni ezt a névtelen *klaviatúra-betyárt*. Pedig volt eset, amikor megszánta alkotóját, annak álmába furakodva igyekezett ötleteket sügni, sugallni. De mi történt, amikor felébredt, azt gondolta, hogy az ő elméjéből valók ezek a történetek. Miközben Mitracsek és az író gondolatai összekeveredtek, egy olyan történeti káosz jött létre, ami az olvasók agytekvérényeit állítja megpróbáltatások elé.

*

– János!!!!!! – kiáltott erélyesen az író édesanyja. Érezte, hogy a szövegthalmozás már kezdi elérni azt a határfokot, amit már az anyai szeretet sem tud igazán tolerálni.

– Na, ugye? Én megmondtam már az elején! Kérem, ezt is tessék jegyzőkönyvbe venni! – szólalt meg Mitracsek úr.

– Kérem, csak mindent a maga idejében! Maradjunk a tárgynál, azaz a történetnél. Még nem tartunk a pernél. Még meg sem született a vádirat. Kérem, először is tegyék meg a feljelentést! Nyújtsák be öt példányban! Hogy hová? Hirtelen nem is tudom, hogy ebben az ügyben melyik hatóság az illetékes.

– *Nem tudom, hogy ezt ki mondta, mondjuk az éteri főbíró. De tudja mit, kedves olvasó, ezt az Ön fantáziájára bízom! Ha e tekintetben, vagy más dologban kérdése volna, kérem, írjon a következő elektromos postacímre: cadaloraster@gmail.com. Ha a bíróság döntése után még módomban áll, mindenképpen válaszolni fogok minden kérdésükre. L. J., aki most nem az, aki ezt a történetet írja, hanem az, akit Mitracsek úr perbe kíván fogni.*

Mitracsek úr eszmefuttatásának végére érve, fáradtan törölte meg agykicsapódástól gyöngyöző homlokát. Egy pillanatra elgyengült és olyan gondolata támadt, hogy visszalép a pertől, mi tagadás, megszánta az író. Hess, oktondi gondolat! Hogy is egyezne ki azzal, aki ilyeneket írt róla?

Mitracsek úr szerette az életet, csak az nem szerette őt. Nem az első viszonzatlan szerelem volt ez az életében, amelynek elfuseráltságát már számos adattal alátámasztottam. Úgy érezte, végleg becsapták előtte a budiajtót. Ez meg is felelt a valóságnak.

Hát igen, amikor már lankadni érzi harci kedvét, elég csak beleolvasnia a könyvbe, a fekete dossziéba, ahogy ő nevezte magában. Igazából nem szeretett volna családost, vagyis igen, de koránt sem olyat, mint amilyet az

író alkotott számára. Szeretett volna egy társat, egy olyan társat, akit ő választhat ki. Talán ezért is jött össze Budapesten Édes Annával. Először rendben is volt minden, de később egyre több probléma adódott. Rádöbent, hogy ez a nő pszichopata, de legalábbis antiszociális, jelentsenek is bármit ezek a kifejezések. Pedig milyen jóleső érzéssel töltötte el, hogy az Annával való liezonja miatt az íróat akár még a plágium vádja is érheti. Mit érheti? Ezt bele is írta a vádiratba. *(A feljelentés szövegére gondolt, mert hát, bár a világ dolgai lassan a fejük tetejére állnak, azért a vádiratot még az ügyészség állítja össze. Vagy mégsem?)*

Na, mindegy is, azt hiszem, Mitracsek és a jogvédő további beszélgetésének ismertetésétől el is tekinthetek, a későbbiekben úgyis kiderül, hogy mi került még szóba.

Akkor most itt egy kis szünetet tartok, hogy az olvasó megpihenhessen.

*

Kérem, hogy csendesedjenek el, szálljanak önmagukba! Hallgassanak valami megnyugtató zenét! Vegyenek mély levegőt, majd fújják ki! Érezzék, ahogy a testükben szétárad a cscsi! Az erő Önökkel van és én is. Na, jó, akit ez nem érdekel, menjen ki a konyhába, bontson fel egy sört, és igya meg egy dupla hamburger társaságában! Ezt neked, update Norbi!

Ha visszajöttek, kérem, szemléljék meg a művet, amit K. I. grafikusművész alkotott, miközben részt vett a Mitracsek urat végső útjára kíséző gyásznép sorában! Elgondolkodtak már ezen? Gyász és nász, mennyire két különböző fogalom, és csak egy betű a különbség. Vagyis, egyik esetben kettő, mivel ugye, a gy a g és az y nászából keletkezett. Gyász és nász, násznép és gyásznép, yin és yang.

– Na, azért most senki ne gondolja azt, hogy ennek a maszlagnak itt bármi köze is van a filozófiához!

Akkor még egyszer a grafika. Most értesültem arról, hogy a művész visszalépett művének széleskörű bemutatásától. Mit lehet tenni, ilyenek a művészek, kiszámíthatatlanok, sértődékenyek, megbízhatatlanok. E tekintetben a kárpátjaiak sem kivételek. Kishazánkban annyi a képzőművész, hogy ha valaki vaktában feldob egy kalapácsot a levegőben, az biztosan egy festőt, szobrászt vagy grafikuszt talál el.

Be kell látnunk, hogy mi, irodalmárok, kisebbségben vagyunk, úgy 1:5-re saccolom az arányt. De az írókat sem kell féltetni, ami a hisztériát illeti.

Néhány évvel ezelőtt az egyik költő, ha létezik ez a meghatározás, és használni is szabad a verseket író hölgyekre, megkeresett a világhálón, hogy

a segítségemet kérje az anyaországi irodalmi és közéleti folyóiratokban való publikálási esélyeinek növelésére. Azt válaszoltam neki, én csupán annyit tehetek, hogy egy ajánlással továbbküldöm az általam ismert szerkesztőknek. A végső szót mindig az adott lap főszerkesztője mondja ki, szubjektív döntést hozva. Sajnos a hölgy verseit sehol sem kívánták közölni, ezt meg is írtam neki, nem tudván, hogy milyen bajt zúdítottak a fejemre. Ugyanis nyomban írt egykori mentoromnak, aki akkor éppen az ő motorvonatát próbálta sínre tenni, és bepanaszolt, hogy én szakmai féltékenységből őt letiltottam Magyarország minden jelentős folyóiratánál. Na, erre varrjál gombot, Mitracsek úr! És akkor ezt is kérem jegyzőkönyvbe venni!

Természetesen erről szó sem volt. Különbösen sem tennék ilyet soha, még ha módomban is állna.

– Ez most valóban igaz. Ezt én is alátámasztom. Az író, a tőle telhető módon, mindent megtesz, hogy segítse a pályakezdő fiatalokat, vagy ha módja van rá, igyekszik beajánlani pályatársait a különböző folyóiratokhoz, alapítványokhoz, kiadókhöz. Csak velem bánik sokszor mostohán. Velem, aki legközelebb állok hozzá – szólott Mitracsek úr.

CSORDÁS LÁSZLÓ

A TÉR, AHOL ÉLÜNK

(VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: VÁSÁRTÉR)

Vári Fábán László önéletrajzi regénye, a *Vásártér* két idősik, mégpedig az emlékezés folyamata által gondosan rekonstruált gyerekkor, valamint ezzel párhuzamosan az idősebb emlékező által éppen megtapasztalt, átélt jelenkori események metszéspontjain játszódik. E dinamikának köszönhetően rajzolódik ki előttünk az emlékezés és egyben a regény sajátosan epizodikus, töredékes szerkezete, amelynek szemléleti alapja az, hogy a gyerekkorból folyamatosan előtörő és értelmezésre, újrendezésre váró emlékekben mindig ott vannak a jelen sokszor feloldhatatlannak tűnő dilemmái, ahogyan az elbeszélő, az életrajzi én mostani tapasztalatai sem érthetők meg a múlttal való szembenézés és a számvetés nélkül. A mottóvá emelt gondolat („Boldogok, akik emlékezni tudnak.”) a bibliai szöveg hagyományt idézi fel, hiszen félreérthetetlenül utal a *Hegyi beszédre*, kiegészítve és személyesebbé téve az úgynevezett boldogságok sorát az emlékezés képességével. De ennél is konkrétabban utal Vári Fábán László saját, korábban megfogalmazott gondolatára, amelyet Szepesi Attila verseskönyvének olvasása közben írt le, mintegy kiegészítésként: „Boldogok, akik ott élnek, ahol világra jöttek – mondja valahol a beregszászi származású, ám nyolc éves korától Budapesten élő Szepesi Attila. [...] De boldogok lehetnek azok is, akik emlékezni tudnak – egészítem ki vigasztalásképp szavait –, s talán még náluk is boldogabbak, akiknek emlékeiben az utolsó mozaikkocka is megmutatható.”¹ A *Vásártér* tétje ebben az értelemben alighanem az, hogy ezekből az egymás mellé helyezhető mozaikkockákból minél többet és minél árnyaltabban mutasson meg az olvasó számára az elbeszélő.

Nem ez az első eset, hogy Vári Fábán László önéletrajzi jellegű emlékekből épít fel nagyobb epikai konstrukciót, hiszen 2011-ben napvilágot látott könyve, a *Tábori posta* lényeges mozzanatai szintén a visszaemlékezésekhez kapcsolódnak. Ugyanakkor azt is hangsúlyozni kell, hogy a *Tábori posta* szituációja alapvetően más, mint a *Vásártéré*. A sorkatonai szolgálatát töltő életrajzi én ott elsősorban azért emlékezik vissza civil életére, hogy a többszörösen idegen, zárt, művi környezetben is megőrizhesse öazonosságát. A *Vásártér-*

ben viszont már az idős én kerül dialogikus kapcsolatba a fiatallal: ha kíméletlen őszinteséggel faggatja a családi múltat, ezen belül saját gyerekkorát, és ezzel együtt a jelen változásait is kérdőre vonja, akkor azt azért teszi, mert ettől a párbeszéd-től reméli önmaga teljesebb megértését és a feloldozást. A lelki megtisztulás előtt pedig még végig kell mennie az elbeszélőnek azon az úton, amely jó és rossz emlékekkel, szeretettel és erőszakkal, különféle elfojtásokkal, nem utolsósorban pedig feldolgozásra váró traumákkal van kiköveve.

A regényt egy olyan esszébetét vezeti be, amely a narrátornak az emlékezéshez való viszonyát elemzi. Nem feltétlenül tudományos jellegű megközelítésre kell itt gondolni, bár a szövegben használt kifejezések nem kis része (például a szelektív emlékezés, a történetírás, a memoárérték, a közösségi emlékezet stb.) a kortárs emlékezetkutatás homlokterében áll. Értelmezésében inkább az emlékezés alapjául szolgáló, tágasnak kínálkozó elméleti keret valamiféle laza körülhatárolásáról van itt szó. Ennek lényeges mozzanata, hogy az elbeszélő minden további nélkül elismeri az egyéni emlékezés viszonylagos voltát: „számítsunk arra is, hogy amikor tér, idő és a szereplők tekintetében akár esküdni meménk egy régebbi esemény részleteire, könnyen lehet, hogy egy másik szemtanú az ellenkezőjét fogja állítani.” (10.) Ebből kiindulva jut el ahhoz az elméleti előfeltevéshez, amely szerint az emlékező mindig újratерemti a múltat, ezzel együtt válik az emlékek őrévé. Azzal pedig – egészíthetjük ki a gondolatmenetet –, hogy ez az életrajzi regény megszületett és könyv formájában hozzáférhetővé vált a szélesebb olvasóközönség számára, Vári Fábrián László a családtörténeti elbeszélés legfontosabb epizódjait kísérli meg áttemelni az egyéniből a közösségi emlékezetbe.

A regény tere elsősorban a szülőhely, az egykori Ugocsa vármegyéhez tartozó, de ekkorra már a Szovjetunió részévé vált Tiszaújlak, valamint ennek szebb napokat is megélt része, a szülőház előtti Vásártér és környéke: „Aki a kisajtón kilép, annak hatalmas térség tárul szeme elé. Egy kisgyerek szemében – mindenképpen hatalmas. Hamarosan eljön az ideje, amikor megtudom, hogy ez volt a nevezetes vásártér valaha.” (19.) Majd a következő oldalon így folytatódik a leírás: „Tavasztól őszig disznók túrják a gyepet, dagasztják a pocsolyát, itt legel nyolc-tíz darab tehén és tinó, négy-öt kecske, kint kapirgál a tyúk, kacsának, libának meg ott a víz. Mi ez, ha nem maga a szükség teremtette paradicsom?” (20.) A visszaemlékezés ideje pedig az 1950-es évek elejétől az 1960-as évek elejéig terjed: a gyermekkortól a korai iskolás évekig. Főként ebben a térben és időben játszódnak tehát az újratерemtetett események oly módon, hogy a perspektíva végig a gyereké marad, míg a megszólaló hang hangsúlyozottan az idős visszaemlékezőé.

A korai gyermekkorból származó epizód nyitóképei szerint a gyermek ül az ajtó előtt, és megpróbálja az érzékszervek működésére figyelve befogadni a számára felfogható és elképzelhető világot. Színekre, fényjátékokra, formákra, hangokra, később ízekre, illatokra figyel fel, amelyek kitörőhöz nem az emlékezetébe íródnak. Ahogy cseperedik lassan, úgy válnak egyre mélyebbé és jelentésesebbé a különféle hatások. A családi házban elsősorban Nagymama és Nagyapa – így, végig nagy kezdőbetűvel írt, az elbeszélő életében egyértelműen szimbolikussá vált alakok – környezetében tapasztalja meg a legalapvetőbb dolgokat, ahogy itt hall számtalan elgondolkodtató, furcsának tűnő vagy éppen etikai érzékét meghatározó példázatos történetet is. A nyelv pedig, amelyen az anekdoták megelevenednek, a veretes magyar irodalmi nyelv mellett – ezen rendszerint az elbeszélő szólal meg – a sajátos kárpátaljai nyelvhasználatból érzékeltet igen sokat, hiszen a szöveg (főként az újrarájlesztott párbeszéd sorai) át meg át van szöve a regionális szókészlet, illetve nyelvhasználat különféle elemeivel. Ehhez érdemes még hozzáfűzni, hogy a regény valóságos tárháza a helyi anekdotáknak, a népszokásoknak, a babonáknak és a különféle játékoknak, amelyek ma már kevésbé vagy egyáltalán nem részei az élő közösségi hagyománynak. Ilyen szempontból a *Vásártérnek* kultúrahordozó szerepe is van.

A Vásártér és környéke a gyermekkori kalandok, az első csínytevések, a csalódások, az átverések, a másik nemmel való találkozás, illetve a barátságok miatt válik fontossá az emlékező számára. A mindennapi élet eseményeiről szóló elbeszélések tere nagyon hamar benépesül kedves, ellenszenves, furcsa és tragikus figurákkal (Vomnádcádtól, a szegény koldustól a hórihorgas, vén bábaasszony Tercán át az utcabeli nagyfiúig, Guliverig). „Hát valahogy így zajlott az életünk: aprócska eseményekkel, csendességben, s mire elutunk volna magunkat, akkorra mindig bezörgetett valami újabb változás” (191.) – mondja egy helyen az elbeszélő, hangsúlyozva a (történelmi) változásoknak az egyszerű ember életére tett hatását. A történelem különben mindig ott van a háttérben, az elejtett megjegyzések, a rádióból hallott nevek és a váratlan, a gyerek számára gyakran még felfoghatatlan és megmagyarázhatatlan események mögött. Úgy gondolom, mégsem ez a háttér válik elsősorban meghatározóvá a regényben, hanem a szülőkhöz, a látgert megjárt, emberi mivoltában többszörösen megalázott apához, de főként az egyenes és átvitt értelemben egyaránt hűtlenné lett anyához való viszony traumatikus jellege, amely egészen az elbeszélő jelenig követi a visszaemlékezőt.

Már a gyerek pontosan látja, mennyire terhelt az apa és az anya kapcsolata, közös élete. Civakodások, összeveszések, kölcsönös megcsalások folyamatos keresztüztüzeiben találja magát a gyerekkorára visszatekintő elbeszélő. Arról nem is beszélve, hogy az anyának nagyon könnyen jár el a keze: sokszor pofozza fel, veri meg a gyereket jelentéktelen csínyek miatt, így az erőszak szétszakíthatatlanul összefonódik az anya-képpel. Az elbeszélő jelenben viszont megfordul az alá- és fölérendeltségi viszony. A gyerek időközben felnőtt lesz, az anya pedig súlyos, gyógyíthatatlan betegsége, előrehaladott agyi érlemeszedése miatt válik metaforikusan gyermekké: „Előrehaladott agyi érlemeszedése levett válláról minden terhet, egyszerűbbé tette számára az életet. Nem tervez már sem rövid, sem hosszabb távon, nem szab ki feladatokat sem magának, sem másnak, csak testi szükségletei maradtak a táplálkozás és az anyagcsere mellőzhetetlen ösztöneivel. Sugallhat már bármit a szív, adhat bármily tanácsot a józannak mondott ész, tudomásul kell venni, hogy öregségére ismét gyermekké válhat az ember.” (248.) Az apa hagyja meg még halála előtt fiának, hogy gondoskodnia kell beteg anyjáról, akit valójában soha nem érzett magához közel állónak. Azok a tipográfiai is kiemelt szövegrészek, amelyek a tájékozódásra képtelen, már ép tudatát is el-elvesztő, egyre inkább csupán az ösztönlet határán létező anya és a saját traumáival, sorsával őszintén szembenéző, gondoskodó fiú mindennapjait beszélik el, alighanem a *Vásártér* legsúlyosabb részei közé tartoznak. Ritkán láthat ilyen mélyre az olvasó egy önmagával küzdő ember összetett lelki világába.

A neves emlékezetkutató, Aleida Assmann jegyzi meg *Rossz közérzet az emlékezetkultúrában, Beavatkozás* című könyvében: „Az emlékezés egy dinamikus folyamat, amely a belső nyomás és a külső körülmények hatására az állandó változás állapotában van.”² Ebbe az állandóan változó, dinamikus folyamatba pillanthatunk bele a *Vásártér* olvasása során. Ami az emlékező számára trauma, súlyos lelki teher, az a kibeszélés és a leírás által válik feldolgozhatóvá. Az önéletrajzi regény pedig türelemre inti és önvizsgálatra készíteti a befogadót, hiszen csak a belső nyomás és a külső körülmények tudatosításán, illetve a családtörténet legmélyebb válságaival való szembenézésen át vezet az út a gyerekkor igazán boldog, mély emlékeihez.

JEGYZETEK:

¹ Vári Fábián László, Hétpróbás tücskök zenéje (Szepesi Attila: Medvecukor), Bárka, 2015/1, 69.

² Aleida Assmann, *Rossz közérzet az emlékezetkultúrában, Beavatkozás*, Budapest, Múlt és Jövő, 2016, 25. Fordította: Huszár Ágnes.

LÓRINCZ P. GABRIELLA

ÁTLÁTOK RAJTAM

Jókai Anna *Átvilágítás* című kötetéhez nem lehet felszínesen vagy hétköznapi gondokkal telten közelíteni – csak mindenre nyitottan, hiszen a szerző már az első oldalon leszögezi: kézikönyvként akarja hátrahagyni életrajzát; az elmúlás gondolatával barátkozva is jót akar tenni olvasóival. Az első sortól az utolsóig végig jelen van az isteni békesség, ami a lehető leggyalázatosabb körülmények között is segít túlélni, talpra állni és fölemelkedni, följebb minden vártnál. A gyermekkorról szólva nem a hétköznapi dolgokról ír, nem rejtegeti a szülők földhözragadtságát, a nélkülözést, az anyai majomszeretetet, mellyel fojtogatja másodszülöttjét, Anikót. Ez a szeretet nem csupán óvni, de uralkodni is akart volna a gyermek Jókai Annán. Bár háború és szegénység lengte körül a fiatal nővé cseperedő írót, sehol nem látunk keserűséget. A kacérságot tanulmányzó, a világgal szembeszegülő tinivel, az örökösen vívódó, megszelídíthetetlen leányzóval találkozunk itt, leplek nélkül. Az ifjú nőként megélt nehézségek, szerelmek, gyermekváltalás, a teljes és hiánytalan élet mind megadatott Jókai Annának, még akkor is, ha több rög volt ezen az úton, mint virág. Nem csupán asszony- és anyaszerepben, de nőként is közel enged magához a szerző; a könyv olvasása közben szinte eszünkbe sem jut, hogy valójában egy életrajzot tartunk a kezünkben. Olyan mélységekig enged bepillantani emlékeibe, hogy szinte magunkénak érezhetjük azokat; stílusa hiteles és valós. Ötvenhat zúrzávara, a magánélet zivatáros hétköznapijai, a lélekre nehezedő emlékek tették Jókai Annát azzá, akire egy nemzet felnézett. A Szociális Foglalkoztató, az elvtárs szó úgy lopja be magát a szövegbe, ahogyan annak idején az egész rendszer beférkőzött az emberek életébe. Bár egy mai fiatalnak ezek nem sokat mondanak, de azok, akik megélték a korszakot, ráismerhetnek akkori hétköznapijaikra. A valós pályára lépés idején, ami már nem csupán írogatás, kétgyermekes édesanyaként láthatjuk Jókai Annát. Az anyaság, ahogyan az írás is, teljes embert igényel – hangzik el a könyvben, s az állítást a valóság is alátámasztja. A nővé érés, az irodalmi pályán való elindulás, az antropozófiai fordulat szinte egy időben, robbanásszerűen következett be Jókai Anna életében. A folyóiratokban való közlések után sorra

napvilágot látott kötetek, a siker és a nyüzsgő hétköznapok kavalkádjának leírása teszi még olvasmányosabbá a kötetet. Hírnév, nagy példányszám-ban megjelenő könyvek, közönségtalálkozók: minden, amit egy szerző kívánhat magának, de mindezekkel egyetemben megjelennek az álbarátok, a hamis kigyó-íróársak is. Olyasmit is megtudtam, amit nem akartam... Ám nem sekélyesedik el a szerző élete, egyre több helyre jár író-olvasó találkozókra, hamar átlátja, hogy nem csupán mondanivalója van, hanem a léleképítés, az emberekkel való találkozás a kulcsa a jövő megváltoztatásának, az emberi lélek felébresztése akkor is, ha az illető börtönben sínylődik vagy egy gép mellett tölti a napjait. Közlendője nem csupán szavakból állt, mélyen átérezte a szegénységet, a fájdalmat, a kegyetlen sorsot. Bár egy egész ország szeretete övezte az írónőt, a közvetlen történetek gyakran sodorták mélypontra. Az írás fájdalomcsillapítóként hatott, valós gyógyszer volt. A nehézségek, az irodalmi életben való fáradságos munka, a sokszor kudarcba fulladt emberi kapcsolatok hányattatása között mégis elérkezik a csoda. Egy olyan férfi mellett talál Jókai Anna igaz boldogságra, akire már nem is várt. Az ezt követő időszak egy kiegyensúlyozott, lelki békére lelt Nőt mutat be az olvasónak. Az irodalommal bőségesen megtöltött élet kiteljesedik valós szeretettel, felülírva minden rosszmájúságot. A Magyar Írószövetségben végzett áldozatos munka, a legnehezebb időkben való helytállás, a szakadás, folyóiratok életre hívása, mind részletesen átvilágításra kerül. Ugyanakkor a politika alakulása, nevek és pártok színrelépése, harcok és csaták élethű emlékezésben tárulnak elénk, melyek által talán könnyebben megérthetjük a napjainkban zajló eseményeket is. Innentől felgyorsul a könyv, olvasóját szinte gyorsabb lapozásra készítette – bár egyre kevésbé várjuk a befejezést. A világhírűvé vált Jókai Anna élete és a történelmi háttér tisztán tárul elénk. Jó szívvel ajánlom e könyvet: olvassuk és világítsuk át magunkat, érjen célta az írás, legyen útmutató, legyen elvetett mag, mely jó földbe kerül!

(Széphalom Könyvműhely, 2017.)

DUPKA GYÖRGY

TÖRTÉNELMI ZARÁNDOKÚTON A KAUKÁZUSBAN ÉS EURÁZSIÁBAN

(TÖRTÉNELMI SZOCIOGRÁFIA, 3. RÉSZ)

AZ OKTYABRSZKIJI „LÁGERSZERELM” GYERMEKEI

Csoportunk *Lapsin* vezetésével Oktyabrszkij tyurkmeni városrészébe indult. Újból felkerestük a baranyai megyei internáltak szenvedéseinek egykori helyszínét, amely a Partizanszkaja utcában egy dombháton van, ahová az 1701. sz. munkatáborot Groznijből áttelepítették.

A „lágerszerelm” gyermekeinek sorsában osztozott *Jurij Lapsin* alias *Arnold György*, aki a Lapsin nevet nevelőapja után kapta. Észtországból internált, volgai német származású édesanyjától (*Sooms Ludmilla Abertovna*) tudta meg, hogy vérszerinti édesapja, a magyar állampolgárságú *Arnold János* a baranya megyei Szágyró¹ hadifogolyként került a baskírföldi Oktyabrszkij munkatáborába. Itt orosz nyelvtudásának köszönhetően az 1852. sz. lágerrészleg munkavezetője lett. Az egymásra talált szerelmespár összeköltözött, együtt éltek. A kis Jurij 1948. június 20-án született és a lágerben cseperedett fel. Arra is emlékszik, hogy mindenki kedvence volt. Könnyes szemmel mondta el, hogy szüleit tragédiaként érintette egy korabeli hatósági intézkedés, ugyanis egy 1947. február 13-i rendelet megtiltotta a szovjet állampolgárok és a külföldiek közötti házasságkötést. A megszületett gyermekeket a későbbiekben édesanyja nevére regisztrálták. *Arnold Jánost* ez a drákói rendelet kismizte, kategorikusan megtiltották neki, hogy családjával együtt térhessen haza Magyarországra. Fájó szívvel váltak el, és család-egyesítési kérvényeiket a hatóságok évek múltán is sorra visszautasították.

Jurij sokat mesélt a sztálinista korszakban szétszakított családjáról, néhez gyerekkoráról, megosztotta velünk emlékeit. Édesanyját és sorstársait csak 1956. január 1-jén rehabilitálták.

Ekkor és a későbbiekben szerzett élményeit egy 76 oldalas könyvecskében írta le orosz nyelven, ami egy moszkvai kiadónál *Cvetnije sztyekliskij*²

(*Színes üvegdarabok*) címmel 2016-ban jelent meg. Az előszó fölött egy bejegyzés olvasható: „Ajánlja a speckitelepítettek és hadifoglyok emlékének, akik a tujmazini devoni kőolajlelőhely felfedezői és Oktyabrszkij város első építői voltak.” Egy példányt nekem is dedikált a könyvből.

Később **Jurij** édesanyja egy **Lapsin** nevű orosz férfi felesége lett, és a félárva német-magyar gyereket hivatalosan a **Lapsin** vezetéknevével anyakönyvezték. Oktyabrszkij elővárosában, Türkmenyevo negyedben nőtt fel, itt járt iskolába 1958-ig, majd a belvárosban kaptak lakást. 1965-ben érettségizett, majd az Ufai Kőolajipari Főiskolán szerzett mérnöki diplomát.

Szakterületében különböző vállalatoknál dolgozott, majd az *Oktyabrszkij Nyeftjannyik* című városi lap újságírója, a városi művelődési ház dekorátora, dizájnere, plakátfestője és bábkészítője volt. Bútorok formatervezésével is foglalkozott. 1986-ban bábszínházat alapított, amelynek évekig vezetője volt.

A művészi tehetséggel megáldott rajzkedvelő ifjú grafikussá érett, festővé, iparművésszé képezte ki magát. Egyedi látásmódot tükröző munkáival vált ismertté baskírföldi művészi körökben. Szabadidejében verseket, kisprózákat írt orosz nyelven, 1970–2008 közt született verseit és képzőművészeti alkotásainak több másolatát egy kis gyűjteményben jelentette meg, amelyhez először **Renard Hantimirov** írt, akivel együtt újságíróskodott az *Oktyabrszkij Nyeftjannyik* című hírlapnál.³

Műhelyében a képzőművészet több műfajában jeleskedő alkotó munkáit (színes és fekete-fehér könyvillusztrációk, festmények, domborművek, emlékműmakettek stb.) tekintettünk meg. 2011-től a Nyugat-Baskortosztán festőit tömörítő ufai képzőművészeti csoportosuláshoz tartozik és a közös kiállítások állandó szereplője. Ő tervezte és építette meg a fentebb említett várost köszöntő emlékoszlopot is. Büszkén vallja, hogy ebben a tekintetben apja vére csörgedez ereiben, hiszen látgertársai **Arnold Jánost** is művészként ismerték meg: rajzolt, verset írt, zenélt, énekelt stb.

Jelenleg nyugdíjas, felesége a tatár származású **Tatjana**. Ebből a házasságból egy fiú (**Jurijt** néhány éve elvesztette, vízbe fulladt, két árvát hagyott maga után) és egy lány (**Anasztázia**) született. A családfőnek eddig négy unokája van, sorrendben: **Viktória, Kirill, Valéria, Vaszilisza**. Valamennyinek szőke a haja, kék a szeme, fehér a bőre, magukon hordozzák a germán törzsek főbb etnikai vonásait.

Lapsin Jurij alias **Arnold György** előttünk is nyíltan vállalta, hogy hármassal azonos identitású, azaz magyar, német és orosz tudatú, amíg szíve dobog, addig így érez, gondolkodik és teszi a dolgát. Minden vágya, hogy a közeljövőben eljusson Magyarországra, hogy felkeresse apja sírját, meglátogassa közeli rokonait.

A pécsi Német Kör jóvoltából **Jurij Lapsin** alias **Arnold György** találkozott magyarországi unokatestvérével, **Harsányi Zoltánné Rothweiler Mária** nyugdíjas tanárral, aki erre a hosszú útra eljött csoportunkkal. Mária asszonyt – tolmácsi minőségben – elkísértem Lapsin családjához. Ő az Arnold családról összeállított fényképalbumot ajándékozott unokatestvérének, hogy megismerje vérszerinti apja felmenőit, kiterjedt rokonságát. Számomra is leírhatatlan élményt jelentett a közeli rokonok és a család találkozása, hiszen hatvannégy évig nem is tudtak egymásról.

Mindketten a magyarországi Arnold család leszármazottai. Mi, akik szemtanúi voltunk, igen megható pillanatokban részesültünk, amikor az unokatestvérek átölelhatték egymást.

Csoportunk tagja volt **Szenác Mihályné Kusztor (Oberitter) Ilona** is, aki Lapsinhoz hasonlóan egy fogságban szövődött szerelem gyümölcseként látta meg a napvilágot.

Pécs környéki szüleit malenkij robotra szintén Oktyabrszkijba hurcolták. Kiskassai édesanyja, **Oberitter Ilona** akkor 19 éves volt, édesapja pedig **Kusztor János** volt. A lágerben találtak egymásra, és a lágerélet kilátástalansága ellenére családot alapítottak. 1949. április 28-án született meg Marika, az „1701-es láger lánya”. Oktyabrszkijban anyakönyvezték.

Később **Kusztor János** családját kislányukkal együtt hazaengedték, mivel a férj és feleség magyar állampolgár volt.

Hatvanhét év elteltével Marika, az Újpetrei Német Önkormányzat képviselője felkereste szülővárosát, amelynek vezetői mostohán fogadták, hiszen a helyi anyakönyvi hivatalban nem sikerült információt kapnia itteni születési adatairól. Sajnos rossz szájízzel kellett elhagynia Oktyabrszkijt.

AKIK A LEGSZEBB ÉLETÉVEIKET TÖLTÖTTÉK A FOGSÁGBAN

Lapsin vezetésével újból felkerestük a fűrésztelepet, ahol az elbeszélések szerint elsősorban anyja, apja és a pécsváradi elhurcoltak dolgoztak, köztük **Matkovits-Kretz Eleonóra** édesanyja, **Diszlberger Katalin** (Kiskassa, 1922) és keresztanyja, **Papp Jánosné**, valamint **Walterné Müller Judit** nagymamája, **Schultz Istvánné** sz. **Frank Erzsébet**. Mintegy három évig ebben az oktyabrszkiji táborban közel ezer magyarországi és más országból idehurcolt német/sváb férfi és női rabot dolgoztattak. Munkahelyük általában változó volt: fűrésztelep, téglagyár, vasútépítés, olajfinomító, kubikolás stb. Felmentést a munka alól csak télen, legalább harminc fokos hidegben kaptak.

Otterbein Józsefné⁴ a vele készített és alább idézett interjújában elmondja, hogy a dombon lévő kétszintes barakkokban a felső emeletre a nők, az alsó szintre a férfiak kerültek. Negyvenen voltak egy szobában, és az örök sem voltak már olyan szigorúak. A rabok kubikoló munkájukért pénzt kaptak, a láger kapujáig eljövő tatár asszonyoktól savanyú tejet (kumiszt) és egyéb élelmiszercikkeket vásároltak. Sokan meghaltak itt is. Idézem: „*Mikor jöttünk el főnről az első emeletről reggel, mindig ott fekiidtek a létra mellett a halottak. Volt sokszor három-négy is egy éjjel. Akkor jött a kocsi, ilyen lovas kocsi, és akkor ketten csak úgy feldobálták a halottat... Temetésről nem tudok... Elvitték őket és kész. (...) Volt egy vémenéi gyerek is velünk. Az oroszoktól vagy valahonnan megtudta az ember, akié a föld volt, hogy mi krumplit lopunk, és jött, és fogta a kapát tőle és a nyakába vágta. Meghalt szegény gyerek. Onnantól kezdve nem mentünk többet.*” **Otterbein Józsefné** társaival együtt 1949. november 28-án engedték haza.

Arnold Jánosné Gungl Katalin⁵ (1925, Püspöknádasd, ma Mecseknádasd) öt évet élt Oroszországban, illetve a Kaukázusban, majd Szibériában, ott, ahol „*nagyon hideg van, alig terem valami, de az meg nagyon gazdag olajban.*” Tizennyolc évesen vitték el, huszonnégy évesen jött haza. A legszebb életéveit töltötte fogságban. Együtt dolgozott a Volga-menti kitelepitett németekkel, akik borzasztó körülmények közepette, földbe ásott kunyhókban (zemljankákban) laktak. Idézve szavait: „*Nagyon nehéz volt ott az élet. Előbb úgy kellett dolgozni, hogy a kezek életbe jöttek, akkor a lábunkkal kellett valamit kezdeni, hogy az is éljen, hogy ezek nem fagytak le! Akkor néztük egymást, hol az egyiknek az orra elkezdett fehéredni, hol elkezdett fagyni. Akkor hóval dörzsöltük az arcát, és ettől életbe jött, nem fagyott meg.*” Ezeket a túlélési fogásokat a helyi lakosoktól, oroszoktól, a volgai németektől, a helyi tatároktól, baskiroktól tanulták, akikkel meglehetősen jó baráti kapcsolatban álltak. Ahogy mondja, nemcsak a fagy-, hanem az éhhalállal is meg kellett küzdeniük, mert alig volt ételük, azt a keveset is be kellett osztani, hogy életben maradjanak. A rabok reggelire itt is káposztalevest és egy darab fekete korpakenyeret kaptak, ebéd sosem volt. Munkából hazatérve kaptak „*5-6 darab ilyen kishalat, ilyen sós halat, olyan volt, mint a kisujjam, és ez volt a vacsora. Akkor ittunk sok vizet, hogy tele legyen a hasunk. Jaj, nem is jó beszélni róla...*” Az ő családját is „*kikezdte a háború*”, az elhurcolás, bátyját elvitték katonának, apját, őt és nagynénjét Oroszországba munkára – „*az már az úton meghalt... És hány ilyen család van!*”

Streibl Róza⁶ húsz éves volt (1923, lakhely Vókány), amikor kiskassai, devecesteri társaival együtt elvitték Újpetrére, innen Kozármisleny útvonalon

át Pécsre, a helyi Lakits laktanyába, majd 5 hétig vonatoztak Oroszországba. Dolgoztatták őket Dnyepropetrovszkban, majd a Kaukázusba (Groznijsba) kerültek, ahol az „*embert számmal hívták, nem a nevével!*” Az övé 2227-es volt. Itt főleg sáncokat ástak. Végül az Urálba kerültek. Ide Magyarországon kívül Szerbiából és Romániából is kerültek rabok. Ők is svábok, illetve erdélyi szászok voltak. Együtt dolgoztak az ide telepített Volga-menti német családok tagjaival. Ők napszámba jártak, többet fizettek nekik. **Streibl Róza** összesen öt évig volt távol hazájától. 1950. október 6. éjjelén ért haza.

A határon túliakkal készült interjúk között szerepelt a bácskai **Ábel János**⁷ vallomása is, akinek a Csében/Dunacséb/Celavero nevű sváb településen letelepedett családjából édesanyját vitték ki Oroszországba. Úgyszólván az egész családja megszervezte a második világháborút és annak következményeit. Ebben a községben 1800-2000 német élt. 1944 októberében vonultak be a szovjet csapatok Bácskába a szerb partizánokkal együtt. December 28-án hívták be édesanyját a helyi iskolába, közölték vele, hogy december 31-én elviszik őket a Szovjetunióba. Karácsonytól szilveszterig közel 114-120 főt vittek el, 19 napig utaztak marhavagonban. Valahol az Urál hegységben volt a táboruk (Bokovo, Druzskovka környékén), ahol főleg bácskai svábok voltak. Másnap már levitték őket a bányába dolgozni, tavasszal és nyáron mezőgazdasági munkát végeztek. A hastífusz terjedése kritikus időszak volt: „*nagyon sokan meg is haltak benne. Aki fejtífuszt kapott, az általában meg is halt. A másik a dizentéria, a hasmenés nagyon levette őket a lábukról.*” Csalánnal és csalágyökérrel gyógyították egymást, túlélte, 3,5 év után, 1948 táján jött haza.

A felvidéki **Bartók Lajos**⁸ (Görgő, ma: Spissky Hrnov, Szlovákia) húszévesen hurcolták el ún. „*három napos munkára*”. *Kassán* volt a gyűjtőpont, szülőfalujából közel 100 főt vittek ide. Csak azt engedték haza, aki még nem töltötte be a 18. életévét, illetve süketnéma vagy béna volt. A szlovák hatóság emberei az oroszoknak adták át őket. *Eperjesen* keresztül a lengyelföldi *Sanok* gyűjtőtáborba kerültek, onnan vonatszerelvényen utaztak 26 napot, először a *Kujbisevi* 2. lágerbe kerültek, ahol 2500 fő raboskodott. Egyébként közel 30 ezer rabot foglalkoztató 15 táborrészleg volt ebben a városban. Egy ideig az itteni gyárban dolgoztak, majd a transzport egy részét a Kaukázusba, a másik részét az Urál térségébe irányították. Túlélését az élni akarásnak, az összefogásnak is köszönheti. A falubelijeivel testvérszövetséget kötöttek, vigyáztak egymásra, és mint mondja: „*ki mit tudott szerezni, azt megosztottuk, és így mind a hatan haza tudtunk térni. Ha kevés is volt, de mégis tápláltuk egymást. Egyszer el voltunk keseredve, mert azt mondta nekünk az orosz tiszt, hogy kapott egy parancsot, hogy akit civilből*

vittek el, azokat civillágerbe kell áthelyezni. És azt mondta nekünk jóindulatból ez az orosz tiszt, hogy változtassuk meg a vallomásunkat, mert mi mindenütt mondtuk, hogy minket három napi munkára vittek el. Ők ezt szégyellték, és ezért Moszkvából kaptak parancsot, hogy távolítsanak el minket a katonafoglyoktól, vigyenek civillágerbe, mert ottan volt nagy orosz civil láger, oda. Muszáj volt megváltoztatni, valamilyen alakulatot beírni, én soha nem ismertem ezeket az alakulatokat, én is mondtam valamit, azt se tudom. A 21-es gyalogezredet mondtam, máskülönben minket áttettek volna a civil lágerba. Ebben annyiban volt jobb, hogy itten mégis nemzetközi egyezmény volt életben. Orvosnő kóstolta az ételt, hogy meg lehet-e enni, ha nem, akkor nem hagyta kiosztani. Télen kaptunk téli ruhát, amit a frontos halottakról szedtek le, csupa vér volt, de mégis meleg volt.”

A hazatérésük is körülményes volt, a transzportokat Máramarosszigetre irányították, itt újra névegyeztetés történt, ha valakinek a nevét megkeverték, mert az illető ellenkezett, visszavitték a küldő lágerbe. Egyébként 1948-ban a már Romániához tartozó Máramarosszigeten magyar kormánybiztosok fogadták a hazatérő hadifoglyokat: *„Ezek megsúgták, hogy mondjuk magunkat anyaországinak, mert a felvidékiek visszamaradtak Máramarosszigeten, mert Csehszlovákia nem akarta kiváltani őket. A jugoszlávok meg éhségstrájkot tartottak, mert ők annyian összegyűltek ottan, a jugoszláv kormány meg nem volt hajlandó őket kiváltani, mert a költséget ki kellett valakinek fizetni. Mi magyar anyaországinak mondtuk magunkat, majd aztán Debrecenben tűnt ki, hogy lényegében mink Szlovákiához tartozunk.”* A felvidékiek végül a zöldhatáron átszökve jutottak haza, nem büntették meg őket.

Nem mindenkinek volt egyforma a hazaérkezése. Egyesek betegek voltak, ők hamarabb hazakerültek. **Bartók Lajos** elmondása szerint sokan őutána kerültek haza: *„mert a bátyám is volt. Ő Kijevbe volt, ő karácsonykor jött, én augusztusban, 1948-ban. De egy a Kardos János nevezetű ember, ez 5 évig volt oda, ő a Kaukázusban volt, ahol az a sok ember meghalt, mert 32 meghalt Görgőről.”*

A magyarországi svábok hazatérésének folyamata is több fázisban zajlott, egy részüket az NKVD irányításával erőszakkal Németországba szállították, mondván, Magyarországon megkezdték a németek kitelepítését.

Mások hazajöttek, és a kitelepítés várt rájuk és hozzátartozóikra. Az is megtörtént, hogy a családtagokat már rég kivitték Németországba, és egykori házukban idegenek laktak.

Sokaknak végül mégis sikerült eredeti otthonukba visszatérni. Egyes településeken a vegyes házasságban élő, elmagyarosodott sváb családokat békén hagyták.

A felvidéki hadifoglyokhoz, civil internáltakhoz hasonlóan a délvidékieknek, erdélyieknek és a kárpátaljaiaknak is választaniuk kellett a megcsonkított Magyarország és az idegen uralom alá került szülőföldjük között. Akadtak olyanok is, akiknek nem volt családjá, közeli hozzátartozója, illetve saját jövőjük érdekében, egyéni számításból a magyar hazát, az anyaországot választották.

ELŐKERÜLT OKIRATOK A VITATOTT ÉS LETAGADOTT LÁGEREK LÉTEZÉSÉRŐL

Oktyabrszkijba történő második látogatásunk idején **A. N. Smelev**, a helyi közigazgatási hivatal elnöke egyszerűen letagadta, hogy a város építésében magyarországi civil internáltak és hadifoglyok vettek részt. Továbbá tagadta, hogy a város területén 1945–1950 között munkatáborok üzemeltek volna. Megjegyzendő, hogy a pécsi Német Kör és a város vezetősége közti levélváltások sokaságából az is kiolvasható, hogy eleinte támogatták a Lapsin által tervezett emlékmű harmadik változatának felállítását, ám miután a város veteránszövetsége kategorikusan ellenezte az emlékjel-állítási akciónkat, a város vezetősége is meghátrált és megtagadta az engedélyek kiadását. A város vezetőjének és a veteránszövetség elnökének valótlán állításait sikerült megcáfolni több, azóta feltárt levéltári irattal. De ez sem érdekelte őket, durva, elutasító hangnemben közölték Lapsinnal, hogy az *„egykori fasiszták, illetve a magyar és német foglyok leszármazottaival nem fognak együttműködni”*. Figyelmen kívül hagyták azt is, hogy a helyi városi levéltárban **Kasapov** helytörténész (Lapsin barátja) által felkutatott, előkerült iratsomók meggyőzően igazolták Oktyabrszkij és vonzáskörzete területén a vitatott és letagadott lágerek létezését.

A kérdés tisztázásában **Borisz Hrisztov** ufai újságíró is segíteni próbált, aki az oktyabrszkiji múzeum vezetőinek biztatására arra vállalkozott, hogy ismeretterjesztő cikksorozatot ír a Baskíriába hurcolt magyar és német hadifoglyok, civil internáltak és a Szovjetunió régióiból ide száműzött különböző nemzetiségű csoportok szenvedéseiről. Azonban, mint később kiderült, nemes kezdeményezése elakadt, mivel az ufai levéltárakban az általa keresett anyagok nagy részét titkosították. Másrészt az NKVD által kezelt és őrzött, a lágerek ügyviteli okmányait, a foglyok kartonjait, a temetőkönyvek anyagait tartalmazó fondokat csak a moszkvai levéltárakban lehet kutatni. Megjegyzendő, hogy ezután tőlünk kért a civil internáltakkal kapcsolatos visszaemlékezéseket, más fellelhető iratokat, de cikksorozata így sem született meg.

További tényfeltáró tevékenységünk előmozdítását elsősorban Lapsinnak köszönhetjük, akinek a közvetítésével **Kasparov** helytörténész rendelkezésünkre bocsátotta a birtokában lévő NKVD-dokumentumok másolatait. A későbbiekben a város vezetőségének dacos tagadását csakis ezekkel az 1947–1952 között keletkezett dokumentumokkal tudtuk megtörni.

Vajon ezek a dokumentumok miről mesélnek? Lássuk sorjában.

1947. december 12-én Oktyabrszkij város népképviselői végrehajtó bizottságának elnöke *Igazolást*⁹ adott ki arról, hogy a 1701. sz. munkásszázad számára a folyó év december 12-én egy 30x30 méteres földterületet jelölt ki az elhunyt internált németek eltemetésére, amely Oktyabrszkij város észak-nyugati térségében, a városi polgári temetőtől 500 méterre található.

1949. május 25-én **Kocsergin főhadnagy**, a 1701. sz. munkásszázad parancsnoka a hatáskörébe tartozó internáltak Oktyabrszkij városban létesített temetőiről hivatalos *Emlékeztető*¹⁰ készített. Ebből megtudjuk, hogy az *1. sz. temető* az oktyabrszkij városi polgári köztemető peremén létesült, és az eltelt időszak alatt itt 9 internált személyt hantoltak el. A sírokat a hivatalos előírások alapján ismertetőjelekkel látták el.

A munkásszázad *2. sz. temetője* szintén Oktyabrszkij városban található, 700 méterre az észak-nyugati irányban lévő polgári temetőtől, illetve a 200 méterre lévő Fluding mellett van. Ide 7 internált személyt temettek el.

Az Urussu állomástól dél-keletre, 1 km-re, és az erőműtől 800 méterre, dél-nyugatra lévő sírkertben 1 internált van eltemetve.

Az 1947. december 12. és 1949. május 25. közötti időszakban összesen 17 internált halt meg, valamennyien a 1701. sz. munkásszázad mobilizált munkásai voltak. A nevük sajnos mindmáig ismeretlen.

A Feljegyzéshez **Kocsergin főhadnagy** a munkásszázad 1. és 2. sz. temetőiről készített helyszínrajza¹¹ hozzátartozik.

Az oktyabrszkiji 1701. sz. munkásszázad 1. és a 2. sz. egymással szomszédos sírkertjét elhagyatott állapotban találtuk. A vasút mellett terül el, és az 1952-ben bezárt polgári temető veszi körül. Bejárat felőli részén már a sírokon elhelyezett garázsok és egyéb épített objektumok sorakoznak.

2016 júliusában – hatósági engedély nélkül¹² – a helyi értelmiség és a volgai németek aktivistáinak támogatásával felavattuk Jurij Lapsin *Kereszt angyal* nevű emlékjelét a Mullin 1 temetőben, melyet kérésünkre **Konsztantin atya**, a helyi pravoszláv pap felszentelt, és közösen imádkoztunk halottaink lelki üdvéért, akiket ima nélkül temettek el. Az emlékjel építése érdekében nem tartottuk célszerűnek, hogy az alábbi mondatot végül

felvesszük rá: „1944-TŐL MAGYARORSZÁG TERÜLETÉRŐL INTERNÁLT POLGÁRI LAKOSOK EMLÉKÉRE. ÁLLÍTATTA A MAGYARORSZÁGI NÉMETEK PÉCS-BARANYAI NEMZETISÉGI KÖRE A SZOVJETUNIÓBA HURCOLT POLITIKAI FOGLYOK ÉS KÉNYSZERMUNKÁSOK EMLÉKÉVE ALKALMÁBÓL 2016.” Azonban a koszorúra kötött nemzeti színű szalagon mégis szerepelt ez a felirat.

A gyászszertartáson is elhangzott, hogy korábban ide lettek elhantolva a Magyarországról internált magyar és német rabok és a városba deportált, száműzött volgai németek.

A városi hatóság emberei távol maradtak, csupán a helyi televízió riportereit küldték ki, hogy a szertartás és a megemlékezés menetét felvegyék. Az emlékbeszédet tartó szónokokkal interjú is készült.

A koszorúzással egybekötött közös megemlékezésre eljöttek a helyi civilszervezetek képviselői is: **Greb Voldomar**, a helyi, a Volga-mentéről származó, ide telepített német családokat összefogó egyesület elnöke, **Raul Gaun** Berlinben élő történész, író, **Kasapov Ravil**, a Nyomkeresők helyi múzeumának igazgatója, valamint Oktyabrszkij város magyarbarát értelmiségének képviselői (**Szergej Telicsko** vállalkozó, **Ruszlám Kamaletgyinov** sportoló, **Vladimir Dobrin** oktató, **Oleg Nyikolajev** építész, **Ragyik Gabdulin** grafikus, **Albert Uszmánov**, az Alkotók Háza vezetőségi tagja, **Vjacseszlav Muhin**, **Ruszmán Uszmánov** és mások).

OKTYABRSZKIJ: A 9001/1. SZ. LÁGER TEMETŐJE

Lapsin Jurij barátjának, **Kasapov Rail Akramovicsnak**, a *Zsivi Zsemlja* nyomolvasó osztag vezetőjének köszönhetően újabb forrásanyagokkal tudjuk igazolni, hogy Oktyabrszkij város területén a fentebb említett munkatáborokon (az 1852. sz. mobilizáltak munkalágerére és az 1., 2. sz. lágerrészlegre, az 1701. sz. munkásszázadra gondolunk) kívül más lágerek is léteztek.¹³

A címre is eljuttatott, 1949–1950 között keletkezett 14 levéltári iratmátsolat áttanulmányozása során derült ki, hogy az 1947-ben felállított 9001/1. és 2. sz. német hadifogoly főlager lágerrészlegeivel együtt szintén Oktyabrszkijban működött, és a Baskír ASZSZK MVD OPVI táborrendszeréhez tartozott.

Az 1949. május 24-i keltezésű *Jegyzőkönyvben*¹⁴ a lager felelős vezetőinek megállapítása szerint a 9001/1. sz. lager temetője 1947. május 25-én került megnyitásra. 1947–1949 között összesen 42 sírhantot vettek számba. Ebből a 9001. sz. fő tábor 1. lágerrészlegének 34 elhunyt foglya közül 1947-

ben 19, 1948-ban 14, 1949. május 24-ig 1 főt helyeztek örök nyugalomra. A 9001. sz. fő tábor Zaitovszki 2. sz. lágerrészlegéhez 8 sírhant tartozott.

A lágereközpontban a titkosított jelzésű iratokat (a halottakat orosz ábécé sorrendben nyilvántartott temetőkönyv, személyi kartotékok stb.) az előírások alapján szigorúan őrzik.

Az említett *Jegyzőkönyv* szerzői megállapítják, hogy a lágérhez közeli temető működtetésével és használatával kapcsolatban hivatalos hatósági engedéllyel nem rendelkeznek. A szemle idején több sírhantot erősen megrongálva találtak, sok helyen nincs feltüntetve az elhunyra utaló tábla és számozása, valamint a meglévők is több esetben eltérnek a temetőkönyvben lévő adatoktól.

A lágér- és temetőkönyv ellenőrzése folytán az is kiderült, hogy 1947 folyamán négy hadifogoly másutt, nevezetesen a Zaitovszki temetőben lett minden ismertető jel nélkül eltemetve. Ufa város temetőjében 1948-ban 3 hadifogolyt helyeztek ottani sírba.

Az ellenőrző bizottság 1949 májusában 2 napos határidőt adott az illetékes lágervezetőknek, hogy küszöböljék ki a mulasztásokat: a hadifogoly-temetőket körbevevő kerítés megjavítása, a sírhantokon a temetőkönyv alapján helyezték el az ismertető jeleket, táblákat, azon tüntessék fel az elhunyt nevét, hivatalosan regisztrálják be a temetőt a helyhatóságnál, ennek határozatát juttassák el a Baskír ASZSZK MVD OPVI táborrendszer vetőségenek címére.

A *Jegyzőkönyvet* a következő tisztek írták alá: **Grigorjev kapitány**, a Baskír ASZSZK MVD OPVI táborrendszer meghatalmazottja, továbbá a 9001/1. sz. lágerrészleg képviselőjében **Liszenko kapitány**, **Petuhov kapitány**, **Pojarkov főhadnagy**.

A 6. sz. 1950. január 6-án keltezett *Jegyzőkönyv*,¹⁵ amelyet „titkosított” iratként jegyezték, a már fentebb idézett 1949. május 24-én keletkezett *Jegyzőkönyvhöz* szorosan kapcsolódik. Ebből megtudjuk, hogy az Oktyabrszkijji ORB 9001/1. és a Zaitovszki ORB 2. sz. lágér temetőjében az 1947–1950 közötti időszakban összesen 43 sírhantot vettek leltárba, egy fővel a korábbi 8-ról 9-re növekedett a *Zaitovszkban* eltemetett hadifoglyok száma. Megjegyzem, hogy az 1949. május 24-én keltezett *Jegyzőkönyv* adataihoz képest az 1950. január 6-án keltezett *Jegyzőkönyvben* tévesen felcserélték a 2. és az 1. sz. lágerrészlegek temetőinek adatait. A közölt számadatok azonban összességében megegyeznek. A hivatkozott *Jegyzőkönyvet* egyébként az ASZSZK MVD OPVI táborparancsnokság rendeletének értelmében, pontosabban a temetők átadásának (átadó: **Batalov hadnagy**, a 2. sz. ORB képviselője) és a temetők átvételének (átvevő: **Ogyinokov kapitány**, Oktyabrszkij város MVD

képviselője) esetét rögzítő irat, az 1949. december 3-i keltezésű N-2/0199 hivatkozási számú parancs, 1 DSZD parancsnoki utasításra készült. Az irat 3. pontja külön kitér arra, hogy 4 hadifogoly holtteste Zaitov falu polgári temetőjében van eltemetve. A 4. pontban kihangsúlyozzák, hogy a hadifoglyok sírkertjét fakerítéssel körbekerítették, a rendbe hozott sírhantokon számozott táblák vannak elhelyezve. Csatolják a temetők térképvázlatát is.

Az iratokból az is kiolvasható, hogy 1950-től Oktyabrszkijban a 9001/1. és a zaitovi 2. sz. lágerrészleget teljesen felszámolták, illetve máshová telepítették át. A hadifogolytemetőket a város belügyi főosztályának hatáskörébe adták át. Ebből az is kikövetkeztethető, hogy a későbbi években a város vezetősége kegyelet nélküli döntést hozott: az úgynevezett „*fasiszta hadifoglyok*” rendezett temetőit sorra felszámolta, likvidálta. A kiadott építkezési engedélyek alapján a sírkertekre különböző ipari objektumokat emeltek.

A leírtakat alátámasztja az Oktyabrszkij város népképviselőinek végrehajtó bizottsága által 1950. január 7-én meghozott *Határozata*,¹⁶ amely a Verhnye-Zaitov településtől dél-nyugati irányban 2 km-re lévő hadifogolysírkert bezárásáról rendelkezett, és a további temetkezések leállítása mellett döntött, valamint kötelezte a temetőért felelős 2841. sz. katonai helyőrség parancsnokát, hogy zárókerítést helyezzen el a folyó év április elsejéig. A kiadott *Határozat* hiteles aláírói: **R. Zakirov**, Oktyabrszkij város népképviselői végrehajtó bizottságának elnöke és **G. Bagramov**, Oktyabrszkij város népképviselői végrehajtó bizottságának titkára.

Visszatérek az időrendben keletkezett 3. sz. irathoz,¹⁷ amely az 1949. május 24-i *Jegyzőkönyv*ben lefektetett hiányosságok kiküszöbölésével kapcsolatos. A kézzel írt feljegyzést ebben az okiratban említett ellenőrző bizottság részére **Pojarkov főhadnagy** készítette. Beszámolt arról, hogy a 9001/1. sz. lágerrészlegtől 200 méterre dél-nyugati irányban, 2 km-re Zaitov településtől kialakított hadifogoly-temető kerítését megjavították, a sírhantokon nevesített, számozott táblákat helyeztek el.

A 4. sz. irat¹⁸ részletes térkép, a város fontosabb objektumainak, temetőjének vázlatát ábrázolja, és bemutatja a város szélén elterülő központi polgári temetőt és a tőszomszédságában külön kialakított 9001/1. sz. lágerrészleg hadifogolytemetőjének sémáját. A sírhantok a 40. sz. építkezési munkaterület peremén vannak bejelölve.

Az 5. sz. irat¹⁹ a 2840. és a 2841. sz. katonai tábor 1. és 2 sz. hadifogoly-temetőjének térképvázlatát mutatja be.

Az 1. sz. temető térképvázlata szerint Oktyabrszkij város és a Narisevo lakótelepet összekötő Kooperatív és Észak/Szevernaja 2,5 km-es útszakasz

mentén létesített tehergépkocsi-javító üzemtől 200 méterre, az 1. sz. Építkezési Igazgatóságtól 100 méterre, illetve a két objektum között kialakított hadifogoly-temetőben – az 1947–1949-ben keletkezett iratok szerint – 10 főt hantoltak el. Oroszból történő átírás szerint közlöm a neveket: az 1. sz. sírban *Poppe Hans Hans* (1911), a 2. számúban *Karnker Walter Jamil* (1912), a 3. számúban *Fribe Herman Aviust* (1905), a 4. számúban *Galov Valentin Franc* (1921), az 5. számúban *Rezing Franc Engelberg* (1915), a 6. számúban *Bekman Villi Karl* (1913), a 7. számúban *Müller Csajnriz Mihael* (1913), a 8. számúban *Bolender Karl Hans* (1914), a 9. számúban *Fiser Gans Dítirh* (1920), a 10. számúban *Bosncerdser Bernhard Johan* (1915) van eltemetve.

A 2. sz. temető térképábrázolata Oktyabrszkij város és a Narisevo lakótelepet összekötő Kooperatív és Észak/Szevernaja 2,5 km-es útszakasznak 1 km-es bekötőútját is ábrázolja, amelynek végén feltüntették a 9001/1. sz. lágert és a mellette létesített 2840. és a 2841. sz. katonai helyőrséget. Mögötte kb. 200 méterre alakították ki a 9001/1. sz. lágertemetőt. Itt 1947–1949 között összesen 9 főt temettek el. Oroszból történő átírás szerinti nevek: az 1. számú sírban *Lederla Georg Fridrih* (1912), a 2. számúban *Jan Verner Kurt* (1928), a 3. számúban *Smidt Walter Adolf* (1901), a 4. számúban *Mende Ottó Péter* (1921), az 5. számúban *Zelm Ottó Johan* (1903), a 6. számúban *Suld Anton Anton* (1920), a 7. számúban *Morgenrot Kurt Henrik* (1923), a 8. számúban *Fon-Danvic Hans Joahim-Cugo* (1921), a 9. számúban *Fiser Hans Dítirh* (1920), a 10. számúban *Dikman Dítirh Herman* (1892) nyugszik.

1949. december 14-én az 55. regisztrációs szám alatt Oktyabrszkij város Kommunális Gazdasági Osztálya *Igazolást*²⁰ adott ki arról, hogy a 2840. sz. katonai helyőrség mellett létrehozott hadifogolytábor részére 1947. augusztus 5-én temetőterületet utalt ki. A parcella a 2,5 km-re lévő Oktyabrszkij város észak-nyugati körzetében van, 200 méternyi távolságra az Oktyabrszkij-Tujmazi útvonaltól. Mivel a város területének bővítésére kijelölt területen a SZU-1 cég építkezése folyik, ezért a korábban kijelölt temető területét az itteni szervezetek elfoglalták. Így számolták fel három év után ezt a hadifogolytemetőt is.

OKTYABRSZKIJ: ORB 9001. SZ. FŐLÁGER, MOSZKOVKA TELEPÜLÉS 3. SZ. LÁGERRÉSZLEGE

Szrjabkov főhadnagy, az itteni lágerek egyik törzsparancsnokának 1949. május 25-én írt *Feljegyzéséből*²¹ szereztünk tudomást arról, hogy az ASZSZK MVD OPVI táborparancsnokság Oktyabrszkiji ORB 9001. sz.

főlágerének volt egy Moszkovka település közeli 3. sz. lágerrészlege is. Ennek hadifogoly-temetője feltételezhetően a faluhoz közeli észak-nyugati domboldalon, a dél-keleti irányba vezető Oktyabrszkij–Urusszu közúttól számítva 1000, az erdő szegélyétől pedig 400 méterre helyezkedett el. Az irat az 1949. május 24-én keltezett *Jegyzőkönyv* csatolmánya, amely a hadifogolytemetőik állapotát felmérő bizottság kérésére készült.

1949. október folyamán Oktyabrszkijban egy újabb *Jegyzőkönyvet*²² állítottak össze, amelyben arról esik szó, hogy **Parkin M. F. főhadnagy**, a 2842. sz. katonai helyőrség megbízott törzsparancsnoka a 9001/3. sz. táborrészleg hadifogoly-temetőjének a további felügyeletét **Vaszilij őrnagynak**, az MVD GO Oktyabrszkij Belügyi Főosztálya parancsnoka helyettesének átadja. Erre kötelezi a feleket az SZSZKSZ Belügyminisztériumának 1949. május 25-i, N-324. sz. rendelete és a 2842. sz. katonai helyőrség parancsnokának 1949. július 7-i N-3/SZO1173. sz. parancsa.

A leírás szerint az említett hadifogoly-temető rendezett állapotban van, be van kerítve, a halmokon – a temetési könyvvel megegyező – ismertető jeleket, számokat helyeztek el. Területe dél-keleti irányban, az 1 km-re lévő Oktyabrszkijhoz tartozó Moszkovka település körzetében van.

A *Jegyzőkönyvhöz* a hadifogolytemetőről készült kétféle térképvázlatot is csatoltak.

Az első *helyszínrajz*²³ szerzője **Parkin M. F. főhadnagy**, az SZSZKSZ MVD 2842. sz. katonai helyőrség megbízott törzsparancsnoka, aki a 9001/3. sz. Moszkovka település közeli láger hadifogolytemetőjét személyes rajzával örökítette meg (az egyszerűsített temetővázlatot²⁴ **Rjabkov főhadnagy**, a láger törzsparancsnoka készítette).

A temető helyrajzán a következő fontosabb földrajzi pontok, objektumok kerültek feltüntetésre: az Ik folyó és az Oktyabrszkij–Urusszu közötti területen Moszkovka település terül el. Az Ik folyón is átívelő főút észak-keleti oldalán útelágazás vezet Makszjutovo település irányába. Az út torkolatánál az MVD 9001/3. sz. lágerrészleg barakkjai kerültek felállításra. A tábor szálláshelyétől jobbra, kb. 1000 méterre, az erdőszegélytől kb. 400 méterre, a karsztdombok alján van bejelölve a hadifogolytemető. Az előírások szerint a temetőt háromszor 25 sírnyi négyszögre osztották. Minden négyszögben van 5 sor, és minden sorban 5 sír. A sírok száma feltételezhetően kb. 75. Névsort nem mellékeltek.

A derékszöget képező utak fölött, az Oktyabrszkij–Urusszu főútszakasz és Makszjutovo település felé a főútból leágazó út északi oldalán, amely

területet északon az Ik folyó határol, volt a hírhedt Alabastrom gyár, mellette az útépitők szerelóműhelye, a másik oldalán pedig a gyár lakótelepe. Tehát a hadifoglyokat a kőfejtőben és az alabástromot feldolgozó gyáregységben foglalkoztatták.

A helyi lakosok visszaemlékezése szerint a felsorolt munkatáborok rabjai Oktyabrszkij város 5-10 km-es körzetében lévő településeken is foglalkoztatták (Moszkovka, Mullin-1, Mullin-2, Alekszandrovka, Bugulma, Pervomajszkoje stb.).

A Szovjetunió összeomlását követően, 1991 decemberében a *Baskíria* című napilap 5. számában *Az emberi maradványok nem jelentenek veszélyt* címmel vitasorozatot indított annak kapcsán, hogy Oktyabrszkij város vezetősége a helyi magyar, német hadifogoly-temetők kérdésével nem akar foglalkozni, miközben szemet hunynak afölött, hogy a rabtemetőkre új épületeket emelnek.

A cikksorozathoz hozzászólt *Garipov M.*,²⁵ Oktyabrszkij város egykori főépítésze. Ő kategorikusan ellenzi a hadifogoly-temetők felszámolását, ám ha mégis elkerülhetetlen lenne, azt javasolta, hogy az emberi maradványokat exhumálni kell, ezt követően pedig meg kell szervezni az áttemetésüket olyan helyre, ahol senkinek sem lesznek útjában, továbbá az itt számba vett halottak névsorát a sajtóban is le kell közölni, hogy a jövőben jelentkező hozzátartozók a tömegsírok fölött fejet hajtsanak, koszorúzzanak és gyertyát gyújtsanak.

Az újság ugyanebben a számában leköszölte *Haun R.*,²⁶ az oroszországi németek Újjászületés Szövetsége oktyabrszkiji alapszervezete elnökének cikkét is, aki a német–orosz megbékélés jegyében a hadifogoly-temetőkben, a városok parkjaiban emlékművek állítását sürgette. Mindkét cikkíró javaslata süket fülekre talált az eltelt 24 esztendőben.

A helyi német szervezet egykori elnöke, *Haun* jelenleg Berlinben él, onnan segíti anyagi és erkölcsi vonatkozásban itt maradt földijeit. A szervezet tagjai Oktyabrszkijban is köztiszteletnek örvendő *Voldomar Alekszandrovics Greb* elnökükkel együtt úgy döntöttek, hogy nem vándorolnak ki, Oktyabrszkijban maradnak. A hagyományörzés tekintetében elszántak, a családtagjaikat, a fiatalokat is arra buzdítják, hogy ne adják fel nyelvüket, identitásukat, erről győződünk meg, amikor több órás eszmecsere-t folytatunk a helyi német közösség aktivistáival, a klub vezetőivel.

Két akcióban is sorsközösséget vállaltak velünk. Ott voltak a Mullin-2 temetőben, amikor közösen, polgári engedetlenséget gyakorolva felszenteltettük a magyar és német halottak tiszteletére állított emlékjelet.

A város vezetőinek tiltása ellenére is eljöttek a városi múzeumba, hogy kibeszéljük közös fájdalmainkat, és egy rögtönzött kiállítás keretében bemutatassuk a magunkkal hozott malenkij robottal kapcsolatos tárgyi emlékeket, kiadványokat.

VILÁGHÁBORÚS ÉS MALENKIJ ROBOT EMLÉKHELYEK TATÁRFÖLDÖN

Az uráli régió keleti, délkeleti részén elterülő Baskíriát – Oktyabrszkij térségében, két időzóna határában – a Tatárföldtől az Ik folyó választja el. Így a baskíriai időzónából az Ik folyó hídján áthaladó mikrobuszunkkal a tatárföldi, hivatalosan a moszkvai időzónába (UTC-hoz viszonyítva +3/MSK) kerültünk.

A 68 ezer km²-es Tatárföld összterülete a kelet-európai-síkságon fekszik, ahol 3 868 537 fő él. A 2002–2016-os itteni népszámlálási adatok szerint ennek 52,92%-a tatár, 39,49%-a orosz, 3,35%-a csuvas. Több mint 160 ezer fő egyéb etnikai csoportokhoz tartozik (udmurtok, ukránok, mordvinok, marik, krjasen tatárok, baskírok, azeriek, fehéroroszok, örmények, üzbégek, tádzsikok, zsidók, németek, kazakok, grúzok, moldávok, romák, lezgek stb.). Megjegyzendő, hogy a 800 főnél kisebb csoportok között egykori magyar emigránsok, hadifoglyok, internáltak, főleg Kárpátaljáról elszármazottak asszimilálódott utódai is élnek.

A Tatárföld szomszédos területei északra a Kirovi terület, észak-keletre Udmurtföld, délkeletre Baskíria és az Orenburgi terület, délre a Szamarai terület, délnyugatra az Ujanovszki terület, nyugatra és észak-nyugatra Csuvasföld és Mariföld. A hatalmas méretű sztyeppék legmagasabb pontja 343 méter. Tatárföld átmérője észak-déli irányban 290 km, kelet-nyugati irányban 460 km. Főleg a Volga és a Káma folyók között helyezkednek el, síkságait ettől kisebb, nagy részén hajózható folyók (Ik, Belaja, Vjatka) is átszabdalták. Legnagyobb tava a Qabanka. Ezen kívül a Káma mentén több, 40 kilométer szélességet is elérő, jól hajózható, halakban gazdag víztározó, például a híres kujbisevi, nyiznsnyekamszki víztározó van. Az utóbbin Jelabuga felé áthaladtunk, az itteni vízierőmű építésén – a levéltári adatok és visszaemlékezések szerint – magyar és német rabok is dolgoztak.

Egyébként Oroszország egyik leggazdagabb köztársasága Tatárföld, amely egy vallásilag toleráns muszlim terület. A két legnagyobb iparág az olajipar és a gépipar (Kamaz). Kőolajban, gázban, gipszben és még számos ásványi kincsben gazdag terület, amelyeknek 1944–1950 közötti kitermelésében, feldolgozásában ugyancsak alkalmazták magyar hadifoglyok és

A Tatár földön diszlokált NKVD/MVD, GUPVI hadifogolytáborok, láger-részlegek temetőinek jegyzéke, amelyekbe magyar hadifoglyokat és internált civileket is temettek

Nr	Település (temető)	A láger működési ideje (megtől meddig folytak temetések)	Tábor és táborrészleg, hadifogoly-temető, táborparancsnokság	Magyar sírok száma	Német sírok száma	Összesen
1.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Jelabuga/Elabuga, Arszkij Arszk temető	1945.06.–1949.03.	Jelabugai főtábor száma: 97. 700 m északra Jelabugától. Jelabugai körzet. Na területi gorodszkogo kladbicsa, külön hadifogoly-temető, fennmaradt teljes egészében 2 parcella.	2	707	709
2.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Arszkij Arszk	1940–1949	Arszki 3655. sz. kórház. Arszktól 1500 m-re keletre, a Kazán-gorkijji országúton, az úttól jobbra 50 méterre. Hadifogolytemető. Teljes egészében fennmaradt, erdő nőtte be.	103	1810	1913
3.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Volzsszk	1945. 05.–1948. 03.	Volzsszk, 119. sz. főtábor 5. altábor részleg Volzsszk, Volzsszki körzet (Mari ASZSZK),	2		2
4.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Kazán	1945. 05.–1948. 03.	Kazán, 119. sz. főtábor 3. altábor részleg Kazán, Szverdlovszki kerület, Arhangelszki temető	18/2		20
5.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Zelenodolszk		Zelenodolszki 119. sz. főtábor, 1. altábor részleg			
6.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Kukmor		Kukmor, 374. sz. főtábor, 2. altábor részleg			
7.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Lubjanszkij		374. sz. főtábor, 2. altábor részleg			
8.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Bjatszkie Pojan járás, Bjatszkie Pojan település		Bjatszkie Pojan, 374. sz. főtábor 4. altábor részleg			
9.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Buguljma		Buguljma, 373. sz. főtábor, 3. altábor részleg			
10.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Kamszkij		Kamszkij, 373. sz. főtábor 2. altábor részleg			
11.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Buinszk		Buinszk, 375. sz. főtábor, 1. altábor részleg			
12.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Zelenodolszk		Zelenodolszk, 119. sz. főtábor 1. altábor részleg, Troicke polje út	22 h.f. 3 int.		25
13.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Zelenodolszk		Zelenodolszk, 3656. sz. kórház Zelenodolszk, Troicke polje út.	50/3		53
14.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Lenínogorszk		Lenínogorszk, 347. sz. főtábor 0. altábor részleg			
15.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Nurlat		Nurlat, 375. sz. főtábor, 0. altábor részleg			
16.	Tatarsztan/Tatár ASZK, Semordan		Semordan, 374. sz. főtábor, 0. altábor részleg			
Összesen:				127	2517	2722

civil internáltak ezreit. A halálra hajszolt rabok egy része az itteni lágertemetőkben, sokfelé jeltelen sírban nyugszik.

A nyugat-európai ember számára e vidék időjárása szeszélyes, változó, olykor kibírhatatlan, egészségromboló. Télen csípős hideg (meghaladja a mínusz 30 fokot), nyáron tikkasztó, száraz meleg van (eléri a 30 fokos forróságot is).

A túlélők emlékirataiból tudjuk, hogy sokan halálukig sem feledték el Aznakajevo, Almetyjevszk, Bavli, Bugulma, Jelabuga, Zainszk, Zelenodolszk, Leninogorszk, Naberezsniye Cselni, Nyizsnyekamszk, Nurlat, Tyetyusi, Csisztopol nagyobb városok és Arszk, Urusszu, Mengyelejevszk, Bolgar stb. járási székhelyek, kisebb települések neveit, amelyekhez lágerbeli szenvedéstörténetük kapcsolódik.

A baskírföldi Oktyabrszkijtól a Tatárföld fővárosa, Kazán²⁷ (alapítási éve: 1005, Kazany) 400 km-re, tőle pedig Moszkva 800 km-re van.

Kazánban székel Magyarország főkonzulátusa,²⁸ amely 2016 körül nyílt meg. A főkonzul elfoglaltsága miatt nem tudott velünk találkozni. Azonban a pécsi Német Kör elnökszönyvével telefonon és e-mailben is tartotta a kapcsolatot, és emlékutunkhoz szakmai útbaigazítást, segítséget nyújtott. A hatóságokhoz intézett levelei azonban hatástalanok maradtak.

JELABUGÁBAN

A közel 80 ezer lakosú Jelabugát (Elabuga, Yelabuga),²⁹ amely egyben a mintegy 10 ezer lakosú járás központja is, régtől fogva az orosz kereskedők városának tartották. Műemlékeit télen és nyáron turisták százai csodálják. Idegenvezetői szerepkörben *Jurij Lapsin* tökéletesen összegzi a térség látnivalóit, szépségeit. Megtudjuk, a Káma folyó jobb partján elterülő várost 1007-ben alapították, 1780-ban pedig II. Katalintól megyeszékhelyi rangot kapott. Tatárföld fővárosától, Kazanytól 200 km-re fekszik, és ma a térség második legnagyobb városa.

A városhoz kötődő híres személyiségek közül leginkább a festő *Siskin*³⁰ a legismertebb. Itt született és nőtt fel továbbá a tudós, kutatóorvos *V. M. Behtyerev*, akinek a nevét az Állami Pszichoneurológiai Tudományos Kutatóintézet is viseli.

A sztálinisták ebben a városban kergették öngyilkos halálba az ide kitelepített *Marina Cvetajeva*³¹ költőt, akinek felkerestük emlékmúzeumát,³² köztéri szobrát. Megszemléltük a városi temetőben gondosan rendben tartott sírhelyét. Itt a költő rajongói egymást váltják, akik közül többen a

nyugat-európai országokból turistaként keresték fel a megbecsült emlékhelyet. A Cvetajeva-sírtól pár száz méterre található a magyar–osztrák hadifoglyok első világháborús rendezett sírkertje is.

A helyi kiadványokat tanulmányozva a *Jelabuga*³³ c. orosz nyelven kiadott útikönyvből megtudtam, hogy Jelabugában már több mint 300 évvel ezelőtt is működtek hadifogolytáborok. I. Péter cár idejében 1709-től itt raboskodtak az orosz seregekkel szemben Poltava alatt csatát veszített svédek. 1812-től Napóleon császár megadásra kényszerített katonáinak (többségében francia, olasz, német, lengyel és portugál nemzetiségűek) adott hosszú ideig barátságatlan otthont. Az 1830-ban leverte lengyel nemzeti felkelés elfogott és ide hurcolt résztvevőit is bilincsbe verve tartották itt fogságban. Az 1915–1918-as Nagy Háborúban az Osztrák–Magyar Monarchia és a császári Németország keleti fronton fogságba esett, begyűjtött katonái közül mintegy 4 ezren itt sínylődtek, többen meg is haltak. 2014-ben a Jelabugai Helytörténeti Múzeum és az osztrák Fekete Kereszt Salzburgi Jótékonyági Szervezet közös összefogásával felújították a sírkertet, ahol a 140 katona nevét márványtömbökre vésték. A sírkert bejáratánál található orosz és német nyelvű felirat (rögtönzött fordításomban így hangzik): „*Itt nyugszik 140 hadifogoly, akik az osztrák császári és a magyar királyi hadsereg (1914–1918) katonái voltak.*” A nevekől ítélve magyar fiúk is itt alusszák örök álmukat.³⁴

A baskíriai Oktyabrszkij városhoz viszonyítva a tatárföldi Jelabugában a város vezetősége „*A halott katona nem ellenség többé!*” világszerte ismert jelmondatához tartja magát, és hogy így legyen, a város és temetőkereti emlékhelyek civilizált környezetének fenntartását fontosnak tartják. Mindent megtesznek, hogy Oroszország, ezen belül Tatárföld és a világ polgárai békében éljenek és találkozzanak. Ez olvasható ki a városi turisztikai hivatal számos orosz, német nyelvű kiadványából, amely sajátos hadisírlátogatási programokat is ajánl a városba özőnlő turistáknak.

Visszatérve az első világháborús sírkertre, érdeklődve fedeztük fel és jegyzeteltem le egy magányos sírkő magyar feliratát: „*Petrovác Ferenc m. kir. 16. honv. ezredbeli hadapródjelölt meghalt 22 éves korában, 1917. évi június 19-én hadifogságban.*”

A szomorú életútról árulkodó felirat keltette hangulatot barátaim körében egy érdekes első világháborús, ám magyar vonatkozású történettel oldottam fel, amely egy igen bátor, 19 éves magyar hadifogolyról szól, aki innen megszökött és a több mint 3 ezer km-re lévő szülőföldjére sikeresen hazatért. Ez a történet valóban Jelabugához kötődik, főhősei: egy magyar

hadifogoly és egy helyi orosz leányzó, akik elválaszthatatlanul egymásba szerettek. Korábban erről olvastam **Bekő Tamás**, a Zala Megyei Levéltár munkatársának egyik cikkében. Az általa leírt történet kulcsfigurája a tanulmányait félbeszakító **Molnár László** egyévi önkéntes tizedes, aki 1916 júniusában „a budapesti 30. honvéd gyalogezred kötelékében jutott ki a magyar honvédek egyik leghírhedtebb veszőhelyére, a bukovinai arcvonallal”, ahol nem sokkal később orosz fogságba került hadapród őrmesteri fokozattal. Egy ideig Penzában, majd 1916 telén Jelabugában raboskodott. Ő is ama tisztak sorába került, akiket nem kényszeríthettek munkára, havi zsoldot kapott, szállása emberségesebb volt „a földalatti barakkokban összezúfolt sorállományú közkatonákhoz” képest. Tehát rangjának köszönhetően humánusabb elbánásban részesült, kijárt a városba, és többek között **Licivel**, azaz **Lídia Tunguszkova** 17 esztendő gimnazista lánnyal is megismerkedett. A francia, orosz, magyar nyelvű levélváltások, egymás nyelvének megtanulása, a titkos találkák folytán önzetlen szerelem szövődött a két fiatal között. A lány közben pedagógus lett, azonban a fogolyéletnek is vége szakadt. **Bekő Tamást** idézem: „*Molnár 1918 nyarán szerencsésen megszökött börtönéből, ám kedvesét Tatár földön hagyta. Háborúkon, forradalmakon és országhatárokon átívelő szerelmük azonban kibírt minden megpróbáltatást. Lici névházasságot kötve először Csehszlovákiába emigrált, majd a hosszú és kalandos út végén a magyar fővárosba érkezett, ahol további életük folyását 1922-ben házasságkötéssel pecsételték meg.*”³⁵

Még a második világháború alatt, 1941-ben Jelabugában, az itteni női kolostorban³⁶ hozták létre a leghírhedtebb, az NKVD felügyelete alá tartozó 97. sz. lágert. A frontokon fogságba esett német, osztrák, olasz, magyar, román és horvát nemzetiségű hadifoglyok voltak az első lakói. Majd Sztálingrád (ma: Volgográd) ostroma idején a **Paulus tábornok** vezette 6. német hadsereg³⁷ 1943 áprilisában foglyul ejtett tisztjeinek, katonáinak egy jelentősebb kontingensét szállították vasúton Kizner állomásig. Onnan a leépült, beteg foglyokat gyalog hajtották Jelabugáig. A 97. sz. lágérbe csak egy részük érkezett meg, sok százan útközben lelték halálukat. Az első német–magyar hadifogolysírok adatai 1943. március 19-én kerültek a temetőkönyvbe.

A sztálingrádi csoportot a női monostorban az úgynevezett besszarábiai és tiraspoli németbarát román kontingensek követték.

Az eddig ismert adatok szerint 1943–1948 között 623 főleg német, magyar és más nemzetiségű hadifogoly volt eltemetve 207 számozott sírban. A német halottak névsorát két embermagasságú márványtáblára is fel-

vésték. A németországi hozzátartozók előtt ez a városszéli sírkert igen ismertté vált. A sírlátogató német turisták is egyre gyakrabban keresik fel, akik gyertyát gyűjtanak, kegyeletteljesen emlékeznek szeretteikre.

Az örökre itt nyugvó ismertebb német foglyok közé sorolják **Kurt Reuber**³⁸ orvos kapitányt (mások szerint főhadnagy), a szakma által is számon tartott ikonfestőt, aki 1942 decemberében a sztálingrádi romok között fogságba esése előtt festette meg a *Sztálingrádi Madonna* („*Stalingradmadonna*”³⁹) c. ikonját. A jelabugai hadifogságban **Kurt Reuber** 1942 karácsonya körül festett egy második Szűzanyát ábrázoló képet *A foglyok Madonnája* címmel a hadifoglyok újsága számára. A következő karácsonyt Reuber már nem érte meg, ugyanis néhány héttel később, 1944. január 20-án meghalt.

A Madonnát és gyermekét ábrázoló alkotás eredetijét Berlinben, a Vilmos császár emléktemplomban őrzik.

1945–1949 között a Kvantung-hadsereg 8 ezer foglyul ejtett japán katonájával bővítették az itteni rabok állományát, akik közül 85-en haltak meg. Összességében a láger fennállásától számítva a kolostor falai közt mintegy 10 000 hadifoglyot őriztek.

Feljegyezték a krónikások azt is, hogy **Szunicsin Kacuami** japán fogoly a lágerélet napjait rajzszorozatban örökölte meg.

A kolostor falai között csodák is történtek, **Otto Rule** hadifogoly visszaemlékezése szerint az idekerült súlyosan megsebesült foglyok – a szent helyen Istenhez fohászkodva – néhány nap elteltével felgyógyultak.⁴⁰ A német olvasók körében is jól ismert Rule-emlékiratot *Izcelenije v Jelabuge* címmel 1969-ben oroszul is kiadták. Könyvében név szerint említi és dicséri **T. A. Necsajev**, **I. M. Malevickij** orvosokat és **T. M. Grebenscsikov** tolmácsot, akik emberi életek százait mentették meg a jelabugai hadikórházban. Itt indult a világszerte ismertté vált **Otfried Preubler (Preussler)** német gyermekkönyvíró és illusztrátor pályafutása, a 21 éves hadnagy első meséit fogságában fogalmazta meg.⁴¹

A magyar hadifoglyok életéről tudósít az itt raboskodott jászberényi **Novotni János**: „*Még ebben a hónapban Jelabugába költöztünk. Ez a helység régen püspöki székhely volt, sok szép egyházi épülettel, templommal. Mi már csak raktárakat, istállókat és hadifogolytáborokat találtunk bennünk. Itt leginkább a mezőgazdaságban foglalkoztattak bennünket. Rossz ásókkal napi 100 m² földet kellett felásnunk fejenként. Itt láttam német tiszteket ekét húzni, német tisztet agyonlőni, mert a kijelölt zónahatárt átlépte egy-két zöldellő falevélért.*

Japánokkal is találkoztunk. Az ő tisztjeiket is ekehúzásra akarták kényszeríteni, de ők ezt megtagadták. Az őrség lövöldözésére a japánok parancsnoka sorakoztatta embereit, és bevonultatta a táborba. Többet nem küldték ki őket mezőgazdasági munkára.”⁴²

Az egykori lágerként működtetett épületkomplexum 1993-ban visszakerült jogos tulajdonosához, azóta újra női kolostorként funkcionál. Bejártuk a felújítás alatt lévő területet. Újjáépítették a felrobbantott templomot, a lágeréltre emlékeztető nyomokat rég eltüntették.

Az NKVD 97. sz. lágeréből csak a város szélén lévő rendezett német–magyar és a külön elkerített japán hadifogoly-temető maradt meg, amelyeket 1989-ben – a sírlátogató német és magyar turisták, hozzátartozók nagy meglepedésére – a város vezetősége a német és magyar hadisírgondozó irodák közreműködésével teljesen felújítottak, azóta a fenntartók a sírkertet folyamatosan gondozzák.

2002-ben a japán hadisírgondozók a Jelabugai Helytörténeti Múzeummal közösen exhumálták a volt japán hadifoglyok maradványait és hazaszállították a szigetországba, a kiüresedett sírkertben figyelemre méltó emlékművet állítottak.

Tatárföldi utazásunk során Urussu, Jutaza, Bakirova, Bugulma, Almetyevszk településeket érintve eljutottunk Jelebuga és más helységekre, ahol egykori kényszerszermunkatáborokat, hadifogoly-temetőket azonosítottunk, dokumentáltunk. Azonban a legemlékezetesebb kegyeleti főhajtásunk színhelye Jelabuga város (a Káma folyó völgyében) magyar–német hadifogolytemetőjében és a 97. sz. szigorított NKVD-láger helyéül szolgáló női kolostorban volt.

A politikai elítélteket a jelabugai GULÁG átnevelő-kényszerszermunkatáborban a KAMAZ autógyár építkezésén dolgoztatták, a 92. sz. láger lakóival nem érintkezettek. A lázadó rabok közül egyeseket Kazan egyik börtönszerű elmeógyógyintézetébe (pszihuska) zárták.

A FELEDÉSBE KÉNYSZERÍTETT HALOTTAK EMLÉKÉNEK TATÁR ÉS MAGYAR MEGŐRÖKÍTŐI

A népgyilkos rendszer sztálinistái az itteni tatár értelmiség százait is a Gulág-táborokba hurcolták, megtizedelték. A megalázó, gyalázatos rendszerben a „feledésbe kényszerített halottaknak” és ifjúkori éveinek a tatár *Ajaz Giljanov* író *Imádkozzunk!* c. memoárregényében állított méltó és kegyeletteljes emléket, aki a magyarországi *Galgóczy Árpáddal*

(Szamosangyalos, 1928. nov. 8.) a későbbiekben József Attila-díjas költővel, műfordítóval együtt raboskodott 1953–1954-ben a Karaganda környéki Volinka lágerében, ahol a helyi bányában együtt fejtettek követ.

Gesztus értékű cselekedetnek tartom, hogy a 2017-ben megjelent memoárregény magyar kiadásához előszó-levelet írt egykori Gulág-rabtársának **Galgóczy Árpád**, aki 2011-ben Budapesten is bemutatta saját életrajzi trilógiáját. Egykori fogolytársát ekképpen idézte, szólította meg: „*Aztán elváltunk, én kiszabadultam a lágerből, és nyilván ez történt veled is, de akkor már kikerültünk egymás látóköréből. Nekem hat évet kellett várnom, míg végül hazatérhettem, Neked több szerencséd volt.*

Aztán megbukott a rendszer. Bekövetkezett az, amit már remélni sem mertünk. Hallom, mekkora örömmel fogadtad gyönyörű szép 1956-os forradalmunkat és szabadságharcunkat, amely elbukott ugyan, de az első olyan léket ütötte a leninizmus-sztálinizmus hajóján, amelyet eltönni, betapasztani többé már nem lehetett.

A rendszerváltás után emberebb lett az ember, Te felhágtál az irodalom legmagasabb csúcsaira, néped büszkesége lettél. A sors nem adta meg, hogy sikeres szabad emberekként találkozzunk, Te itt hagytál bennünket, de kifogtál a sorson, 63 év után is megszólítottál, s most műveid új kiadásához én írom az előszót. Lassan betöltöm 90. életéveimet, és idővel szépen elbalagok utánad. Mekkoraakat fogunk beszélgetni! Addig viszont légy türellemmel, várj rám, s én megígérem, hogy megkereslek.

Ajaz, drága barátom, a viszontlátásra – odaát!”⁴³

A baskír- és tatár földi expedíció után a sajtóból értesültem, hogy **Galgóczy Árpád** neves magyar műfordító és költő volt a díszvendége a Kazani Szövetségi Egyetem tatár nyelvi irodalom kara 2016. október 19-i rendezvényének. Az akkor 88 éves alkotót a rendezvény szervezői annak kapcsán hívták meg, hogy a Tatár Köztársaságban készülnek az egyik legkiemelkedőbb kortárs tatár író, **Ajaz Giljazov** *Imádkozzunk!* című regényének orosz nyelvű kiadására, melynek egyik szereplője volt rabtársa, **Galgóczy Árpád**.

Az 1947-ben húsz évre elítélt **Galgóczy Árpád** politikai fogolyként 13 évet töltött az egykori Szovjetunió területén található GULAG-táborokban, ahol megtanult oroszul. Egy Karaganda melletti táborban ismerkedett és barátkozott meg az 1950-ben a hírhedt 58-as paragrafus alapján szintén politikai nézetei miatt elítélt **Ajaz Giljazovval** (1928–2002), a későbbi híres íróval, akinek Dzszejkzagan, Kengir, Balkas, Aktasz, Volinka jelentette lágeri pályafutását.

Magyarországra történő visszatérését követően **Galgóczy Árpád** – aki az idők során Puskin és Lermontov egyik legautentikusabb magyarországi műfordítójaként szerzett szakmai elismertséget – elvesztette a kapcsolatot a mintegy húsz regényt jegyző tatár népi íróval, aki haláláig már nem is találkozhatott egykori fogolytársával.

A tatár író vallomásszerű önéletrajzi regényének orosz nyelvű változata készülő kiadása kapcsán a kazáni egyetem illetékesei újabb próbálkozást tettek **Galgóczy Árpád** felkutatására, ami – főkonzulátusunk segítségével – sikeresnek bizonyult, s az idősebb magyar alkotó a meghívást elfogadva személyesen vett részt a kazáni rendezvényeken.

A Kazáni Szövetségi Egyetemen megtartott ünnepélyes eseményen részt vett a tatár író özvegye, három gyereke, a helyi politikai és kulturális élet számos jeles képviselője, valamint a 2015-ben megnyílt Magyarország Kazáni Főkonzulátusa élére kinevezett **Kontra Ferenc** főkonzul és a külképviselet több munkatársa. Az író özvegye, **Rita Haszanova** *A büszke magyar Galgóczy Árpádnak* felirattal ellátott emléktárgyat adott át a vendégnek, akít a zsúfolásig megtöltött terem hallgatósága felállva, tapssal köszöntött. Figyelemreméltó volt, hogy a rendezvényen olyan idézetet is felolvastak a hazájában hosszú ideig mellőzött tatár író művéből, amely az 1956-os budapesti forradalom után bekövetkezett elnyomásról, a szovjet tankok dicsőtelen szerepéről tett említést.⁴⁴

Gulyás Gyula filmrendező idézem, aki a túlélőről filmet is készített:⁴⁵ „*Sok történetet ismerhetünk a Gulág szigetvilágról – magyarul is, magyarokról is. Ám a mi Árkásánk (Árpádunk) párját ritkító Odüsszeiát teljesített, valódi hungarikumot hozott létre. Szinte akaratlanul. Csak megérezte már igen korán, hogy a legszörnyűbb ideológia mentén prosperáló kultusz és terror árnyékában is él és létezik valamiféle kultúra.*”⁴⁶ Az elmondottak kapcsán **Galgóczy Árpád** egyik írásában talált útravaló gondolatai megszívlelendő bölcsességről tanúskodnak: „...*egyetlen nép szellemiségét, lelkiességét, művészetét sem szabad azonosítani az Őt megnyomorító és elaljasító politikai rendszerrel. Az ilyen esetekben egyenlőségjelnek nincs helye, és nem is lesz soha.*”

Galgóczy Árpád méltatása nem vált egyedi esetté a magyar külképviselet⁴⁷ által újraélesztett tatár–magyar kapcsolatokban. A Kazáni Szövetségi Egyetemen Kulturális Tájékoztató központ nyílt, valamint kiállítások, dokumentumfilmek, könyvbemutatók, konferenciák, üzleti fórumok stb. keretében folyamatos kultúrprogramok megvalósítására kerül sor a tatárok székesfővárosában és a vidék nagyobb településein.

MAGNA HUNGARIA KAPUJÁBAN...

A mikrobusszal a délutáni órákban hagytuk el Jelabugát, és a mintegy 200 km-re lévő Oktyabrszkijba, szálláshelyünkre vettük utunkat.

Jurij Lapsin barátunk kalauzolásával Tatárföldön és Baskíriában felkerestünk több olyan települést, kurgánt, ahol állítása szerint ősmagyarok temetkezési helyei voltak. Az Ik/Ék folyó völgyében, ahol az Uszeny patak partján terül el Musztafino és Tukajevo tatárok lakta kis falu, az egyik kurgán (mások szerint domb) tetején megszemléltünk egy ősi oltárkövet és a temetkezések helyszínét is.

Ez a természeti kincsekben rendkívül gazdag vidék – több mint másfélszáz esztendővel ezelőtt – a keleten maradt magyarság és a bolgárság valamikori szállásterülete, az ismert magyar vándorló, **Julianus barát** szavait idézve a *Magna Hungaria*⁴⁸ és *Magna Bulgaria* volt, ahol az orosz, baskír, tatár és magyar régészek az ősmagyarok nyomára bukkantak, és eddig 3 igazolt temetőt, 15 kurgánt, 5 várost, 4 kistelepülést tártak fel.⁴⁹

Az egyik baskír kisenciklopédiában a következő címszót találtam: *Magyar hipotézis a baskírok származásáról (Magyarszkaja gipoteza proiszhozszenyije Baskir)*,⁵⁰ a teória szerint az idősámításunk első évezredében az Elő-Urálban megjelent ősmagyarok, finn-ugor törzsek és az itt élő ősbaskír törzsek közötti érintkezésben a kultúra és a nyelv területén sok közös vonást fedeztek fel. Egyes kutatók szerint Ómagyarország, illetve Magna Hungária a kusnarenkovói és a karajankupovói/kajakupovói kultúra⁵¹ hordozói az ősmagyarok voltak. Például a baskír-magyar lingvisztikai párhuzamokat is lényegesnek tartják. A mai magyar toponímiák, illetve helynevek között előforduló baskír szavak: Szakmar, Urial, Tokszaba, Dima, az etnonímiák vonatkozásában ismert a Jenő, tarkan, kaszi/keszi és más szavak. Forrásalpnak tekintik **Julianus**,⁵² **Plano-Carpini**,⁵³ **Rubruk**⁵⁴ nyugat-európai szerzők szövegeit, akik munkáikban a baskír vidéket, mint Nagymagyarországot írják le, az ősmagyarokat pedig a baskírok fölé helyezik. A keleti szerzők közül a hasonlóan megnyilatkozó **Ibn-Ruszte** (X. sz.) a baskírokról írt jellemzését is forrásnak tekintik, aki leírja: „*Sátrakban élnek, egyik helyről a másikra vándorolnak és megfelelő fűben gazdag legelőket keresnek.*” Szerinte a „*baskírok (magyarok) a pecsenyeg és a bolgár-földek közötti térségben éltek.*”⁵⁵

Meg kell jegyezni, hogy az ősmagyar-ősbaskír kapcsolatok kérdése erősen megosztja a mai baskír, orosz és magyar történészeket, nincs egybehangzó vélemény, egyesek tagadják, mások viszont az eddigi régészeti oldalról feltárt

és elemzett leletek alapján bizonyítani tudják, hogy az „*ősmagyarok és ősbaskírok valamikor erősen részt vettek egymás néppé válásában.*”⁵⁶ Egy harmadik csoport mindezt felülírja az ős hun-ősbaskír kapcsolatokkal, származási gyökereiket a V. században az Ural déli térségében előre tört **Attila** hun népéhez vezetik vissza.⁵⁷ A további elméletek felsorolásától eltekintek.

A szakirodalom szerint meglepően gazdagok az Oktyabrszkijban 1957-ben letelepedett és rajztanárként, helytörténészként tevékenykedő **Aniszin Pavlovics Sokurov** (1912–1990) régész kutatási eredményei, akinek a nevével fémjelzett régészeti térképén több mint 400 archeológiai emlékhely, illetve régészeti forráshely van feltüntetve, a Baskírföldön és Tatárföldön végzett feltárások zöme a középkori IX–XIV. századból való. Ebből az Ik folyó középső szakaszának völgyében 97 temetőt, kurgánt, ősi lakhelyet találtak.⁵⁸ Sokurov a magyarországi **Erdélyi István**⁵⁹ (1931) nemzetközi szinten számon tartott kiváló régész munkáit is ismerte,⁶⁰ aki 1955–1959 között aspiráns volt a Leningrádi Állami Egyetem Régészeti Tanszékén (Szentpétervár), és 1959-ben szerezte meg a kandidátusi fokozatot *A magyarok Levédiában* című dolgozatával.

1957–1958-ban a baskíriai Djurtulinszki járás Kusulevo településen – **Sokurov, V. A. Ivanov**⁶¹ és mások segítő közreműködésével – végzett eredményes feltárásokat, a leletek a IX. sz. végéről és a X. sz. kezdeti időszakából származnak, amelyeknek egy része az 1957-ben Sokurov által létrehozott múzeum gyűjteményébe került. Mellesleg **Erdélyi** kollégája, **Ivanov** professzor az ősmagyarok és a kipcsakok (kunok/hunok) sajátos keveredéséből eredezteti a baskír nép kialakulását.

A Sokurov-kultuszt az is élte, hogy az Oktyabrszkij tájtörténeti múzeum⁶² 1990-ben felvette a nevét. A városban élt régész, muzeológus tevékenységéről csoportunknak **Medvegyeva Irina Venyiaminovna**, a városi múzeum igazgatója számolt be, amikor a malenkij robotról szóló konferenciánkat a város vezetőinek tiltása ellenére megtartottuk.

„*Két esztendőnyi járás*” után **Julianus barát** Nagy Bolgárországba érkezve, ezen a földön találkozott először egy „*madzsar asszonnyal*”, aki „*megmagyarázta a barátunkat az utat, hogy merre menjen, s azt állította, hogy két-napi járóföldre biztosan megtalálhatja azokat a magyarokat, akiket keresett. Így történt. Megtalálta pedig őket a nagy Etil*⁶³ *folyó mellett...*”⁶⁴

Julianus észak felé a Belaja és az Ufa folyók összefolyásáig jutott el, azaz a mai Ufa városáig. Innen nyugatnak, dél-nyugatnak tartva érkezett haza első útjáról 1236-ban. Útvonalának egy részét mi is bejártuk, a Volga, a Káma, a Belaja, az Ik folyókon átkeltünk párszor.

Elképzeltük és felidézttük, hogy 781 esztendővel ezelőtt *Julianus barát* hosszú hónapokon át gyalog vagy lóháton miként juthatott el Ufáig és vissza Budáig. Megértette az itt talált magyarok nyelvét, tőlük olyan híreket szerzett, hogy a keleten lakó mongolok megtámadni készülnek Európát. Hazatérve beszámolt tapasztalatairól IV. Béla királynak is.

A millicentenárium évében előttünk járt *Petraskó Tamás* tanár, lovas hagyományörző is, akinek az első nagy szervezése nyomán jött létre a 13 tagú *Magna Hungaria Expedíció*⁶⁵ 1996-ban, amikor nyolc lovas élén indult el az Óshazából az Ural hegység lábától, eleink útját követve, „hont foglalt” itt, a Kárpát-medencében. A 4200 kilométeres utat mindannyian sikeresen teljesítették négy hónap, pontosabban 130 nap alatt. Emlékszem, a Vereckei-hágón népes csapattal fogadtuk és üdvözlöttük őket, Budapestre, a Hősök tereire igyekeztek. A feledhetetlen esemény óta 20 esztendő telt el. A nyugdíjas tanár⁶⁶ 2013-ban Gömörszőlőszön telepedett le, ahol a Gömöri Lovasudvar⁶⁷ szellemi vezetőjeként élő történelemórákat vezet, íjász-, lovasíjász-, lovas harci edzéseket, oktatást tart.

Csoportunk a Magna Hungaria Expedíció által is követett útvonalon – segítő társainktól⁶⁸ elbúcsúzva – sajnos nem lóháton, hanem mikrobusszal indult vissza Ufába. A mintegy kétszáz kilométeres távolságot közel 3 óra alatt, ráérősen tettük meg. Közben dúdolgattam, mondogattam én is magamban *Kodolányi János*⁶⁹ *Julianus barát*⁷⁰ című történetét lezáró, ám fülbemászó versikéjét, amelyet a barát a Káma folyón átkelve „*Magna Hungaria kapujában*” találkozáskor vélt hallani a nótázó előmagyaroktól, és az én fülemben is fölharsant „*a lovakon poroszkáló vidám férfiak harsány éneke:*

*Sűrű a lovam sörénye,
Feketével ki fonta be...*⁷¹

A BASKÍR–MAGYAR BARÁTI TÁRSASÁG ÚTTÖRŐI

Ufában újra az Agidel Hotelben szálltunk meg, 2012 nyarán már a falai közt töltöttünk néhány élménydús éjszakát, szállásadóink akkor és most is barátságosan fogadtak minket.

Örömmel olvastuk azt a hírt is, hogy magyar részvétellel turkológiai tanácskozássra került sor Baskírföld székhelyén, és Magyar Információs Pont nyílt Ufában,⁷² ahol az Orosz Tudományos Akadémiának a második legnagyobb tudományos központja található. Ennek az intézménynek a történelmi, nyelvi és irodalmi intézetében adták át az úgynevezett magyar pontot. A

jeles eseményen jelen volt **Baranyi András**,⁷³ a Balassi Intézet Moszkvai Magyar Kulturális Központjának igazgatója is, akinek nyilatkozatából értesültünk arról, hogy az ufai a 11. magyar tájékoztatási pont Oroszországban. Moszkvában, Szentpéterváron, Jekatyerinburgban és hét finnugor régióban működik ilyen, ez az első, amelyet türk nyelvű orosz régióban hoztak létre.

A megnyitót, amelyen **Gumerova Lilija**, a Baskír Köztársaság miniszterelnök-helyettese is részt vett, az *Oroszországi népek nyelvjárásainak aktuális problémái* című tudományos konferencia keretében tartották. A tanácskozást a baskírföldi akadémiai intézet és a Moszkvai Magyar Kulturális és Tudományos Központ közösen szervezte **Torma József** magyar turkológus, néprajztudós (1943–2000) születésének 70. évfordulója alkalmából. A szakember az Ufában lévő baskíriai akadémiai intézetben is tevékenykedett. Közleményeinek jelentős részében a baskírok között végzett helyszíni gyűjtéseinek eredményeit tette közzé. 1998-ig Magyarország almati nagykövete volt. Négy magyar résztvevője is volt a konferenciának. **Torma Tamás**, a magyar néprajztudós fia, valamint három magyar turkológus: **Somfai Kara Dávid**, **V. Szalontai Judit** és **Dallos Edina**. **Baranyi András** elmondta, hogy a Baskír Köztársaság kultúráért is felelős miniszterelnök-helyettesével konkrét magyar–baskír együttműködési programokról állapodtak meg.

Elsőként a Magyar Néprajzi Múzeumban őrzött **Mészáros Gyula**-kollektiót, a huszadik század elejének leggazdagabb baskíriai néprajzi gyűjteményét szeretnék Baskíriában is bemutatni, ugyanis sehol a világon másutt, még az Ural déli lábánál fekvő Baskírföldön sincs ilyen gyűjtemény. Ezt közösen akarják katalogizálni, és a Baskír Köztársaság finanszírozásában kétnyelvű színes albumot készítenek. Amennyiben sikerülne mindkét oldalról megfelelő támogatást szerezni, egy időszak kiállítás keretében Ufában, illetve Baskíriában másutt is bemutatnák ezt az értékes néprajzi gyűjteményt. A megbeszélések során az is felvetődött, hogy az UNESCO kulturális világörökséggé nyilvánított magyar táncművelés eszközeit is felhasználva segítsék a baskíriai néptánc hagyományainak fellendítését.

Magyar néptáncosok baskíriai, illetve baskíriai néptáncosok magyarországi tanulmányújáról egyeztettek. Baskírföldön érdeklődnek a magyar nyelvoktatás elindítása iránt is. Ha valóban lesz fogadókészség, akkor a magyar lektori hálózat keretében oktatót küldhetnek az ufai egyetemre.

A baskír-magyar kapcsolatoknak fontos mérföldköve lett a Nagy-kurultáj, vagy röviden Kurultáj⁷⁴ magyar hagyományőrző rendezvény, amelyre két-évenként kerül sor Bugacon a Magyar Turán Alapítvány szervezésében.⁷⁵ A

sztyepei lovas nomád kultúra és a keleti eredet hagyományának ápolásába, a hun–türk-tudatú népcsoportok képviselőinek fórumtevékenységébe 2010-től Baskírföld hagyományörző csoportjai is bekapcsolódtak. A rendezvényen a baskír tudományos élet kimagasló képviselői – köztük **Firdaus Hisamitdinova**, a Baskír Akadémia Nyelvi Intézetének igazgatója, **Rinat Muhamedovich Yusupov**, a Baskír Akadémia Antropológiai Intézetének igazgatója vezette küldöttségek – is megjelentek, akik magyarországi kollégáikkal az együttműködés útjára léptek. Már 2010-ben a **Bíró András Zsolt** humánbiológus-antropológus által vezetett magyar küldöttség is jelen volt a Baskír Kurultáj ufai rendezvényein. Megjegyzendő, hogy a Baskíriával szomszédos Tatársztán is csatlakozott a Kurultájhoz, a kapcsolatfelvétel többek között **Gülнар Abdulrahmanova**, az Etnográfiai Intézet igazgatója nevéhez fűződik, aki személyesen is megtisztelte a rangos fórumot.

Ezeokról és más kérdésekről is elbeszélgettünk baskíriai barátainkkal, akik számunkra turisztikai látványosságokat megtekintő buszos-gyalogos programot szerveztek, a városnézés késő délutánig eltartott.

A szállodánkhoz közeli kávézóban **Farit Számigullin** régi barátunk meghívását elfogadva búcsúestre gyülekeztünk, ahol a csoport minden tagja által támogatott indítványomra megalakítottuk a Baskír–Magyar Baráti Társaságot, elnökévé egyhangúan választottuk meg régi barátunkat, **Farit Számigullin** ufai mérnököt, a baskíriai hokicsapat menedzserét. Felelős titkára pedig az Oktyabrszkijből származó egyetemista, **Dina Dautova** idegenvezetőnk lett, aki az Ufai Állami Repülőfőiskola hallgatója.

Az alakuló ülésen 15-en vettek részt, köztük történészek, civilszervezetek képviselői, a baskíriai értelmiség képviselői (turisztikai szakemberek, kutatók, vállalkozók, egyetemisták, grafikusok), illetve a pécsi Német Kör által szervezett kutatócsoport tagjai.

Elnökségi tag lett továbbá **Lapsin Jurij** alias **Arnold György** képzőművész, költő (a Pécs környéki **Arnold János** volt hadifogoly Oktyabrszkijban élő fia, apját a Baranya megyei Szágyról hurcolták ide), **dr. Bognár Zalán** GULÁG-GUPVI kutató, **Matkovits-Kretz Eleonóra** a pécsi Német Kör és **Árvay Attila** a Szerencsi Német Önkormányzat elnöke, **Szenác Mihályné** (az oktyabrszkiji 1701-es munkatáborban robotoló magyar szülők itt született leánygyermek), **Harsányi Zoltánné** (Jurij Lapsin magyarországi unokatestvére, nyugdíjas tanár), **Dmitrienko Anna** idegenvezető, jelen sorok írója és mások.

A Baskír–Magyar Baráti Társaság megalakulását, létrehozását üdvözölte **Kontros Ferenc**, Magyarország kazányi főkonzulja is.

A magyarokat testvérnépként fogadó **Farit Szamigullin** elnök az alaku-ló ülésen az MTVA-t az utunkról tudósító szerkesztőriporternek (**Noll Ka-talinnak**) nyilatkozva elmondta: a szervezet első lépésként igyekszik közbenjárni a baskíriai elnöki hivatalnál, hogy mihamarabb állítsák fel a **Jurij Lapsin (Arnold György)** által tervezett emlékművet Oktyabrszkij városban a Magyarországról malenkij robotra idehurcolt, Oktyabrszkij vá-ro építésében részt vett magyarok és németek emlékére, akik közül mint-egy 200-an az említett városban alusszák örök álmukat.

Szavai szerint a létrehozott civil szervezet célja, hogy a népi diplomácia eszközeivel hatékony segítséget nyújtson a baskíriai kormányzati szervek-nek és az önkormányzatoknak kiszélesíteni Magyarországgal és annak ön-kormányzataival, intézményeivel és civil szervezeteivel a kétoldalú kap-csolatokat gazdasági, kereskedelmi, humanitárius, kulturális és tudomá-nyos területen. Védnökséget vállalnak a Baskíria területén lévő magyar és német légertemetők fölött, részt kívánnak venni gondozásukban, újabb lá-gertemetők feltárásában, emlékhelyek kialakításában. Kiemelten kívánnak foglalkozni a baskírföldi ősmagyar sírok, építmények régészeti leleteinek megismertetésével, emlékhelyek kialakításával.

A kutatóút egyik legnagyobb negatívuma, hogy Oktyabrszkij város kom-munista, ortodox szemléletű vezetői nem kívántak velünk találkozni és megakadályozták a központi emlékmű felállítását. Tervünkről azonban nem mondtunk le, a központi hatóságok (Moszkva, Ufa) és a magyar kültestületek közreműködésével igyekszünk a helyi ellenállást letörni, tesszük ezt a népi diplomácia eszközeivel és a helyi baskír értelmiségiek támogatásával. Erre köteleznek minket azok az ezrek, akiknek nevében a Gyomaendrődről szár-mazó, fogságának itteni éveit megéneklő **Tímár Máté** (1922–1999) hadi-fogoly – aki a Margitszigeten esett fogságba és fogolyvonata az Urálig meg sem állt – *Baskírföldön* című versében ekképpen szól:

*„Baskírföldön, negyvenfokos
farkasfogú télben,
összetépett imakönyvlap
száll orkánló szélben,
olvasni sem lehetne tán,
azt, mi rá van írva,
de mintha a vihar nyelvén
a Kisjézus sírna...*

*Nézem, nézem, az enyém volt,
Édesanyám adta,
s barakkzabrán a GPU-s
zsákmányául marta,
elkobozta, és véle még
néhány sánta versem,
s mint papír a szélviharban,
úgy zokog a lelkem...*

Ural, 1946”⁷⁶

JEGYZETEK:

¹ Szágy község Baranya megyében, a Hegyháti járásban. Lásd bővebben: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Szágy>

² LAPSIN, Jurij: *Cvetnije sztyekliski. Izdatelyszvo „Pero”, Moszkva, 2016.*

³ Lásd: LAPSIN, J.: *Prikasznovenyje.* (Sztühi), g. Oktyabrskij, 2011.

⁴ „*Messze voltam én fogságban, nagy Oroszországba...*” Magyarországi németek szovjet kényszer munkán 1944/1945–1949. „Malenkij robot” interjúkötet. Szerkesztette: MÁRKUS Beáta. Magyarországi Németek Pécs-baranyai Nemzetiségi Köre, Pécs, 2013. 70–71. A továbbiakban: „*Messze voltam én fogságban, nagy Oroszországba...*”

⁵ „*Messze voltam én fogságban, nagy Oroszországba...*”, 175–177. o.

⁶ „*Messze voltam én fogságban, nagy Oroszországba...*”, 197–206. o.

⁷ „*Messze voltam én fogságban, nagy Oroszországba...*”, 291–299. o.

⁸ „*Messze voltam én fogságban, nagy Oroszországba...*”, 226–330. o.

⁹ Forrás: Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK Oktyabrskij város népképviselői végrehajtó bizottságának Igazolása az 1701. sz. munkásszáznak temetkezési célból kijelölt földterületről, 1947. december 12., 1. sz. gépirat másolata.

¹⁰ Forrás: Kasapov-archívum, Feljegyzés az 1701. sz. munkásszáad 1., 2. sz. temetőiről, 1949. május 25., 12. sz. kézzel megfogalmazott irat másolata.

¹¹ Forrás: Kasapov-archívum, a 1701. sz. munkásszáad 1., 2. sz. temetőinek térképvázlata, 1949. május 25., a 14. sz. kézzel megrajzolt séma másolata.

¹² 2016 szeptemberében a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre elnökasszonya a Külgazdasági és Külügyminisztérium Oroszországi Főosztályától tájékoztató levelet kapott (iktatószám: 4428/RUS/2016, Nagy Gábor Ferenc s.k. főosztályvezető) a baskíriai temetőben elhelyezett kereszt ügyében keletkezett orosz külügyi reakcióról. Konkrétan arról van szó, hogy „*az orosz Külügyminisztérium a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre delegációjának 2016. júniusi útja során a baskíriai Oktyabrskij város pravoszláv temetőjében elhelyezett katolikus keresztje ügyében bekérte moszkvai nagykövetségünket. A megbeszélés során az orosz fél értetlenségét fejezte ki és jelezte, hogy a kétoldali kapcsolatainkat zavaró momentumként értékeli a történeteket. Az orosz külügyminisztérium nyomtatékosan felhívta a figyelmet, hogy az oroszországi temetkezési helyekkel és emlékművekkel kapcsolatos bárminemű tevékenységet csak a magyar-orosz kormányközi hadisír megállapodás maradéktalan betartásával lehet végezni. A Nemzetiségi Kör emlékművének megtartását*

esetleg a felállítás utólagos engedélyeztetésével lehetne megoldani, amelyben a »Vojennije Memoriali« nevezetű, Nemzetközi Katonai Emlékmegőrző Együttműködés Társaság az illetékes.” Forrás: a szerző archívumából.

A Memorial honlapja: <http://www.voennije-memorialy.ru>

¹³ Az Oktyabrszkij városban élő **Jurij Lapsin** közvetítésével a pécsi Német Kör birtokába került a **Kasapov Rail Akramovics**, az oktyabrszkiji „Zsvi Zemlja” nyomolvasó osztag vezetőjétől származó 14 levéltári irat. 2016. június 27-én egy e-mail csatolmányaként rajtam kívül még **Piljajev Jevgen Anatolevics**, az oroszországi Vojennije Memoriali Társaság vezetője is megkapta. A továbbiakban: Kasapov-archívum.

¹⁴ Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK MVD OPVI Oktyabrszkiji 9001/1., 2. sz. német hadifogolytábor 1949. május 24-i 2. sz. jegyzőkönyvének gépirat másolata.

¹⁵ Forrás: Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK MVD OPVI Oktyabrszkiji 9001/1., 2. sz. német hadifogolytábor 1950. január 6-ai jegyzőkönyve, a 6. sz. gépirat másolata.

¹⁶ Forrás: Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK MVD OPVI Oktyabrszkiji 9001/1., 2. sz. német hadifogolytábor 1950. január 6-i jegyzőkönyve, a 6. sz. gépirat másolata.

¹⁷ Forrás: Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK Oktyabrszkij városi népképviselői végrehajtó bizottságának Határozata a 2841. sz. katonai helyőrség mellett, Verhnye Zaitov térségében létrehozott hadifogoly-temető bezárásáról, 1950. január 7., az 1. sz. gépirat másolata.

¹⁸ Forrás: Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK MVD OPVI Oktyabrszkiji 9001/1. sz. hadifogolytábor temetőjének helyszíni rajza, a sírkert a városi polgári temető közvetlen szomszédságában van.

¹⁹ Forrás: Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK MVD OPVI Oktyabrszkiji 9001/1. sz. hadifogolytábor temetőjének helyszíni rajza, a sírkert a városi polgári temető közvetlen szomszédságában van.

²⁰ Forrás: Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK MVD OPVI Oktyabrszkiji 2840. sz. katonai helyőrség mellett működő rabtemető sorsáról, 1949. december 14-i igazolás, a 13. sz. gépirat másolata.

²¹ Forrás: Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK MVD OPVI Oktyabrszkiji 9001/3. sz. hadifogolytábor 1949. május 25-i 7. sz. feljegyzésének kézzel írt másolata.

²² Forrás: Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK MVD OPVI Oktyabrszkiji 9001/3. sz. hadifogolytábor 1949. októberi jegyzőkönyve, a 8. sz. gépirat másolata.

²³ Forrás: Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK MVD OPVI Oktyabrszkiji 9001/3. sz. hadifogolytábor temetőjének helyszínrajza, 9. sz. irat.

²⁴ Forrás: Kasapov-archívum, a Baskír ASZSZK MVD OPVI Oktyabrszkiji 9001/3. sz. hadifogolytábor temetőjének helyszínrajza, 10. sz. irat.

²⁵ GARİPOV, M. „Stroim na... kosztjah cselavecseszi.” (Az emberi csontokra építkezünk) In: „Baskırıja” N-7 (13). Aprely-maj 1992.

²⁶ HAUN, R.: „Kogda obretiem pamjaty?” (Mikor állítunk emléket?) In: „Baskırıja” N-7 (13). Aprely-maj 1992.

²⁷ Kazán 1919-től a Tatár Autonóm Köztársaság és 1990-től a Tatár Köztársaság (Tatárföld) fővárosa.

²⁸ Itt teljesít diplomáciai szolgálatot Kontros Ferenc, Magyarország kazányi főkonzulja.

²⁹ Jelabuga népessége: 2010-ben 81 632 lakosa volt, melyből 42 233 orosz (51,7%), 34 750 tatár (42,6%), 958 mari (1,2%), 824 csuvas (1%), 692 udmurt, 517 baskır, 402 ukrán, 187 mordvin.

³⁰ Ivan Ivanovics Siskin (Oroszország, Jelabuga (ma Tatárföld) 1832. január 25. – Szentpétervár, 1898. március 20.) orosz tájképfestő, a 19. századi realista orosz festészet kiemelkedő mestere, aki képeinek témájául is gyakran választotta szülőföldje vidékét.

³¹ Marina Ivanovna Cvetajeva (Moszkva, 1892. szeptember 26.; a Gergely-naptár szerint: október 8. – Jelabuga, 1941. augusztus 31.) orosz költő és író, az orosz modernizmus

egyik legnagyobb alakja, aki élete végén élt itt, és itt is halt meg. Amikor nagyobb lánya, majd férje is repatriált, 1939-ben Cvetajeva is erre kényszerült. Lányára a Gulág várt, férjére a börtön, őrá pedig, 1941-ben, a német seregek betörése nyomán a kitelepítés Moszkvából Tatár földre. Nehézségekkel, nélkülözésekkel, csapásokkal teli életének 48 éves korában, 1941. augusztus 31-én önkézzel vetett véget.

³² A Cvetajeva Emlékmúzeum honlapja: <http://elabuga.com/zvet/zvet.html>

³³ Jelabuga. Putjevogyityely. Avtorszkij kollektiyiv – G R. RUDENKO, E. A. KASAPOVA, R. R. BRUSZKOVA. T. I. AGISINA, O. E. ESZİPOVA, G. A. FROLOVA, P. M. HABIBULLINA. Redaktor - M. V. LEBEGYEVA. Izdatyelsztvo MAMATOV, 2015. 23-26. o. A továbbiakban *Jelabuga, 2015...*

³⁴ A teljesség igénye nélkül átmásolt nevek: Ignacz Albert, (1) Josep Andraska, Istvan Asztalos, Johann Ader, Josef Bajnstrot, Franz Bakomol, Peter Balicz, (2) Johann Boschlager, Milko Bosic, Josef Bozak, Karla Biderman, Franz Balmik, Josef Bobej, Viktor Briher, (3) Peter Bischal, Lepold Brenner, Johann Brenner, Ivan Bokotej, Johan Dorf, Vasili Dogan, Nandor Eizenger (Schezinger), (4) Hermann Fabik, Jans Fabi, Istvan Fekete, Josef Figura, Janz Flitner, Endre Gaspar, Francz Gelir, (5) Johann Gester, Janos Gerbert, Johann Gezenkt, Alfons Gilwatner, Jans Grot, Johann Grinko, Ilko Grizan, (6) Josef Gruber, Emil Holan, Engerbert Havel, Peter Höfelmaier, Richard Höpner, Stefan Horvat, Istvan Horvat, (7) Koprijak Licic, Martin Iliis, Janos Jakobek, Jakob Janosik, Nandor Jednits, Teodor Kaiser, Anton Kalman, (8) Ferencz Kardi, Frenesco Kaspro, Jan Kelen, Tomas Kilcher, Ferencz Kis, Sandor Kis, Ferencz Klaman (9). A félkörben: (1) Filip Lajos, Poscman Lajos, Josef Litkoj, Miljan Ljahc, Djura Lapotic, Brinza Lukacs, Janos Maiton, (2.) Stefan Mariel, Josef Marton, Filip Matias, Andras Moto, Sandor Meisjaros, Angelo Micheloni, Josef Mihály, (3) Seres Mihaly, Johann Nedelko, Dusan Nedelkovits, Istvan Nemet, Franz Nepuzanka, Balazc Novak, Michae Novak, (4) Michaly Nüniüsz, Tedoko Oreksin, Adolf Otmazel, Jan Ozegal, Janos Pal, Mihaly Polatinus, Istvan Pop, (5) Georg Pavlovits, Johan Perner, Ferencz Petrovits, Ilja Pol, Friedrich Pop, Vasili Pop, (6) Johann Pristovec, Mathias Pushanits, Georg Reindler, Hekke Rudolf, Leopold Galaeger, Leopold Schreiber, Herman Spinger, (7) Vaso Stefanosa, Alois Steigelberger, Edwald Stillfelder, Heinrich Stilller, Mari Stoja, Emil Strecher, Marton Szaröusz, (8) Josef San, Dimitrij Szelezsan, Johann Togesberger, Ion Taud, Josef Teol, Frenccs Teretanek, Ivan Todor, (9) Djuric Tokic, Josef Tot, Jan Trojan, Dimitrij Tsemanz, Janos Turi, Frantos Uwert, Franz Vidic, (10) Wilhelm, Michel, Ferencz, Karl Z., Michel Z., Sandor Z., Josef M.

³⁵ BEKŐ Tamás: *Egy hadifogoly magyar altiszt és egy orosz diáklány szenvedélyes románca*. In: *Zalai Hírlap Online*. 2014. november 29., <http://zsol.hu/hetvege/egy-hadifogoly-magyar-altiszt-es-egy-orosz-diaklany-szenvedelyes-romanca-1662893>

³⁶ A jelabugai női kolostort 1928-29 között a bolsevik hatalom bezáratta, központi templomát 1930-ban felrobbantották. A többi helyiségben úgynevezett gyermekvárost szerveztek, ahol 400 kiskorú fiatal helyeztek el. A második világháború idején az NKVD a 97. sz. hadifogolytábor állította fel az egykori női kolostorban.

³⁷ A hadtörténészek szerint is a Sztálingrádnál fogságba esett 91.000 német hadifogolyból csak kb. 6.000 élte túl a fogolytábor és került haza a háború után. Sok ezer magyar katona halt vagy sebesült meg, illetve esett fogságba. A legyengült hadifoglyok többsége el is pusztult az 1943-tól 1955-ig tartó rabság alatt.

³⁸ *Jelabuga, 2015, 25. o.*

³⁹ A *Sztálingrádi Madonna* Szűz Mária híres képe, amelyet egy német katona, Kurt Reuber orvos hadnagy rajzolt Sztálingrádban (a mai Volgográd) 1942-ben, a sztálingrádi csata idején. A Madonnát a 16. páncélos zászlóalj parancsnoka menekítette ki az ostromgyűrűből, az utolsó géppel, amely elhagyta a körülkerített 6. hadsereg ellenőrizte területeket. Reuber maga nem volt ilyen szerencsés. Amikor a 6. hadsereg végül megadta magát,

fogságba esett. Eredetije Berlinben, a Vilmos császár emléktemplomban látható, másolatait a berlini katedrálisban, a coventryi katedrálisban és a volgográdi katedrálisban állították ki, mint a második világháborút egymás ellen vívók megbékélésének jelképét. Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Sztálingrádi_Madonna

⁴⁰ *Kazanszka-Bogorodnyickij zsenszki monasztir*. Szosztaivitel: glavnij redaktor – cerezj Ilja KRIVOV. Jelabuga, 2014, 14. o.

⁴¹ OTFRIED Preussler (Liberec, 1923. 10. 20. – 2013. 02. 18.) meseíró a jelabugai hadifogság után Németországban 1953 és 1970 között tanárként dolgozott. Ekkor bontakoztatta ki tehetségét meseíróként és illusztrátorként. 1972-ben megnyerte a német gyermekirodalmi díjat (Deutscher Jugendliteraturpreis) *Krabat* című könyvéért, de német nyelvet területen számos más díjazásban is részesült. Műveit 55 nyelvre fordították le, és világszerte több mint 50 millió könyvet adtak el belőlük. Szintén ismert világszerte a *Der Räuber Hotzenplotz* című könyvsorozata. Magyarul megjelent könyvei: *Málévári ribillió*, *A kis boszorkány*, *Krabat* a *Fekete Malomban* stb.

⁴² NOVOTNI János: *Hadifogság Baskiriában, ahol őseink is jártak*. In: HH 199.: *Hadifogyok írják*. Hadifogolysors a második világháborúban. Hadtörténelmi levéltári kiadványok. Sine praeteritis futura nulla – *Múlt nélkül nincs jövő*. Sorozatszerkesztő: DR. SZIJJ Jolán. <http://mek.oszk.hu/02200/02237/html/f03.htm>

⁴³ GILJAZOV, Ajaz: *Imádkozunk!* Memoárregény. (Ajaz Giljazov *Davaj, pomolimszja!* Nautil ISMUHAMETOV orosz fordítása alapján magyarra fordította VÉRTES Judit (9–167. o.) és SOPRONI András (167–413. o.). Előszó: GALGÓCZY Árpád. A GULÁG-okban Elpusztultak Emlékének Megörökítésére Alapítvány, Budapest, 2017, 7–8. o.

⁴⁴ A rendezvényről megjelent tudósításokat az alábbi linkeken lehet megtekinteni: <http://www.business-gazeta.ru/article/326095>, <http://kpfu.ru/philology-culture/ego-pravda-ego-molitva-252052.html>

⁴⁵ A Gulag Emlékbizottság támogatásával, a GULÁG-okban Elpusztultak Emlékének Megörökítésére Alapítvány (Pintér Jolán elnök) közreműködésével Galgóczy Árpád túlélétről *Kifutás* címmel Gulyás Gyula készített dokumentumfilmet, amely a kommunista diktatúrák áldozatainak emléknapja alkalmából 2018. február 26-án a budapesti Uránia filmszínházban került bemutatásra.

⁴⁶ Lásd az Uránia Nemzeti Filmszínház honlapját: <http://www.uranianf.hu/esemenyek/1153/2018/02/26/kifutas-gulyas-gyula-dokumentumfilmje>

⁴⁷ Lásd bővebben: Magyarország Főkonzulátusa Kazány honlapját: <https://kazany.mfa.gov.hu/nodes/nodes/term/page:4/slug:all/type:news>

⁴⁸ Magna Hungaria a régebben feltételezett Nagy vagy régi Magyarország latin neve az Ural dél-nyugati oldalán. Mint őshazát, ma vitatják, de egy időben éltek ott magyarok. Létezéséről Julianus barát tudósított 1236-ban. Ő megerősítette Giovanni da Pian del Carpine is. Lásd bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Magna_Hungaria. Továbbá: Thury József (1861–1906) történész-turkológus a magyar nép eredetéről írt háromrészes tanulmányában a korabeli keleti kútfők alapján kimutatta, hogy a késő ókori és a középkori forrásokban egyáltalán nem szerepel Magna Hungaria, mint földrajzi fogalom. Julianus írta le először azt, hogy Nagy-Magyarország vagy Magna Hungaria északon található. A kelet-európai tatárjárást követően keletre merészkedő pápai követ, Plano Carpini, majd a francia király küldötte, Wilhelmus Rubruk a magyar szerzetes nyomán már úgy emlegetik a Volga menti vidéket, mintha annak valóban Magna Hungaria lett volna a neve.

⁴⁹ Lásd: IVANOV, V. A. *Putyami sztyepnih kocsevij* (A sztyeppei nomádok Nyomában), Tanulmánygyűjtemény. Ufa, 1982.

⁵⁰ Forrás: GARILOV T. M., KUZEJEV R. G., *Baskiro-magyarszkaja problema // Arheologija i etnografija Baskiriji*. -T.1. – Ufa, 1962.

⁵¹ A kusnarenkovói kultúra az Urál hegységtől (Dél-Urál) nyugatra fekvő területeken elterjedt, 6-8. századi régészeti műveltség. A lelőhelyek többsége a mai Baskíria területén található, a temetők főleg a Belaja folyó mentén csoportosulnak, de két lelőhely található a Káma jobb partján. Lásd bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Kusnarenkovói_kultúra

⁵² Julianus barát egy magyar Domonkos-rendi szerzetes volt, aki Gerhardusszal és még néhány szerzetestársával két utazást tett, hogy megkeresse a magyarok őshazáját keleten. A Julianus barát két útjáról készült feljegyzéseket a vatikáni levéltár őrzi. Az első útról (1235–1236) Pater Richardus – valószínűleg Julianus felettese – írt jelentést a pápai kúria számára, a második útról (1237–1238) maga Julianus írt feljegyzést (*Levél a tatárok életéről*). A kéziratokat Cseles Márton magyar jezsuita fedezte fel újra a vatikáni levéltárban 1695-ben, de felfedezése kiadatlan maradt. Ötven évvel később, 1745-ben Desericzky Ince piarista szerzetes újból rábukkant a kéziratokra és 1748-ban kiadta azokat *De initiis ac majoribus Ungarorum* c. művének második kötetében. Lásd bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Julianus_barát

⁵³ Julianus da Pian del Carpine latinul Plano Carpini Johannes (1180 k.–1252) ferences rendi szerzetes, tartományfőnök, pápai legátus, érsek. A ferences szerzetesrend egyik első buzgó terjesztője. Lásd bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Giovanni_da_Pian_del_Carpine

⁵⁴ Lásd bővebben: 13. századi szerzetes utazók (Julianus, Plano Carpini és társai, Rubruk) <http://finnugor.elte.hu/?q=szerzetesek>

⁵⁵ Kultura Narodov Baskortosztana. *Szlovar-szpravocsnik...* Avtor-szoszt. SZ. G. SZINENKO, pod obscsij red. prof. M. V. ZAJNULIN. Ufa, 2003. 98. o.

⁵⁶ ZEGERNYEI: *Közös őshaza? Baskírok és magyarok: közelítés a régészet felől*. In: Nyelv és tudomány, 2010. október 22. <https://www.nyest.hu/renhirek/baskirok-es-magyarok-kozelites-a-regeszet-felol?comments>

⁵⁷ MOVLETOV, V. Sz. *Isztorija i kulytura Baskortosztana*. Ufa, 2008. 12. o.

⁵⁸ SOKUROV A. P. *Materiali k arheologicseszkoj karte nizsznyeho tecsenyije r. Beloj i szrednyego tecsenyije r. Ik//Drevnosztyi Baskiriji*. M., 1970.

⁵⁹ Lásd: Erdélyi István (régész) - [https://hu.wikipedia.org/wiki/Erdélyi_István_\(régész\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Erdélyi_István_(régész))

⁶⁰ ERDEJI I. *Bolsaja Vengrija // Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*. 13. Budapest, 1961.

⁶¹ Lásd: IVANOV, V. A. *Putjami sztyepnih kocsevij* (A sztyeppei nomádok nyomában) című tanulmányában (Ufa, 1982) többek között a baskírföldi ősmagyarokról, a feltárt ősmagyar sírokról, kurgánokról is ír. Ivanov az ősmagyarokat nem sorolja a finnugorok közé, mivel ezek a csoportok jóval északabba éltek. A tanulmánygyűjtemény bemutatásának forráshelye: DUPKA György: „Hova tűnt a sok virág...” *Időutazás az Urálba magyar és német rabok (1941–1955) nyomában*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2013, 195. o. Tárolt változat: <http://mek.oszk.hu/11300/11392/>

⁶² Октябрьский историко-краеведческий музей им. А.П. Шокурова, <http://www.museum.ru/M1173>

⁶³ Volga folyó neve.

⁶⁴ Részlet Pater Richardus (német szerzetes, pápai megbízott) úti jelentéséből (1236-ban). Tárolt változata: <http://www.ehumana.hu/arpad/szoveg/to16.htm>

⁶⁵ Lásd az emlékütről készült dokumentumfilmet. I. rész: <https://www.youtube.com/watch?v=9NGX-JwiofY&feature=youtu.be>

⁶⁶ 2013. február 9-én a Magyar Kultúra Lovagja címet kapta Petraskó Tamás. A kiszlovgyai polgármester a magyar kulturális örökség ápolásáért kapta az elismerést. Huszonöt éves hagyományörző, anyanyelvet és nemzettudatot ápoló munkája az egész országban ismert. A kitüntetéssel járó láncot, oklevelet és ezüst kítűzőt Budapesten vette át.

⁶⁷ Lásd bővebben: www.gomorilovasudvar.hu

⁶⁸ Emléktunkat segítették: Lapsin Jurij alias Arnold György oktyabrszkiji képzőművész, költő, nyugalmazott mérnök és helytörténész, a Pécs környékről idehurcolt *Arnold János* volt hadifogoly fia, továbbá: Farit Számigullin mérnök (Ufa), Dina Dautova idegenvezető (Ufa), Irina Medvegyeva Oktyabrszkij város múzeumának igazgatója, Greb Voldomár, a helyi, a Volga-mentéről származó, ide telepített német családokat összefogó egyesület elnöke, Kasapov Ravil, a Nyomkeresők helyi múzeumának igazgatója, Oktyabrszkij város magyarbarát értelmiségének képviselői (Szergej Telicsko, Ruszlám Kamaletgyinov, Vladimir Dobrin, Oleg Nyikolajev, Ragyik Gabdulin, Albert Uszmánov, Vjacseszlav Muhin, Ruszmán Uszmánov és mások). Eredményes találkozásokon vettünk részt.

⁶⁹ Lásd: Kodolányi János (Telki, 1899. március 13. – Budapest, 1969. augusztus 10.) Kossuth-díjas magyar író, újságíró, az úgynevezett népi írók kiemelkedő képviselője.

⁷⁰ Lásd tárolt változatát: Kodolányi János: Julianus barát (regény), <http://mek.oszk.hu/01100/01140/html/index.htm>

⁷¹ KODOLÁNYI János: *Julianus barát*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1971, 876. o.

⁷² Forrás: <http://oroszhirek.hu/2016/06/28/magyar-informacios-pont-nyilt-ufaban/>

⁷³ Azóta Magyarország Asztanai nagykövete.

⁷⁴ A Kurultáj elindítója, főszervezője Bíró András Zsolt humánbiológus-antropológus.

⁷⁵ Lezsák Sándor, mint az országgyűlés alelnöke, elvállalta a Kurultáj védnöki tisztét.

⁷⁶ Tímár Máté: *Lélekváltság*, 1996. <http://hgyvk.hu/index.php/a-konyvtarunk/nevadok/timar-mate/timar-mate-versei/58-baskirfoldon>

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

2018. OKTÓBER – NOVEMBER

ELISMERÉSEK

* A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság döntése és az Emberi Erőforrások Miniszterének javaslata alapján október 1-jei hatállyal dr. Áder János köztársasági elnök **Csernicskó István** nyelvészt, a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont vezetőjét, az MTA külső köztestületi tagját, a Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács alelnökét a veszprémi *Pannon Egyetem egyetemi tanárává* nevezte ki.

* A Magyar Művészeti Akadémia november 5-én adta át a *Nemzet Művésze díjakat*. Az elismeréssel idén hét művészt jutalmaztak, köztük az ugoctsi Sásváron született, 91 éves **Lator László Kossuth-díjas költőt**, műfordítót.

* **Havata Dianna**, a Magyar Melódiák művészeti vezetője *Érdemes Művész díjas* lett.

* A *Kárpát-medencei Magyar Családok Megmaradásáért díjat* kapott **Katkó László**, a nagydobronyi Irgalmas Samaritánus Református Gyermekegység vezetője.

* **Vidnyánszky Attila** Kossuth- és Jászai Mari-díjas színházi rendező, filmrendező, a Nemzeti Színház

vezérigazgatója, a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház alapító igazgatója és művészeti vezetője a Budapest 145. évfordulója alkalmából tartott ünnepségen megkapta a *Pro Urbe Budapest díjat*.

* Ismét nem mindennapi megtiszteltetésben volt része a Liszt Ferenc-díjas népzeneésznek, **Pál István Szallónának**. A brit trón várományosa, Károly herceg 70. születésnapján ünnepségén játszhatott a Buckingham-palotában.

* **Tóth Melinda**, a Hetyeni Általános Iskola egykori diákja, jelenleg az ELTE informatikai kar fiatal tanára megvédte doktori disszertációját, a napokban pedig az informatika terén elért munkája elismeréseként *Kemény János díjban* részesült.

FONTOSABB ESEMÉNYEK, RENDEZVÉNYEK

OKTÓBER

* Budapesten a Magyar Napló Könyvesboltban mutatták be **Vári Fábrián László** *Vásártér* című új könyvét. Az estet **Jánosi Zoltán** fő-

szerkesztő nyitotta meg, a szerzővel **Luzsica István** szerkesztő beszélgetett. **Vári Fábián László** elmondta, hogy jövőre jelenik meg fordításkötete, amely magyarra fordított orosz és ukrán népballadákat tartalmaz majd.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Gross Arnold termében megnyílt **Klisza János** festőművész egyéni tárlata a Kárpátaljai Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága szervezésében.

* Székesfehérváron rendezték meg a határon túli magyar irodalmi napokat, amelyen **Vári Fábián László**, az *Együtt* című irodalmi folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke is részt vett.

* Kárpátalja számos magyarlakta településén emlékeztek az aradi vértanúkra. Ungváron a Kálvária temetőben nyugvó **Szegelethy János honvédhadnagy** sírján a MÉKK és az irodalmárok nevében **Dupka György** elnök helyezett el koszorút.

* A XII. Együtt Írótábor: a Kárpátaljai Magyar Irodalmi Napok sorozat (november 8-13. közt) Ungváron indult. Az írócsoport a rendhagyó irodalomórát anyanyelvünk, kultúránk megőrzése védelmében a **Dayka Gábor Középiskolában** tartotta meg. A vendégeket **Kulin Judit** igazgatóhelyettes köszöntötte. Hasonló rendezvényre került sor az *Ungvári Drugeth Gimnáziumban*, amelyet **Kovács Pé-**

ter igazgató és **Kövy Márta** magyar nyelv és irodalom szakos tanár nyitott meg. A két programban résztvevő irodalmárok: **Csordás László, Dupka György, Kovács Eleonóra, Marcsák Gergely, Shrek Tímea**.

* Az *Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán-Magyar Oktatási-Tudományos Intézet* egyik előadótermében az író-olvasó találkozó résztvevőit **dr. Zubánics László** docens, igazgatóhelyettes és **dr. Zékány Krisztina** nyelvész, a Magyar Filológiai Tanszék vezetője üdvözölte. Majd kiselőadással egybekötött felolvasást tartott **Marcsák Gergely, Shrek Tímea, Kovács Eleonóra, Dupka György**. A rendhagyó irodalomórát a *Nagydobronyi Református Líceum* új épületében folytattuk, ahol több mint 170 gyerek tanul. Az írócsoportot **Gál Erika** igazgató és **Borovszky István** történelem- és földrajztanár, kollégiumi igazgató fogadta és nyitotta meg a találkozót, amelynek programjában **Dupka György, Kertész Dávid, Marcsák Gergely, Shrek Tímea** vett részt.

* **Dupka György, Kertész Dávid, Marcsák Gergely, Shrek Tímea** tartotta meg a *Magyar Irodalom Napját* a *Munkácsi Állami Egyetem Humán-Pedagógiai Koledzsében*. A felolvasó írókat **Tyahur László** igazgató és **Kótun Jolán** magyar nyelv és irodalom szakos tanár fogadta.

* A Kovács Vilmos-kultusz továbbéltetése jegyében, szellemi öröksége folytatóiként tartottak rendhagyó irodalomórát a község neves szülöttéről elnevezett *Gáti Kovács Vilmos Középiskolában*. A megjelent írókat **Román Erika** igazgató fogadta. Az 1927-ben itt született Kovács Vilmos írónak, költőnek és magyar polgárjogi harcosnak két emléktáblája – az egyik az iskola, a másik a Művelődési Ház falán – van. A vendégek mindkét helyszínen koszorúztak, az előbbi helyen **Román Erika** igazgató, a másikon **Mihalka Mária** könyvtárvezető társaságában. A programban résztvevő irodalmárok: **Dupka György, Kertész Dávid, Marcsák Gergely, Shrek Tímea**.

* Rendhagyó irodalomóra zajlott a *Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnáziumban*. **Szabó Árpád** igazgató, **Kocsis Marianna** magyar nyelv és irodalom szakos tanár köszöntötte a programban résztvevő irodalmárokat: **Finta Évát** és **Lőrincz P. Gabriellát**. A rendezvényt megtisztelte személyes jelenlétével **Szilágyi Mátyás**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának főkonzulja.

* A *Beregszászi járási központi könyvtárban* **Varga Éva** könyvtárigazgató és **Beke Mihály András**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának első beosztott konzulja üdvözölte az író-olvasó találkozó résztvevőit (**Bakos Kiss Károlyt, Dupka**

Györgyöt, Finta Évát, Kertész Dávidot, Lengyel Jánost, Lőrincz P. Gabriellát, Marcsák Gergelyt, Shrek Tímeát), akik – a műveik felolvasása után – többek között kifejtették véleményüket a kárpátaljai magyarság helyzetéről.

* A *Nagyszőlősi Perényi Zsigmond Középiskolában* megrendezett író-olvasó találkozó díszvendége az itt érettségizett **Vári Fábián László** József Attila-díjas, Babérkoszorús költőnk, MMA-tag, az *Együtt* folyóirat főszerkesztője volt. **Hodván Natália** igazgatóhelyettes köszöntötte a programban résztvevő irodalmárokat (**Dupka Györgyöt, Kertész Dávidot, Lengyel Jánost, Lőrincz P. Gabriellát, Marcsák Gergelyt, Vári Fábián Lászlót**), akik felolvasták legújabb műveiket.

* Visken a *Kölcsey Ferenc Középiskolában* az írócsoportot **Darvai Csilla** igazgató és **Takács Zsuzsa** pedagógus köszöntötte. Találkozóra került sor a viski *Tájházban* is (házigazda: **Ötvös Ida**, a helyi falusi turizmus egyesület elnöke). A viski református temetőben az írók megkoszorúzták *Fodó Sándor* sírját. A programban résztvevő irodalmárok: **Czébely Lajos, Dupka György, Kertész Dávid, Lengyel János, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely, Vári Fábián László**.

* Író-olvasó találkozó volt a karácsfalvai *Sztojka Sándor Görög-*

katolikus Líceumban. Az irodalmárokat a tanintézet vezetősége nevében **Molnár Szabina** nevelőtanár fogadta és üdvözölte. A jó hangulatú találkozó résztvevői, előadói: **Dupka György, Kertész Dávid, Lengyel János, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely.**

* A *Péterfalvai Kölcsey Középiscola* udvarán megjelent íródelegációt **Újvári Irénke** igazgató fogadta és köszöntötte. A szabad ég alatt megtartott rendhagyó irodalomóra keretében a jelenlévők a község neves szülöttére, *Kiss Ferenc* (1928–1987) Magyarországon elhunyt irodalomtörténészre, kritikusra, az MTA Irodalomtörténeti Intézetének tudományos munkatársára emlékeztek, majd a helyi magyar középiskola falán lévő emléktáblánál koszorút helyeztek el.

* A *Péterfalvai Református Líceumban* **Bohut Andrea** igazgató fogadta a XII. Együtt Írotábor résztvevőit, majd **Tóth Emőke** magyar nyelv és irodalom szakos tanár kalauzolásával megtartották a rendhagyó irodalomórát a líceum dísztermében. A diákok tucatnyi kérdésére válaszolva tartalmas irodalmi eszmecsere alakult ki. A programban résztvevő irodalmárok: **Csornyij Dávid, Dupka György, Kertész Dávid, Lengyel János, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely, Shrek Tímea.** Délután az öt község kulturális és tanintézeteinek képviselőivel találkoztak a

Péterfalvai Művelődési Ház könyvtárban. Az intézményvezetők nevében **Pallagi Ágnes** könyvtárigazgató ünnepi műsorral lepte meg csoportot, a hatodikos tanulók egy mesejátékot adtak elő. Az írókaraván tagjai az egyhetes programot az *I. Énekes Népi Gyermekjáték Fesztivál* vendégeként fejezték be. Ott voltak az ünnepi gálakoncerten, a 8 éves a Napsugár Hagyományörző Gyermekcsoport bemutató-előadásán.

* A *Tiszabökényi Alkotóházban* egy hétre otthonra lelt *XII. Együtt Írotábor – Kárpátaljai Magyar Irodalmi Napok* résztvevői felkeresték a helyi *Árpád-házi Szent Erzsébet Római Katolikus Templomot.* Megtekintették többek között a **GULÁG**-ra elhurcolt és megtorlásban részesült kárpátaljai római katolikus-, görögkatolikus papok, református lelképászorok és más felekezetek vezetőinek emlékére létrehozott állandó kiállítást.

* A *Remete és Hatujjú (RH+)* című színházi előadásra került sor Beregszászban a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház előadásában.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola olvasótermében a GörögKör, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola lelkész-sége és az Ortutay Elemér Görögkatolikus Szakkollégium szervezésében „... *hogy örömhírt vigyek a szegényeknek*” *Sztojka Sándor (1890–*

1932–1943) munkácsi görögkatolikus püspök élete és kora címmel tudományos konferenciát tartott.

* A 80. születésnapját ünneplő **Szilágyi István** író, a nemzetművészt, az MMA rendes tagját barátai, tisztelői, íróársai köszöntötték a Helikon-estek keretében Kolozsváron, Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusának rendezvénytermében. Az eseményen részt vett **Csordás László** irodalomtörténész, aki Szilágyi István regényeiből írja doktori értekezését. Az est házigazdája **Karácsonyi Zsolt**, a *Helikon* folyóirat főszerkesztője és **Mile Lajos**, Magyarország kolozsvári főkonzulja volt.

* *Őszi Beregszász* címmel nemzetközi plein air kezdődött a Vérke-parti városban. A tavaszhoz képest bővült a résztvevők országok és városok szerinti névsora: **Földessy Péter** (Magyarország), **Slavko Medunic** (Bosznia-Hercegovina), **Natalia Zakrevszka-Anyikina** (Kijev), **Valerij Gyorgyak** (Huszt), **Oleksandr Sandor** (Nagyszőlős), **Tetyana Ribar** (Munkács), **Gogola Zoltán** (Beregszász), **Anatolij Szakalos** (Beregszász), **Jaroslava Katran** (Beregszász), **Angyalosi Sándor** (Munkács). A plein air végén, hagyományosan, kiállítják az alkotásokat, így minden érdeklődő megtekintheti a képeket, felfedezheti, miként látják a művészek Beregszászt.

* Tiszabökény történetében először került sor a kárpátaljai magyar

római katolikus papok találkozájára a helyi Árpád-házi Szent Erzsébet római katolikus templomban. **Weinrauch Márió** OFM, plébániai kormányzó üdvözlő szavai után a szertartás főcelebránsa **Majnek Antal** OFM, a Munkácsi római katolikus egyházmegye püspöke volt. Köszöntőbeszédet mondott **Dupka György**, a Tiszabökényi Római Katolikus Egyházközség világi elnöke.

* Ungváron a Dayka Gábor Közpiskolában koszorúzással egybekötött megemlékezést tartottak az 1956-os forradalom magyarországi és kárpátaljai hőseire a MÉKK szervezésében. Mások mellett a MÉKK nevében **Dupka György** elnök is koszorút helyezett el.

* Ungváron koszorúzással és megemlékezéssel egybekötve közösen méltatta az 1956-os forradalom és szabadságharc 62. évfordulóját Magyarország ungvári és beregszászi külképviselete, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ), valamint az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) Ungváron. A megemlékezés a Megyei Ukrán Zenei-Drámai Színházban folytatódott, ahol **Buhajla József** főkonzul köszöntötte az egybekülteket. **Dr. Keskeny Ernő**, Magyarország kijevi nagykövete tartott ünnepi beszédet. Az '56-os forradalom és szabadságharc jelentőségét méltatta beszédében **Hennagyij Moszkal**, Kárpátalja kormányzója, **Mihajlo Rivisz**, a

Kárpátaljai Megyei Tanács elnöke. **Brenzovics Lászkó**, a KMKSZ elnöke, **Zubánics László**, az UMDSZ elnöke. A megemlékezést a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola színjátszó társulatának ünnepi előadása zárta.

* Megünnepelte fennállásának 25. évfordulóját a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház. Az esemény tiszteletére nyolc napig tartó színházi ünnepet bonyolítottak le Beregszászban. A *III. Nemzetközi Sztalker Színházi Fesztiválon* tíz előadást láthattak az érdeklődők, köztük a budapesti Nemzeti Színház, az ungvári és a kijevei ukrán nemzeti teátrum darabjait, emellett érkeztek előadók a debreceni Csokonai Színházból, s természetesen a beregszászi társulat is színre lépett.

* Megrendezték az *Ungvári Magyar Egyetemi Napokat* az UNE magyar filológiai tanszéke létrejöttének 55., a Hungarológiai Központ megalapításának 30., illetve a Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Kar (ma Ukrán-Magyar Oktatási-Tudományos Intézet) létrehozásának 10. évfordulója alkalmából. Felavatták **Mihajlo Kolodko Arany János-miniszobrát** az egyetemen. Az utóbbi Magyarország Ungvári Főkonzulátusának adománya.

* Az UNE Magyar Napok zárórendezvénye keretében megtartották az UNE UMOTI Tudományos Ta-

nácsának ünnepi ülését az ILKO Galériában. Az jubileumi esemény résztvevőit **dr. Spenik Sándor**, az UNE UMOTI igazgatója, valamint **Volodimir Szmolanka**, az UNE rektora köszöntötte. Mások mellett **Potápi Árpád János**, a Miniszterelnökség nemzetpolitikáért felelős államtitkára tartott ünnepi beszédet. A politikus az összefogás, valamint a közös célok kitűzésének fontosságát hangsúlyozta.

* A 80 éves **Szilágyi István** Kosuth-, Márai Sándor-, Alföld- és József Attila-díjas erdélyi magyar író személyében neves alkotót fogadott az *Irodalmi kilátó* a beregszászi konzulátus Gulácsy-kiállítótermében. A rendezvényt **Beke Mihály András**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának elsőbeosztottja nyitotta meg, majd **Szilágyi Mátyás** főkonzul köszöntötte a Nemzet Művésze címmel is kitüntetett író és feleségét, valamint a megjelenteket. Ezután **Szilágyi István** felolvasta Ady Endre *Zilahi ember nótája* című versét, majd **Vass Magdolna** színésznő, a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház társulatának tagja olvasta fel az író *Tájkép tutajjal* című novelláját. Ezt követően a művész kérésére felesége, (Szilágyiné) **Tamás Júlia** felolvasta az író kedvenc versét, Ady Endre *Krisztus-kereszt az erdőn* c. művét. A felolvasások után beszélgetés következett, melyet **Vári Fábrián László**

József Attila-díjas kárpátaljai magyar költő és **Csordás László**, a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság elnöke moderált.

* Beregszászban a Hősök terén felavatták *Fedák Sári híres beregszászi színésznő és énekesnő köztéri szobrát*. A bronzból és márványból készült szobor alkotója **Mihajlo Kolodko**.

* **Milan Šášik**, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke – **Dupka György** történész kalauzolásával – megtekintette Ungváron a Sztálinizmus Áldozatai Kárpátaljai Emlékmúzeumot, ahol 48 nagyméretű színes tabló meséli el főleg Kárpátalja soknemzetiségű népének szenvedéstörténetét magyarul, ukránul, németül.

* Két új, az anyanyelvi oktatás jogát érintő kiadvány jelent meg Kárpátalján. A két kiadvány szerkesztője, valamint a kötethez írott elő- és utószó szerzője **Cserniczkó István** és **Tóth Mihály**. A kötetek pdf formátumban letölthetők: *hodinkaintezet.uz.ua* internetes portálról.

* Megjelent a csapi születésű, Kijevben élő képzőművész, irodalmár földinknek, **Magyar Árpád Istvánnak** (1951) a *Magyarok Kijevben – Fejezetek a magyar-ukrán kapcsolatok történetéből a IX. századtól napjainkig* című könyve, amelyet magyar és ukrán nyelven adtak ki.

NOVEMBER

* A Tudomány Napja alkalmából az Ungvári Nemzeti Egyetem aulájában *Semmelweis Ignác kiállítás* nyílt meg Magyarország Ungvári Főkonzulátusa és az Ukrán-Magyar Oktatási-Tudományos Intézet szervezésében.

* Megnyílt **Holló Katalin Balansz** című grafikai kiállítása az ungvári Ilko Galéria és Művészeti Központban Magyarország Ungvári Főkonzulátusa szervezésében.

* A soron következő *Irodalmi ki látó* – rendezvényen beszélgetésre került sor **Tari István**, Balassi Bálint-emlékkardos és József Attila-díjas költővel. A beszélgetést **Vári Fábián László József** Attila-díjas kárpátaljai költő, kritikus moderálta.

* **Mága Zoltán** világhírű hegedűművész jótékonysági koncertet adott a Nagydobronyi református templomban. **Mága Zoltán** magyarországi Prima Primissima díjas hegedűművész és **dr. Bajnai István** magyarországi parlamenti képviselő nagymértékben hozzájárultak a nagydobronyi leégett imaház és óvoda újjáépítéséhez. A jótékonykodókat elkísérte **dr. Lomnici Zoltán** magyarországi főbíró és a Fidelitas ifjúsági szervezet néhány tagja is.

* **Bíró Andor Alkotótábor** kiállítás nyílt **Erfán Ferenc**, **Kopriva Attila**, **Selevickij Jurij**, **Villasek**

Tibor, Konratyuk Szergij, Sándor Sándor, Máté Jana, Maszljanko Renáta, Homoki Gábor munkáiból a Péterfalvai Galériában a Péterfalvai Polgármesteri Hivatal és más civil-szervezetek támogatásában. A szervezők a kiállítást **Bíró Andor** (Tivadarfalva, 1929. 02. 01. – Budapest, 2018. 10. 05.) kolhozelnök, a képtár-alapító emlékének szentelték, aki 2018. október 5-én, Budapesten 89 éves korában hunyt el.

* *100 éve ért véget az I. világháború, a Nagy Háború kollektív emlékezete, a határkérdés problematikája a nemzetközi kapcsolatokban* témakör keretében kerekasztal-fórum zajlott le a Bercsényi Könyvtárban az UNE U MOTI történelem és nemzetközi kapcsolatok szakos tanáraival és diákjaival a Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács, az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán-Magyar Oktatási-Tudományos Intézete és Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszéke szervezésében. Közreműködött **dr. Zubánics László** történész, igazgatóhelyettes, **Prof., Dr. Kiss Éva** tanszékvezető. Előadást tartott **dr. Dupka György** történész, **Kovács Eleonóra** adjunktus, **Lőrincz Ingrid** II. évf. országismeret szakos hallgató, **Katona Veronika** II. évf. országismeret szakos hallgató, **Haluska Bettina** IV. évf. történész szakos hallgató.

* Beregszászon bemutatták Lisa Langseth *A karmester szeretője* című

darabját a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház társulata előadásában.

* A magyar tudomány napja keretében avattak mellszobrot **dr. Szikura József** tiszteletére. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola egykori rektora, a Fodor István Kutatóközpont első vezetője emlékére állított szobor az intézmény parkjában kapott helyet. A szobrot **dr. Szikura Anita** (Szikura József lánya), **Orosz Ildikó, Túri Török Tibor**, valamint **Borhidi Attila** leplezte le. Dr. Szikura József neve Nagyberegen is tovább él. A Nagyberegi tájházhoz tartozó botanikus kert 2018. november 16-tól a *Szikura József Botanikus Kert* nevet viseli.

* Rendhagyó irodalomórát tartott gyerekeknek és felnőtteknek **Tóth Péter Lóránt** Radnóti- és Latinovits-díjas versmondó a Nagyszőlősi járásban. Előadásait az érdeklődők a Csepei Oktatási Nevelési Központban, a Szőlősgyulai Általános Iskolában, a feketeadói és a tiszabökényi református parókián hallgathatták meg. Az előadásorozatot **Nagy Alexandra**, a feketeadói iskola tanára szervezte meg.

* A makkosjánosi Helikon Hotelben, a Szolyvai Emlékparkbizottság szervezésében megtartották a *GULÁG-GUPVI kutatók nemzetközi fórumát*. A mártírok lelki üdvéért **Pocsai Vin-**

ce református lelkész mondott imát. A fórumot **dr. Tóth Mihály**, a Szolyvai Emlékparkbizottság elnöke nyitotta meg. A szakmai konferencián – **dr. Tóth Mihály** és **dr. Dupka György** elnökletével – előadást tartott **Matkovits-Kretz Eleonóra**, a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Körének elnöke, **dr. Dupka György**, a Szolyvai Emlékparkbizottság titkára, **Molnár D. Erzsébet**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola docense, **Balahó Zoltán**, a Magyar Nemzeti Múzeum muzeológus-történésze, **Dragan Traian**, a Magyar Nemzeti Múzeum muzeológus-történésze, **Kállay Karolina** történelem tanár, helytörténész, **Nagné Pintér Jolán**, a GULAG-okban Elpusztultak Emlékének Megörökítésére Alapítvány elnöke és mások. A konferenciát követően a résztvevők többek között a sztálini megtorlás beregszászi emlékművénél hajtottak fejet. Itt **dr. Erdei Péter**, a beregszászi konzulátus vezető konzulja tartott beszédet.

* A beregardói temetőkertben a Beregszászért Alapítvány szervezésében a sztálinizmus áldozataira emlékeztek, s ekkor került sor **Beregszászi Nagy Pál** emléktáblájának felavatására is, akit itt temettek el egykoron, de sírhelye már ismeretlen. A nyelvtudós és teológus életét és munkásságát **Dalmay Árpád**, a Beregszászért Alapítvány elnöke méltatta.

* *Hunyadi Mátyás-emléktáblát* avattak a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet udvarán a Beregszászért Alapítvány szervezésében a nagy király születésének 575., uralkodása kezdetének 560. évfordulója alkalmából. Mátyás király életét és munkásságát **Dalmay Árpád**, a Beregszászért Alapítvány elnöke méltatta.

* A Szolyvai Emlékparkban – a fő rendezvény előtt – az egybegyűltek a 100 éve történetekre, az I. világháború áldozataira emlékeztek. Avatóbeszédet tartott **Dupka György** történész, a Szolyvai Emlékparkbizottság titkára és **Dalmay Árpád**, a Beregszászért Alapítvány Kuratóriumának elnöke. Ezt követően **Szilágyi Mátyás**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának főkonzulja és **Dalmay Árpád** felavatta *Szurmay Sándor* tábornok, Uzsok hőse emléktábláját. Ezt követően felszentelték az emlékkopjafát is a Szolyvai Emlékpark I. világháborús katonai temetőjében. Mindkét emlékhelyet megkoszorúzták a résztvevők.

* A Szovjetunióba hurcolt politikai foglyok és kényszermunkások novemberi emléknapja programjaiba illeszkedve a kárpátaljai magyar és német nemzetiségű férfi lakosság 1944 őszi „malenkij robotra” történet elhurcolásáról való méltó megemlékezésésként a Szolyvai Emlékparkbizottság a történelmi egyházakkal,

valamint magyar és német társadalmi szervezetekkel közösen ökumenikus istentisztelettel egybekötött koszorúzást tartott a Szolyvai Emlékparkban. A Kárpát-medencei szintű megemlékezést **Tóth Mihály**, a Szolyvai Emlékparkbizottság elnöke nyitotta meg, és üdvözölte a közel hatszáz résztvevőt. A himnuszok elhangzása után – **Fuchs Andrea** ukrán-magyar nyelvű felkonferálását követően – emlékbeszédet tartott **Csallóközi Zoltán**, Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes főtanácsadója, a Keresztény Demokrata Néppárt képviselője, **Hennagyij Moszkal**, a Kárpátaljai Megyei Állami Közigazgatás vezetője, **Brenzovics László**, a KMKSZ elnöke, parlamenti képviselő, **Szilágyi Mátyás**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának főkonzulja, **dr. Tilki Attila**, a FIDESZ parlamenti képviselője, az Európai Tanács tagja, **Csenger-Zalán Zsolt**, országgyűlési képviselő, FIDESZ – Magyar Polgári Szövetség Külügyi Bizottság alelnöke, **Árvai Attila**, a Szerencs városi Német Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, és zárszót mondott **Dupka György**, az emlékparkbizottság felelős titkára. A történelmi egyházak jelenlévő képviselői, **Pocsai Vince** református lelkész, **Schlep Román** római katolikus plébános, **Lődár Jenő** görögkatolikus atya és mások imát mondtak a mártírokért. Majd sor került a *Gulág-Gupvi emléktáblák*

(*Lónya II. emléktábla*) felavatására is. A *Szózat* elénekzése után a megemlékezés koszorúzással zárult.

* Sor került a Tiszabökényi Árpád-házi Szent Erzsébet római katolikus templom búcsújára. Főcelebráns: **Weinrauch Ferenc Márió**, OFM plébános-kormányzó, közreműködött **Lehel OFM atya**. A Szentmise után a templom emlékparkjában lévő emlékműnél koszorúzással egybekötött megemlékezés következett. A megjelent résztvevők, hozzátartozók, küldöttségek (pécsi Német Kör, Magyar Nemzeti Múzeum, Gulág-kutatók Nemzetközi Társasága küldöttsége) a II. világháború áldozataira és a sztálini megtorlás mártírjaira emlékeztek. Az egyházközség tanácsa nevében az emlékezőket **Dupka György** világi elnök köszöntötte. A rendezvényt megtisztelte jelenlétével **Tóth Bálint**, Tiszapéterfalva polgármestere. Ünnepi beszédet tartott **Szilágyi Mátyás**, Magyarország Beregszászi Konzulátusának főkonzulja.

*Ünnepélyes keretek között avatta fel **Buhajla József**, Magyarország ungvári főkonzulja és **dr. Spenik Sándor**, az UNE UMOTI igazgatója *II. Rákóczi Ferenc mellszobrát* az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán–Magyar Oktatási–Tudományos Intézetében (alkotók: **Olekszandr Jelizarov**, **Ivan Cubina**).

* A Magyar Nemzeti Múzeum Dísztermében *Szabadság helyett erő-*

szak. *Magyar női sorsok 1944/1945-ben* címmel nemzetközi konferenciát rendeztek a GULAG Alapítvány szervezésében. Más előadók mellett **dr. Dupka György** tartott megrázó beszámolót: *Kárpátaljai nők a GUPVI és a GULAG táborokban. Az otthon maradt anyák, lányok helyzetállása, szenvedéstörténete a sztálini megtorlás idején* témakörben.

* *Kilátás/Hosszúnap* néven irodalmi programsorozatot szervezett Ungváron a KVIT, a Szépirodalmi Figyelő és a Fiatallírók Szövetsége, több társszervező együttműködésével. Az UNE Bercsényi Miklós Könyvtárában **Csordás László**, a KVIT elnöke köszöntötte a résztvevőket. **Berniczky Éva** munkássága kapcsán előadást tartott: **Csordás László** *Az elbeszélés átalakulásai*, **Fazekas Andrea** *Metafora és nőieség (Berniczky Éva A tojásárus hosszúnapja)*, **Kovács Eleonóra** *Tükrök* címmel. Bemutatták **Berniczky Éva** *Szerencsedyökér* című novella-gyűjteményét. A beszélgetést **Mónus Dóra**, a II. RF KMF tanára moderálta. **Berniczky Éva** felolvasta frissen megjelent kötetének címadó novelláját. Este az ungvári Váralja múzeum-kávézóban mutatkozott be a *Szépirodalmi Figyelő* és a *SzIF Online*. A folyóiratszemle kapcsán a *SzIF Online* főszerkesztője és szerkesztője, **Korpa Tamás** és **Vass Norbert**, valamint **Vincze Ferenc**, a

Szépirodalmi Figyelő főszerkesztője beszélgettek.

* A KVIT, a FISZ és a SZIF által szervezett *Kilátás / Hosszúnap* nevű irodalmi rendezvénysorozat harmadik helyszíne a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (II. RF KMF) Apáczai Csere János Könyvtár olvasóterme volt, ahol a nemrég tragikus hirtelenséggel elhunyt **Brenzovics Mariannára** emlékeztek. Majd a *Kilátás* című művének első fejezetét, a *Kezdetet* olvasta fel **Mónus Dóra**, a II. RF KMF tanára. Az első előadást **Marcus Gergely** kárpátaljai író, költő, a KVIT alelnöke tartotta *Kilátástalanság, gondolatok Brenzovics Marianna írói világáról a Kilátás című regénye kapcsán* címmel. A második előadáson **Nagy Tamás** költő, a KVIT tagja többek között kitért **Penckófer János** *Egy bolygó – földi közelképekben* című tanulmányára, **Brenzovics Marianna** doktori disszertációjára, műveinek erős kárpátaljai vonatkozásaira is.

* A Szovjetunióba elhurcolt politikai rabok és kényszermunkások emléknapja alkalmából a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre (Német Kör) *Málenkij robot – Fiatallírók kutatási eredményei* címmel nemzetközi konferenciát szervezett Pécsen. Mások mellett Kárpátalját **Barkóczi (Tóth) Szabina**, **Mádi Bianka**, **Bimba Brigitta**, **Kosztó**

Gyula és Dupka György GULÁG-GUPVI kutatók képviselték, akik előadást is tartottak.

* Az Ungvári Hungarológiai Központ Könyvtárában tartotta a soros elnökségi ülését a Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács (KMAT) elnöksége.

* Festménykiállítás nyílt Beregszászban a művelődési központban. Az alkotások az *Ősz Beregszászban* elnevezésű közös programon készültek, melyen 11 ukrainai, magyarországi és bosznia-hercegovinai festő vett részt. A Beregszász különböző pontjairól készült festményeket mindenki megtekintheti december 12-ig.

* A Kovács Vilmos Irodalmi Társaság megnyitotta a II. Kárpátaljai Magyar Irodalmi Napokat. Az első napon ünnepélyes megnyitóra került sor az Európa–Magyar Házban. Kihirdették a IV. Internetes Versmondó Verseny eredményét. Bemutatták az ArtTisza művészeti egyesület kiállítását.

* A II. Kárpátaljai Magyar Irodalmi Napok keretein belül a Pro Cultura Subcarpathica, Magyarország Beregszászi Konzulátusa a KVVIT közreműködésével megrendezte az *Irodalmi kilátó* – a *Vizontlátás II.* című antológia bemutatóját. A rendezvényt **Szilágyi Mátyás** beregszászi főkonzul nyitotta meg. A jelenlévőket **Beke Mihály András**, a beregszászi külképviselet első beosztott konzulja kö-

szöntötte. A reprezentatív antológiát **Dupka György** felelős kiadó és **Csordás László** irodalmár mutatta be. Az antológia megjelent szerzői – **Shrek Tímea, Marcsák Gergely, Nagy Tamás, Csorniyj Dávid, Lőrincz P. Gabriella, Lengyel János** – egy-egy írásukat olvasták fel. A rendezvényen részt vett **Nagy Zsuka** költő, a *Vizontlátás I.* (2009) című antológia szerzője is, aki felolvasta a gyűjteményben közreadott egyik versét.

* A Kovács Vilmos Irodalmi Társaság tagjai és erdélyi (**Papp Attila Zsolt, Demeter Zsuzsa**), magyarországi (**Nagy Zsuka, Oberczján Géza**) íróvendégei a II. Kárpátaljai Magyar Irodalmi Napok program keretében író-olvasó találkozót tartottak az Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán-Magyar Oktatási-Tudományos Intézetében.

* Folytatódott az *Irodalmi kilátó* programja, ezúttal **Dupka György** íróval, történésszel **Csordás László**, a KVVIT elnöke beszélgetett Magyarország Beregszászi Konzulátusának Gulácsy Lajos termében. A házigazdák nevében **Beke Mihály András**, a beregszászi külképviselet első beosztott konzulja köszöntötte a megjelent vendégeket.

* *Ember az embertelenségben* – *Csak egy éjszakára* címmel versszínházi előadást tartott **Tallián Mariann** és **Lázár Balázs** színművész a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai

Színházban, a KVVIT szervezésében megvalósuló II. Kárpátaljai Magyar Irodalmi Napok keretein belül. Társ-szervező: Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet.

*A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI), a Magyar Értelmiségek Kárpátaljai Közössége (MÉKK), a Somi Általános Iskola és a Somi Községi Könyvtár keretein belül működő Somi Irodalmárok Emlékmúzeuma Sütő Kálmán és Kecskés Béla, a kárpátaljai magyar irodalom kiemelkedő alkotói emlékére tizenegyedik alkalommal rendezett szavalóversenyt a két költő szülőfalujában, Somban.

*Állandó kiállítás nyílt *Bibliai logók* címmel a Nagydobronyi Református Líceumban. A képek alkotója, **Balog István**, megtisztelőnek érzi, hogy a Szentírás történetei által inspirált grafikai helyet kaphattak egykori alma materében.

*Brüsszelben, az Európai Parlamentben megnyílt **Bocskor László** fotóriporter kiállítása. Az 53 képből álló tárlat bemutatja Kárpátalját, az oktatást, a természeti kincseinket, a hagyományokat, és az ökológiai katasztrófa veszélyeire is felhívja a figyelmet.

*91 éves lett az 1927. november 19-én az ugocsai Tiszasásváron született **Lator László**, a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas költő, műfordító, esszéista, a

Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja. Munkásságáért többek között a József Attila-, a Radnóti-, a Kortárs-, a Füst Milán- és a Kossuth-díjat érdemelte ki.

*41 éve, 1977. november 13-án súlyos betegségben hunyt el Budapesten **Kovács Vilmos** (Gát, 1927. 07. 04. – Budapest, 1977. 11. 13.) író, műfordító, a kárpátaljai magyar irodalom meghatározó alakja.

*90 éve született **Skrobinec Jurij** (Huszt, 1928. 11. 12. – Ungvár, 2001. 03. 18.) műfordító, irodalomtörténész, költő. A magyar irodalom legjelentősebb ukrán tolmácsolója.

*Tizenegy esztendeje nincs már közöttünk **Keresztyén Balázs** (Nagybereg, 1949. 01. 15. – Nagyszőlős, 2009. 11. 09.) pedagógus, helytörténész, író. Földink életének 59. évében tragikus hirtelenséggel hunyt el Nagyszőlősön. Beregszászban 2011-ben vette kezdetét a nyaranta megrendezésre kerülő Keresztyén Balázs olvasótábor, a KMPSZ szervezésében.

*65 éve hunyt el **Pógyor István** (Sárosoroszi, 1902. 01. 26. – Budapest, 1963. 11. 07.) magyar református ifjúsági vezető, a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE) nemzeti titkára a Rákosi korszak egyik politikai börtönében. Kopjafa őrzi emlékét. Szülőfalujában 1992. október 4-én az egyházközség emléktáblát

helyezett el a templom falán. Felirat hirdeti: „*A falu szülötte Pógyor István, a Magyarországi Keresztyén Ifjúsági Mozgalom titkára emlékére, aki 1953. november 7-én hunyt el Rákosi egyik börtönében.*”

* 80. születésnapját ünnepelte **Bendász Dániel** görögkatolikus pap, kerületi esperes, egyháztörténész. A főesperes tanárt a magyar kormány irodalmi munkásságáért és a karácsfalvai líceum megalapításában játszott szerepéért a Kisebbségekért Díjjal tüntette ki.

ÚJ KÖNYVEK

Magyarországon 2018-ban megjelent kárpátaljai szerzők könyvei:

* **Vári Fábián László: Vásártér** (Önéletrajzi regény), Magyar Napló, Budapest, 2018. – 296 o.

* **Lőrincz P. Gabriella: Átszállás előtt** (Versek), Budapest, 2018. – 92 o.

* **A tökéletes zártság egyetlen pillanata.** Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia kárpátaljai ösztöndíjasainak antológiája. Az antológia szerzői: Csornyij Dávid, Kertész Dávid, Kopriva Nikolett, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely, Shrek Tímea, Tóth Dominika. Felelős szerkesztő: Falusi Márton. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2018. – 204 o.

* **Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában 1989-2014.** Szerkesztet-

te: Fedinec Csilla, Szarka László, Vizi Balázs, Budapest, Gondolat Kiadói Kör Kft., 2018. – 478 o.

Kárpátalján 2018-ban megjelent könyvek:

* „*Nevük élni fog nemzedékről nemzedékre...*” **Múltidézés a Kárpát-medencében: szovjet katonai megtorlás, GULAG- és GUPVI-táborok, áldozatok, emlékhelyek.** Nemzetközi emlékkonferencia, Beregszász, 2017. november 17. (Az emlékkonferencia anyagai), Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2018. – 273 o.

* **Finta Éva: A tékozlás genezise.** (Versek), Kárpátaljai Magyar Könyvek 275. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2018. – 131 o.

* **Viszontlátás II.** Antológia. (Válogatás az Együtt folyóirat 2009–2017 közötti számainak szépirodalmi anyagából). Összeállította, a szöveget gondozta, az előszót írta: **Vári Fábián László.** Az antológia szerzői: Bakos Kiss Károly, Bartha Gusztáv, S. Benedek András, Brenzovics Marianna, Cseh Sándor, Czébely Lajos, Csordás László, Csornyij Dávid, Finta Éva, Fodor Géza, Füzesi Magda, Hájás Csilla, Kopriva Nikolett, Kovács Eleonóra, Lengyel János, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely, Nagy Tamás, Nagy Zoltán Mihály, Németi Anett, Ortutay Péter, Penckőfer János, Shrek Tímea, Szöllősy Tibor, Tárczy Andor, Tóth Dominika, Vári Fábián László,

Zselicki József: Kárpátaljai Magyar Könyvek 276, Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2018. – 327 o.

Ortutay Péter: *Apaga Satanas.

Ungvári történetek az 1980-as évekből. Kárpátaljai Magyar Könyvek, 274., Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2018. – 240 o.

Dupka György: *A nagy háború emlékezete Kárpátalján 1914-2018. Haditettek, hősök, haditemetők, emlékművek, népemlékezet és ünnepségek. Kárpátaljai Magyar Könyvek, 260., Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2018.

Kovács Elemér: *Vasfüggönyön innen. Kárpátaljai Magyar anekdotakincs. Kárpátaljai Magyar Könyvek, 271., Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2017. – 189 o.

****A kárpátaljai magyar művelődési élet jeles személyiségei. Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés 1918–2018.*** Dupka György közreadásában. Kárpátaljai Magyar Könyvek, 272., Ungvár–Budapest Intermix Kiadó, 2017. – 319 o.

Юрій Дупко: *Застосування принципу колективної провини щодо угорців і німців Закарпаття. Виконання постанов воєнної ради 4-го Українського фронту у світлі донесень НКВС 1944-1946 рр. Наукове видання. Монографія. Закарпатські угорські книги, № 257. Видано за підтримки Комісії пам'яті ГУЛАГ. ПЕРЕДМОВА: Кіш Єва,

доктор історичних наук. Переклад з угорської: Шандор Лендел. Видавництво: Intermix, Ужгород – Будапешт, 2018. – 232 с.

****Kárpátalja szovjet terrorjának emléktérképe.*** Az ismertető anyagot összeállította: **dr. Dupka György.** Szerkesztette és a fotókat készítette: *Kovács Sándor.* A térképeket készítette: DIMAP, Budapest, 2017, 2018 (Javított, bővített újrakiadás).

ELŐKÉSZÜLETBEN

Szabó Palócz Attila: *Varrat-szedés. Versek. Kárpátaljai Magyar Könyvek 284. – Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2018.

Horváth Sándor: *Hatvan: 30 vers és 30 elbeszélés (Válogatás a szerző születésének 60. évfordulójára). Szerkesztő: *Szemere Judit.* Kárpátaljai Magyar Könyvek 284. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 2018.

Dupka György: *Emlékút a magyar rabok nyomában (Oroszország, Baskíria, Csecsenföld, Kaukázus, Ázsia régióiban). Kárpátaljai Magyar Könyvek 265. – Ungvár–Budapest, Szolyvai Emlékparkbizottság – Intermix Kiadó, 2018.

Összeállította: *Dupka György*

Együttműködő partnerünk a Magyar Művészeti Akadémia

SZERZŐINK

BARTHA GUSZTÁV – 1963 (Nagybereg)
CSEH SÁNDOR – 1949–2013 (Beregszász)
CSORDÁS LÁSZLÓ – 1988 (Eszeny)
DUPKA GYÖRGY – 1952 (Tiszabökény)
FINTA ÉVA – 1954 (Sárospatak)
KISS ANNA – 1938 (Budapest)
KOPRIVA NIKOLETT – 1997 (Munkács)
LENGYEL JÁNOS – 1973 (Budapest)
LŐRINCZ P. GABRIELLA – 1983 (Beregszász)
MARCSÁK GERGELY – 1990 (Kincseshomok)
MEZEY KATALIN – 1943 (Budapest)
NAGY TAMÁS – 1996 (Beregszász)
NÉMETI ANETT – 1985 (Stolberg)
TEMESI FERENC – 1949 (Budapest)
VASI SZABÓ JÁNOS – 1965 (Tanakajd)
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951 (Mezővári)

Lapszámunkat Kopriva Nikolett grafikáival illusztráltuk